

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2014

Bc. Jan Petřík

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Mnichovská dohoda a vznik druhé republiky

Jan Petržík

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Mnichovská dohoda a vznik druhé republiky

Jan Petržík

Vedoucí práce:

PhDr. Roman Kodet, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2014

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Romanu Kodetovi, Ph.D. za odborné vedení mé práce.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 VZNIK SUDETONĚMECKÉ STRANY	6
2.1 NOVÁ BEZPEČNOSTNÍ SLOŽKA	8
2.1.1 PRAPOR SOS VE STRÍBŘE	9
2.1.2 ČETNICKÁ STANICE V BORU U TACHOVA	10
3 UDÁLOSTI ROKU 1938	11
3.1 ANŠLUS RAKOUSKA	12
3.2 PROPAGANDA HENLEINOVců V ZÁPADOČESKÉM POHRANIČÍ	14
3.2.1 SJEZD SUDETONĚMECKÉ STRANY V KAROVÝCH VARECH	15
3.2.2 OSLAVY A PROVOKACE V TACHOVĚ	16
3.3 SUDETONĚMECKÁ KRIZE, KVĚTEN 1938	18
3.3.1 ČÁSTEČNÁ MOBILIZACE	20
3.4 JEDNÁNÍ O NÁRODNOSTNÍM STATUTU	21
3.4.1 VÝSLEDKY OBECNÍCH VOLEB	22
3.5 VYHROŽOVÁNÍ OBYVATELŮM ČESKOSLOVENSKA	23
3.6 RUNCIMANOVA MISE	24
4 ZÁŘÍ 1938 NA TACHOVSKU	27
4.1 DEMONSTRACE PŘÍZNIVCŮ SDP V TACHOVĚ	27
4.1.1 REAKCE NA DEMONSTRACI	32
4.2 FREIKORPS V ČESKOSLOVENSKÉM POHRANIČÍ	33
4.3 DIPLOMATICKÉ ROZHOVORY PŘED MNICHOVSKOU KONFERENCÍ	35
4.4 PRŮBĚH KONFERENCE	44
4.4.1 SITUACE V POHRANIČÍ	48
4.4.2 REAKCE OBYVATEL ČESKOSLOVENSKA NA PLZEŇSKU	48

5 OKUPACE NĚMECKÝMI VOJSKY	50
5.1 ZÁBOR V ZÁPADNÍCH ČECHÁCH	50
5.1.1 TACHOV	52
5.1.2 STŘÍBRO	53
5.2 VZPOMÍNKY Z POHRANIČÍ	54
5.3 TŘI VLNY MIGRACE	55
6 DRUHÁ REPUBLIKA	58
6.1 BŘEZEN 1939	62
7 DOPAD MNICHOVSKÉ DOHODY NA ČESKOSLOVENSKO	64
7.1 ZÁBOR OBCÍ NA CHODSKU	66
8 ZÁVĚR	68
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	71
9.1 PRAMENY	71
9.2 NOVINOVÉ ČLÁNKY	71
9.3 LITERATURA	71
9.3 INTERNETOVÉ ZDROJE	74
10 RESUMÉ	75
11 PŘÍLOHY	76

1 Úvod

Diplomovou práci na téma „*Mnichovská dohoda a vznik druhé republiky*“ jsem si vybral, protože rok 1938 považuji za jeden z nejdůležitějších milníků československé historie. Je to konec úspěšné éry první republiky, která končí podepsáním paktu čtyř mocností v Mnichově. V přímé souvislosti navazují události vznikem druhé republiky a především protektorátu. Události, ke kterým došlo v roce 1938, můžeme považovat za vyvrcholení dlouhotrvajícího sporu, ale pro pochopení je potřeba vnímat kontext celého období první republiky. Zaměříme-li se v českých dějinách na rok 1938, je vhodné reflektovat problematiku česko–německých vztahů. Nejde jen o podrobnou analýzu dění uvnitř republiky. Zároveň bychom měli dobře porozumět vztahům mezi jednotlivými státy a především mocnostmi na mezinárodní úrovni.

Cílem mé diplomové práce bylo vymezit hlavní historické události, které vedly k politické krizi, a objasnit zejména důvody jejího vzniku. Z tohoto důvodů svou práci začínám v prvních měsících roku 1938, v nichž se udály momenty, které se autor snažil reflektovat na západočeském pohraničí, kde zachycuje soužití dvou národů a to za pomoci archivních pramenů a vybrané literatury. Původně autor zamýšlel, že by se věnoval regionu na Domažlicku, ale po návštěvě Státního okresního archivu v Tachově své původní stanovisko změnil, jelikož zde tvůrci práce vyšli pracovníci nanejvýš vstřícní a odkázali jej do dalších archivů,¹ kde prováděl výzkum jednotlivých četnických stanic a jejich deníků. K většímu využití archivních pramenů se autor odhodlal ve druhé části své práce, jejímž cílem bylo co přesněji objasnit sudetoněmecký puč a jeho důsledky pro západočeské pohraničí v okrese Tachov. Při objasňování diplomatických rozhovorů v září 1938 vysvětlují, co vedlo k samotnému svolání kongresu, a samotný průběh mnichovského ujednání, které se tvůrce rozhodl reflektovat pomocí dobových novin² a vybrané literatury. Cílem poslední části mé práce bylo shrnutí územních a materiálových ztrát a způsob, jak se s těmito problémy vypořádala nově vzniklá druhá republika. Spolu s tím se autor snažil vysvětlit, proč došlo k přechodu k autoritativním tendencím a postupnému opouštění

¹ Národní archiv, Archiv bezpečnostních složek Kanice, Státní oblastní archiv Nepomuk, Státní oblastní archiv Horšovský Týn, Státní oblastní archiv Plzeň.

² Venkov, Večerní české slovo, Právo lidu, Národní politika.

prvorepublikových ideálů. Autor v práci postupuje chronologicky od února roku 1938 do března 1939.

Diplomová práce je rozdělena do tří větších částí a úvodní kapitoly, ve které líčím vznik Sudetoněmecké strany a budování nové ozbrojené složky, Stráže obrany státu. V závěru první kapitoly tvůrce popsal činnost praporu č. 8, který působil v okresech Tachov a Planá, ale své velitelství měl ve Stříbře. Další tři části jsou zhruba stejně velké.

V prvním oddílu diplomové práce autor chronologicky řadil se jednotlivé události, které ovlivnily dění ve střední Evropě. V první kapitole se autor pokusil objasnit vystoupení Adolfa Hitlera na říšském sněmu v Norimberku, kde se poprvé říšský kancléř přihlásil k problému německé menšiny v zahraničí. V následující kapitole se tvůrce zabýval anšlusem Rakouska, které Německo připojilo k Říši, a dopadem této události pro Československo a zejména pro pohraničí, kde v té době došlo k propagandě henleinovců, kteří již před plánovaným karlovarským sjezdem Sudetoněmecké strany vystupovali na veřejnosti velmi aktivně. Na svém shromáždění chtěli prezentovat svých osm požadavků adresovaných pražské vládě. Autor snažil přiblížit i oslavy henleinovců v pomezí, které byly často doprovázené konflikty s českými občany, a to hlavně kvůli tzv. německému způsobu zdravení, kterým se členové SdP vítali. Další kapitola je zaměřena na vznik květnové krize, zprávy o chytaném puči a události, které zapříčinily částečnou mobilizaci československé armády. Řešení mělo přinést až jednání o národnostním statusu, které bylo neúspěšné, protože se obě strany nemohly dohodnout. Autor se dále věnoval obecním volbám a jejich výsledkům, vylíčil vyhrožování českým obyvatelům v pomezí. V závěru první části se autor zamýšlel nad opodstatněním Runcimanovy mise a jejím přínosem pro oba aktéry politického spektra. Tvůrce hodnotil, proč nedošlo k naplnění cílů nezávislého pozorovatele.

Druhá část diplomové práce navazuje na předešlé události a rozsahem je zhruba stejně dlouhá jako ta první. Autor se snažil nahlížet na události v chronologické posloupnosti a věnuje se zejména těm, které probíhaly v září 1938. V první kapitole autor zaměřuje na problémy spojené s pučem SdP v tachovském regionu, který započal po řeči Adolfa Hitlera v Norimberku. Zachytil manifestaci příznivců Sudetoněmecké

strany v Tachově a v okolí, neúspěch jejich převratu a reakci říšského kancléře, jenž nechal zřídit jednotky Freikorps, které prováděli v československém pomezí záškodnické akce. Autor popsal, jak nově zřízené jednotky utočily na československé orgány. V druhé kapitole se autor věnoval diplomatickým rozhovorům před začátkem mnichovské konference, snahám Nevilla Chamberlaina o záchranu míru v Evropě a jeho cestám do Německa, kde se setkal Hitlerem v Berchtesgadenu a Bad Godesbergu. Tvůrce objasnil postoj obou západních mocností a jejich tlak na prezidenta Československa a pražskou vládu. Druhou část autor zakončil svoláním mnichovské konference za účasti čtyř mocností, které rozhodly o osudu Československa.

V posledním celku své práce se autor zaměřil na vznik druhé republiky, která vznikla v důsledku mnichovské kapitulace. Autor v první kapitole zaměřuje na samotné vyklízení Sudet a migraci československého obyvatelstva směrem do vnitrozemí. Podrobně rozebral předání samosprávy v Tachově a ve Stříbře. V poslední kapitole reflektují politické události v nově vzniklém státě a vznik nových politických stran v takzvané zjednodušené politice, objasní volbu prvního prezidenta druhé republiky a následné jmenování nové vlády. Autor ke konci kapitoly vysvětlí, co vedlo ke zřízení Protektorátu Čechy, Morava a Slezska. V poslední kapitole tvůrce vylíčí vytyčení hranic nového státu a objasní zábor českých vesnic na Chodsku.

Ve své diplomové práci autor spoléhal na archivní prameny, který mi dopomohli objasnit složitou situaci na Tachovsku. Student prováděl rozsáhlý vlastní výzkum v Národním archívu v Praze, kde bádá ve dvou fondech, předsednictvo ministerské rady a presidium ministra vnitra (1936–1940). Následně vědec navštívil archiv bezpečnostních složek v Kanicích u Brna, zkoumal fond K12 okresní správy SNB Tachov, ve kterém se nacházely deníky okresní správy SNB Tachov, ve Státním oblastním archívu v Plzni se sídlem v Nepomuku, autor studoval fond bezpečnostních institucí Karlovy Vary. Méně archiválií se nacházelo v okresních archivech v Plzni, v Domažlicích (se sídlem Horšovském Týně) a v Tachově, kde mi poskytli sbírku soudobé dokumentace, pohlednice, které jsem vložil do příloh. Během svého výzkumu autor neustále spolupracoval s Okresním archívem v Tachově, kde mu pracovníci poskytli mnoho cenných rad. Tvůrce se snažil najít pamětníky, kteří by mu svým svědectvím prostřednictvím mluveného slova vylíčili situaci v tachovském regionu

v roce 1938. Bohužel se mu nepodařilo nikoho takového najít. Vedle archivních pramenů autor pracoval s novinovými, v nichž tvůrce hledal články, které by mu dopomohly k dokreslení celé situace v době mnichovské dohody. Badatel pracoval s těmito tiskoviny: Venkov, Právo lidu, Večer české slovo, Národní noviny.

Vzhledem k obsáhlosti vybraného tématu jej nebylo jednoduché uchopit, a proto se autor rozhodl, že zhodnocení vybrané literatury provedu po jednotlivých částech, jak jsem již výše uvedl. V první části své diplomové práce autor vymezil problematiku roku 1938 a vztahy Čechů a Němců v Československu. Při kompletaci vycházel z Detlefa Brandese, nebo Volкера Zimmermana, v národnostní otázce Johanna Wolfganga Bügela, Václava Kurala a neposlední řadě bychom neměli opomíjet Menšiny v Československu 1918–1938 od Novotného, Tótha a Stehlíka.

Při psaní druhé části jsem měl k dispozici archivní prameny i dobové noviny, ale přesto jsem informace porovnával s publikacemi, kterých nalezneme v české historiografii mnoho. Mezi významné osobnosti věnující se výzkumu v období mnichovské dohody patří bezpochyby Bořivoj Čelovský a Robert Kvaček. Autor se svým badáním zaměřil i na otázku spojenou s problémy českých uprchlíků a na dopady migrace na obyvatele. Tímto tématem se zabývá například Zdeněk Radvanovský. Současná historiografie se ovšem posunula a tématu je věnován prostor ve sborníku Historie okupovaného pohraničí, kde se kromě příspěvků renomovaných badatelů setkáváme i se studentskými pracemi.

Během zpracování třetí části, která se věnovala okupaci pohraničí, vycházel autor z publikací od Jana Bendy, Josefa Straky, Josefa Bartoše. Musím podotknout, že při vypracovávání této části své práci jsem se potýkal s absencí literatury. Dále se autor zaměřil samotný vznik druhé republiky, která bývá v české historiografii často opomíjená, jelikož česká společnost pravděpodobně nahlíží na tuto část našich dějin s nelibostí. Přesto se tomuto období věnuje řada historiků, těm naznamějším patří Jan Gebhart a Jan Kuklík. V jejich publikacích nalezneme informace nejen o polické situaci, ale také celkové náladě obyvatel. Neměli bychom zapomínat na Jana Rataje a Pavla Matase, ani na zajímavě zpracované publikace z tohoto období, které vznikly

v německé historiografii a jsou často mnohem kritičtější se svým pohledem na jednotlivé události.

2 Vznik Sudetoněmecké strany

Založení Sudetoněmecké strany předcházela porada, na níž zástupce premiéra Bechyně spolu se sedmi představiteli stran rozhodli, že dojde k rozpuštění DNSAP, která zastávala ideály, že všichni Němci by měli být spojeni v jednom státě. Součástí těchto myšlenek byl silný antisemitismus. Nejvyšší soud na tajném zasedání 2. července 1933 označil DNSAP za „nepřátelskou organizaci státu.“ Zákon o jejím zákazu projednával parlament od 17. října 1933 a schválen byl poslaneckou sněmovnou 20. října a senátem 25. října. Premiér to označil tento akt za nezbytně nutný. Československé orgány přijaly ustanovení pozdě, protože již 4. října 1933 vedení DNSAP samo zastavilo činnost. Krátce na to strana dobrovolně rozpustila své členy, aby znemožnila úřadům zmocnit se jejich stranického majetku.³

Nástupcem se stala Sudetoněmecká vlastenecká fronta, SHF.⁴ V jejím čele stanul Konrad Ernst Eduard Henlein, pětatřicetiletý učitel tělocviku z Aše, rodák z Liberecka. 1. října 1933 se uskutečnilo shromáždění SHF v chebském hostinci Ewiges Licht, kde vydal výzvu „všem sudetským Němcům!“ V ní uváděl, že v době nesnází bylo nutné sjednotit všechny české Němce. Již v roce 1934 měla SHF podle statistik asi 71 431 členů a byla tak největší německou stranou v Československu.⁵ V roce 1935 došlo k přejmenování SHF na SdP,⁶ která již fungovala jako politická strana. Její první úspěch nastal v květnových volbách, ve kterých získala jeden a čtvrt milionu hlasů, což činilo 15,2 %.⁷ Získaným počtem hlasů se stala nejsilnější politickou stranou v Československu. Sudetoněmeckou stranu podporovalo i Německo částkou okolo 300 000 říšských marek.⁸ Po vítězství v parlamentních volbách se členská základna SdP více než ztrojnásobila a na konci roku 1936 už čítala 456 883 členů.⁹

³ KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny zemí Koruny české XIV. 1928–1938*, Praha 2002, s. 265–266.

⁴ Sudetendeutsche Heimatfront–Sudetoněmecká vlastenecká fronta.

⁵ ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*, Praha 2001, s. 29.

⁶ Sudetendeutsche Partei–Sudetoněmecká strana.

⁷ V Československu žilo na 1 854 652 Němců, z toho 1 249 530 jich odevzdalo hlas straně SdP, což představuje téměř 70 % všech německých voličů, TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš, STEHLÍK, Michal, *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?*, Praha 2012, s. 322–334.

⁸ FILÍPEK, Jan, *Mnichov 1938. Hra o Československo*, Praha 2001, s. 59.

⁹ BRANDES, Detlef, *Die Sudetendeutschen im Krisenjahr 1938*, München 2009, s. 52.

Volební rok 1935 s sebou přinesl řadu změn. Prezidentem Československa se stal Edvard Beneš, od listopadu vedl pražskou vládu slovenský agrárník Milan Hodža a Sudetoněmecká strana svými aktivitami podporovala německé obyvatele v Československu. 26. dubna 1936 vystoupili poslanci Wenzel Jaksch, Gustav Hacker a Hans Schütz před veřejností s projevy, v nichž žádali, aby Němci byli uznáni jako „*druhý státní národ*.“ Na vzniklou situaci reagoval prezident Beneš, který podnikl cestu po městech, která byla obývána především Němci. V nichž pronesl proslov, ve kterém jim přislíbil zrovnoprávnění.¹⁰ Rovněž ministerský předseda Hodža vyzval ministry tří aktivistických stran,¹¹ aby předložili svůj národnostní program, který by pak vláda projednala. Požadavky, které německé strany předložily 27. ledna 1937, však nemohla pražská vláda realizovat. Prvním krokem byla tzv. koaliční dohoda z 18. února 1937, která tvořila základní rámec návrhu národnostního vyrovnání. Parlament i senát akceptovali jejich požadavky ve věcech politických, hospodářských, sociálních, kulturních a jazykových.¹² Předseda Sudetoněmecké strany Konrád Henlein v únoru 1937 prohlásil, že dohodu neuznává, přestože někteří sudetoněmečtí starostové považovali „*únorovou dohodu*“ za úspěšnou. V dubnu 1937 předložil předseda SdP svých šest návrhů zákonů na ochranu německé menšiny v Československu, v kterých požadoval jejich úplnou autonomii. Parlament podklad zamítl, protože byl protiústavní.¹³

Na podzim 1937 se sudetoněmecká otázka dostávala do popředí mezinárodní politiky. Tento fakt zapříčinila její propagace v tisku, kde Henleinovci upozorňovali na svůj problém v Československu. V jednom utajeném rozhovoru z 16. září 1937 ve vile ministerského předsedy, řekl Hodža Henleinovi, že vztahy s Němci by se mohly zlepšit, ale bylo by zapotřebí větší trpělivosti. Ministerský předseda ještě, 4. října 1937, jednal s poslanci SdP Kundtem a Frankem o možnosti vypsání voleb v některých obcích.¹⁴ Henleinovci hledali cesty, jak vyostřit česko–německé vztahy a 17. října

¹⁰ KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan, *Od národního státu ke státu národnosti? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*, Praha 2013, s. 18.

¹¹ Ludwigem Czechem (Deutsche Sozialdemokratische Arbeiterpartei), Erwinem Zajicekem (Deutsche Christlichsoziale Volkspartei) a Franzem Spinou (Bund der Landwirte).

¹² TÓTH, NOVOTNÝ, STEHLÍK, s. 354.

¹³ BENEŠ, Edvard, *Mnichovské dny*, Praha 2003, s. 13–15.

¹⁴ KUKLÍK, NĚMEČEK, *Od národního státu*, s. 29.

vyprovokoval poslanec SdP Frank zinscenovaný incident s policií v Teplicích–Šanově, kde chráněn poslaneckou imunitou napadl tři policisty. Následně to henleinovská propaganda využila jako útok proti sudetoněmeckému poslanci. Pražská vláda rozhodla na základě konfliktu německého člena parlamentu nepokračovat v přípravě obecných voleb.¹⁵

Teplický incident splnil své poslání, vyostřil vnitropolitickou situaci a v zahraničí upoutal pozornost o sudetoněmeckou otázku. Vůdce strany Henlein poslal 19. listopadu 1937 Adolfu Hitlerovi dopis, ve kterém říšského kancléře ujišťoval, že touží po začlenění sudetoněmeckého území, ba dokonce celé oblasti Čech, Moravy a Slezska do Říše.¹⁶

2.1 Nová bezpečnostní složka

Generální štáb se rozhodl zajistit státní hranice Československa již v době míru. Jednalo se o trvalé střežení hranic a opatření, kterými mohl být kladen odpor útočnickovi vnikajícímu do vnitrozemí. Pomezí střežila od roku 1920 Finanční stráž, která spadala pod ministerstvo financí, nepřímo se na obraně podílely četnictvo a vojenské útvary rozmístěné v pohraničním pásmu. Jejich hlavním úkolem byla ostraha státních hranic, ale finanční stráž nebyla schopna zabezpečit (počtem a vyzbrojením) pomezí v případě ozbrojeného konfliktu. Ministerstvo národní obrany (dále MNO) usoudilo, že zmíněné sbory již nejsou schopny důkladně hájit hranice, a proto zformovalo zcela novou bezpečnostní složku.¹⁷

Do budovy MNO na Vítězném náměstí v pražských Dejvicích byla dne 22. dubna 1936 svolána pracovní porada, které předsedal I. zástupce náčelníka hlavního štábu, brigádní generál Bohuslav Fiala. Zástupci ministerstva vnitra, financí, železnic, veřejných prací a ministerstva pošt a telegrafů museli projednat návrh o zřízení nového strážního sboru, Stráž obrany státu (dále SOS), který by tvořili příslušníci stávajících sborů četnictva, finanční stráže, státní policie a vojenské posily. Nová složka měla být

¹⁵ SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*, Praha 2002, s. 66.

¹⁶ KVAČEK, Robert, HEYDUK, Miloš, *Československý rok 1938*, Praha 2011, s. 12.

¹⁷ HRUŠKA, Emil, *Boj v pohraničí. Sudetoněmecký Freikorps v roce 1938*, Praha 2013, s. 17.

podřízena ministerstvu vnitra. Pokud by došlo k mobilizaci, měla SOS přejít pod vedení vojenských těles.¹⁸

23. října 1936 rozhodla pražská vláda zřídit SOS. Jejimi hlavními úkoly byly ochrana státní hranice a nedotknutelnost vnitrozemí, spolupráce při ochraně veřejného pořádku a při provádění úkolů celní správy. MNO rozdělilo SOS na územní obvody, jejichž příslušníci tvořili prapory SOS, které se dělily na roty, čtyři, družstva a podle potřeby na zvláštní útvary. Na území Československa se nacházelo celkem 38¹⁹ politickosprávních oblastí, které sloužily jako okresní velitelství SOS.²⁰

2.1.1 Prapor SOS ve Stříbře

Prapor SOS č. 8 měl velitelství ve Stříbře, pod které spadaly dva správní okresní obvody. První z nich byl v Plané s pohraničními stanicemi Drmoul, Starý Kříž, Halže. Druhý v Tachově, kam náleželi Pavlův Studenec, Lesná Jidlina, Rozvadov, Přimda. Velitelem jmenovali majora pěchoty Karla Kasla, kterého vystřídal ve funkci v dubnu 1938 major pěchoty Václav Diviš. Podle organizačního plánu disponoval prapor ve Stříbře počtem 142 četníků.²¹

Mírovou organizaci SOS formovalo velitelství praporu č. 8 ze záložníků, z pozorovacích a obranných sledů. Tvořili jej příslušníci četnictva, finanční stráže a vojenských posil ze zálohy, což celkem čítalo 476 osob, z toho 89 příslušníků četnictva, 43 finanční stráže, 335 vojenských posil. K dispozici měli osobní automobil

¹⁸ LAŠEK, Radan, *Jednotka určení SOS. První díl*, Praha, 2006, s. 7–8.

¹⁹ 1–Rychnov nad Kněžnou, 2–Jičín, 3–Liberec, 4–Litoměřice, 5–Most, 6–Kadaň, 7–Falknov nad Ohří (Sokolov), 8–Stříbro, 9–Domažlice, 10–Strakonice, 11–České Budějovice, 12–Jindřichův Hradec, 13–Praha, 14–Poděbrady, 15–Pardubice, 16–Tábor, 17–Plzeň, 18–Brno, 19–Moravské Budějovice, 20–Znojmo, 21–Hodonín, 22–Kroměříž, 23–Hranice, 24–Moravská Ostrava, 25–Bruntál, 26–Šumperk, 27–Bratislava, 28–Nové Zámky, 29–Levice, 30–Lučenec, 31–Rimavská Sobota, 32–Košice, 33–Michalovce, 34–Spišská Nová Ves, 35–Lipovský Mikuláš, 36–Žilina, 37–Užhorod, 38–Chust, LAŠEK, s. 12.

²⁰ ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody. Skutečná fakta a odhalené mýty*, Brno 2011, s. 46.

²¹ BEDNÁŘ, Vladimír, *Obrana státní hranice na Tachovsku v roce 1938. Organizace ochrany a obrany státní hranice ve 30. letech minulého století*. In: Druhá světová válka. Případ Tachovsko (ed. NENUTIL, Jiří), Plzeň 2010, s. 21.

Jawa 700, který byl určený pro velitele, nákladní automobil Praga RV a motocykly pro četníky.²²

2.1.2 Četnická stanice v Boru u Tachova

Od začátku roku 1938 ve zdejších služebním obvodě probíhaly události ve znamení silného zintenzivnění činnosti SdP. Četnická stanice se obávala pozdějších konfliktů s henleinovci ve svém služebním obvodě, k němuž patřilo 16 obcí a čtyři osady. Češi byli zastoupeni v počtu asi 70 obyvatel. Za zaměstnáním dojížděli do města, ve kterém pobývalo v té době zhruba 1890 Němců. Z celkového počtu obyvatel služebního obvodu byla jen 2 % české národnosti.²³

Velitelem četnické stanice byl praporčík Hoštička, jeho zástupci strážmistr Alois Váňa, František Pokorný a Jaroslav Musil. Mimo výkon služby se zabývali přípravou utvoření družstev SOS. K tomuto účelu vybrali 16 mužů české národnosti. Četníci dopravili z velitelství ve Stříbře výstroj a výzbroj pro nově utvořené mužstvo. Veškeré přípravy byly důvěrného rázu.²⁴

²² Tamtéž, s. 22–23.

²³ Archiv bezpečnostních složek, Kanice, fond K12 okresní správa SNB Tachov, inventární číslo 183.

²⁴ Tamtéž.

3 Události roku 1938

Události, které se staly v roce 1938, byly ovlivněny aktivitou ze strany Německa, což se projevilo i v sudetoněmecké politice, kde byl zaznamenán obrat, který by nemohl nastat bez změn ve státním aparátu Německa. Kancléř Adolf Hitler provedl několik změn na nejvyšších politických a vojenských postech v Říši. V únoru 1938 nahradil staré konzervativně smýšlející politiky a vysoké štábní důstojníky novými.²⁵

Důležitým faktorem v této souvislosti byl okázalý projev kancléře na Říšském sněmu v Norimberku 20. února 1938, ve kterém vůdce Německa vyjádřil svůj nesouhlas s právním postavením sudetských Němců v Československu a v Rakousku, žádal záštitu nad „deseti miliony Němců ve dvou sousedních státech“²⁶ a vyzýval západní mocnosti k řešení středoevropské otázky. Téhož dne došlo ve Velké Británii k odstoupení ministra zahraničních věcí sira Anthonyho Edena,²⁷ kterého ve funkci nahradil Frederick Lindley Halifax, což československá diplomacie vnímala jako špatný signál do budoucna. O dva dny později, britský premiér Neville Chamberlain upozornil malé národy ve střední Evropě, aby nečekaly pomoc od Společnosti národů. Naproti tomu francouzský ministr zahraničí Yvon Delbos slíbil mezinárodní bezpečnost a prohlásil, že etnické příbuzenství neopravňuje k vměšování se do vnitřních záležitostí jiných států. Vyslanec v Paříži Štefan Osuský poslal zprávu, že francouzský generál Maurice Gustave Gamelin kritizoval výstavbu opevnění na státních hranicích a v případě konfliktu mohla Francie vypomoci pouze bombardéry, pro něž se však nedostává letišť, zatímco Rudá armáda bude na přesun do Československa potřebovat 70 dní.²⁸ Premiér Hodža 4. března 1938 před poslaneckou sněmovnou odsoudil projev kancléře Hitlera, označil jej jako

²⁵ Ministr války polní maršál Werner Eduard Fritz von Blomberg a vrchní velitel vojska Thomas Ludwig Werner Freiherr von Fritsch přišli o své posty a nahradil je nový velitelem armády Wilhelm Bodewin Johann Gustav Keitel. Ministra zahraničních věcí Konstantina Hermanna Karla von Neuratha vystřídal ve funkci Ulrich Friedrich Wilhelm Joachim von Ribbentrop. Změny proběhly i na konzulátech v Římě, Londýně, Tokiu a ve Vídni, DEJMEK, Jindřich, *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata, část druhá, prezident republiky a vůdce národního odboje (1935–1948)*, Praha, 2008, s. 97.

²⁶ KURAL, Václav, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*, Praha 1993, s. 169.

²⁷ V posledních měsících byl vztah Chamberlaina a Edena velmi napjatý. Ministr zahraničních věcí míval odlišný názor v otázce Rakouska a v jednání s Německem, ale konečná roztržka propukla kvůli Itálii, která uzavřela dohodu s Londýnem, zahrnující uznání italského císařství v Etiopii výměnou za postupné stažení italských dobrovolníků ze Španělska. Němečtí diplomaté vnímali Edenův odchod s radostí, BLOCH, Michael, *Ribbentrop*, Praha 1994, s. 156.

²⁸ BRANDES, s. 61–62.

„vměšování do vnitřních záležitostí Československa,“²⁹ a přihlásil se ke spolenectví s Francií³⁰ a Sovětským svazem.³¹ V následujících dnech docházelo k protifašistickým manifestacím na Staroměstském náměstí.³²

3.1 Anšlus Rakouska

Německo ukázalo své mocenské postavení již při anšlusu Rakouska. Hermann Göring nechtěl připojení ničím ohrozit, proto informoval v noci na 12. března 1938 československého vyslance v Berlíně Vojtěcha Mastného a několikrát jej ujistil, že invaze do Rakouska „není nic jiného než rodinná záležitost“³³ a že Německo nechová vůči Československu nepřátelský postoj. Konstantin von Neurath doplnil výrok: „Vůdce doufá, že vztahy mezi Československem a Německem se budou nadále zlepšovat; předpokladem ovšem je, aby Československo projevilo více pochopení pro tři a půl milionu Němců v Československu.“³⁴

Ve snaze zachránit nezávislost Rakouska vyhlásil kancléř Kurt von Schuschnigg na 13. března 1938 plebiscit o dalších osudech své země. Německo 11. března odevzdalo rakouskému kancléři ultimátum s příkazem, aby odvolal referendum a do šesti hodin odstoupil. Když Schuschnigg zjistil, že jeho zemi nepomohou západní mocnosti ani Itálie, po velkém naléhání Berlína podal týž večer demisi. V noci z 12. na 13. března 1938 okupovala Rakousko německá armáda.³⁵

Francie se snažila zachránit nezávislost Rakouska, protože tušila, že s tím bude spjatý i osud Československa. Nicméně v době rakouské krize neměla Francie vládu. Chautempsův kabinet podal demisi 9. března 1938. Nová vláda Léona Bluma poprvé zasedala až 13. března 1938, v pozici ministra zahraničí působil Paul Boncour, který

²⁹ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Třetí díl. O přežití a o život (1936–1938)*, Praha 2003, s. 502.

³⁰ Hlavní spojenec Československa v meziválečném období, ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody. Skutečná fakta a odhalené mýty*, Brno 2011, s. 46–47.

³¹ Se Sovětským svazem podepsalo Československo dohodu o vzájemné pomoci v květnu 1935.

³² KLIMEK, s. 515.

³³ KVAČEK, HEYDUK, *Československý rok*, s. 28.

³⁴ BRANDES, s. 63.

³⁵ JOHN, Miroslav, *Září 1938. První díl. Přípravy nacistického Německa na přepadení Československa v roce 1938*, Brno 1997, s. 239–242.

následující den přijal vyslance Štefana Osuského. Na schůzi ministr zahraničních věcí garantoval, že Francie splní své závazky vůči Československu. Sovětský zahraniční komisař Litvinov 17. března 1938 sdělil, že by se Rudá armáda okamžitě připojila k Francouzům, kdyby bránili svého spojence. Ve Velké Británii nepřikládali obavám Paříže velký význam. 17. března Chamberlain v Dolní sněmovně a lord Halifax v Horní sněmovně mluvili o německých ujištěních daných Československu. V době, kdy došlo k obsazení Rakouska, oba státníci zdůrazňovali důležitost tohoto slibu, který spěje k zachování míru v Evropě.³⁶

Anšlus vyvolal jásot všech nacistů nad prvním krokem k vytvoření takzvané „*Velkoněmecké říše*“, v níž by žili všichni Němci. Nacionalističtí politici vnímali provedený akt jako možnost uskutečnění práva na sebeurčení. Během oslav se ozývalo heslo: „*Jeden národ, jedna říše, jeden Vůdce*.“³⁷ Hitler oznámil, že 10. dubna 1938 dojde k „*velkoněmecké volbě*“, která posvětila referendum o připojení Rakouska k Říši.³⁸

Americká veřejnost reagovala na anšlus s velkým pobouřením, zejména když se dozvěděla o pronásledování židů, katolíků a sociálních demokratů.³⁹ Československý ministr zahraničí Kamil Krofta poukazoval na fakt, že anšlusem došlo k rozšíření Říše, což bude mít dalekosáhlé důsledky na mezinárodní scéně pro jeho zemi, a dodal, že Československo zatím nemíní mobilizovat.⁴⁰ Prezident Edward Beneš těsně po sjednocení obou zemí ve svém prohlášení vyslovil, že v případě nutnosti bude Československo bojovat, protože „*Československo nebude nikdy Rakouskem*.“⁴¹

Další den, 14. března 1938, se v Chebu shromáždilo na 2200 osob, v Mariánských Lázních 900, aby oslavily anšlus. Členové SdP se zdravili vztyčenou paží, čímž provokovali Čechy.⁴² Sudetoněmecká strana se rozhodla, že uskuteční „*agitační týden*.“ 17. března 1938 vyzval Henlein všechny sudetské Němce, aby

³⁶ BENEŠ, *Mnichovské dny*, s. 40–41

³⁷ ZIMMERMANN, s. 51.

³⁸ HÁJEK, Jiří, *Joseph Goebbels. Deníky 1938*, Litvínov 1992, s. 51.

³⁹ ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999, s. 119.

⁴⁰ KVAČEK, HEYDUK, *Československý rok*, s. 29.

⁴¹ DEJMEK, s. 101.

⁴² Národní archiv, prezidium zemského úřadu v Praze, fond 207, inventární číslo 798–1.

vstoupili do jeho strany. Jednalo se o náborovou akci k získání nových členů.⁴³ Sám vůdce strany zdůraznil, že po 31. květnu 1938 bude přijímání nových členů zastaveno.⁴⁴

3.2 Propaganda henleinovců v západočeském pohraničí

Sudetoněmecká strana chystala na 22. dubna 1938 propagaci letáků o velikosti 11 x 15 centimetrů, na nichž bylo na červeném podkladu napsáno: „*Am 1. Mai einig mit Konrad Henlein.*“ Při jejich rozesílání se ve společnosti šířila zpráva, že Henlein 24. dubna 1938 přednese veřejně požadavky strany a oslavy Prvního máje budou sudetští Němci pořádat i přes zákaz veřejných shromáždění. Četnické stanice v pohraničí předpokládaly, že po karlovarském sjezdu nacistických příznivců strany dojde v jednotlivých městech k násilnostem, ale nepodařilo se jim informaci prověřit.⁴⁵

Státní orgány a obyvatelé pomezí znepokojovalo, že okresní organizace SdP zřídila takzvané obranné jednotky, jejichž jádro tvořily svobodné osoby se zkušenostmi z armády. Jejich hlavní úkol spočíval v ochraně německých občanů. Policejnímu ředitelství v Plzni se podařilo zjistit, že v případě konfliktu měly tyto ochranné svazy henleinovců zasáhnout v neprospěch státních orgánů Československa a provádět záškodnické akce. Příslušníci těchto obranných jednotek používali uniformy a vysoké boty. Zbraně se nacházely ve skladech na území Německa v blízkosti hranic, aby je mohli co nejrychleji dopravit na místo určení.⁴⁶

Distribucí plakátů a letáků chtěla Sudetoněmecká strana docílit volebního úspěchu zejména v malých okrscích pohraničí, v nichž kandidovali odhodlaně se tvářící muži s texty: „*Chraňte německou vlast*“ nebo „*nyní padnou okovy i v obcích.*“ Všechny německý tisk propagoval jejich volební boj na území Československa. V novinách se objevovaly i výhrůžky adresované takzvaným národním zrádcům, kterým

⁴³ Členská základna SdP čítala v lednu 1938 na 542 000 příznivců, v únoru 549 000. V březnu, po anšlusu vzrostla její členská základna o 200 000 členů a v dubnu téhož roku dosáhl počtem registrovaných členů 1 047 178 391, TÓTH, NOVOTNÝ, STEHLÍK, s. 391.

⁴⁴ BRANDES, s. 74.

⁴⁵ NA, 207–721–1.

⁴⁶ Tamtéž.

henleinovci hrozili odplatou, pokud nebudou volit SdP.⁴⁷ Vedení strany se již soustředilo na přípravu obecních voleb, které byly stanoveny na dny 22., 29. května a 12. června 1938. Jejich hlavním cílem bylo přimět své členy ke kázni, aby dosáhli co největšího počtu hlasů.

3.2.1 Sjezd Sudetoněmecké strany v Karlových Varech

Po úspěšném anšlusu Rakouska se 28. března 1938 sešel Hitler s Henleinem, aby se domluvili na dalším postupu vůči Československu. Ještě téhož dne vydal říšský kancléř pokyn, podle něhož měla Sudetoněmecká strana klást při jednáních s pražskou vládou velké požadavky, které by protistrana nemohla nikdy přijmout.⁴⁸

Ve dnech 23.–24. dubna 1938 pořádala SdP svůj každoroční sjezd v Karlových Varech, na který nepustili žádného ze zahraničních novinářů, s výjimkou říšskoněmeckých. Jeden z nich, Fritz Köllner, komentoval kongres slovy: „*Árijský paragraf, v praxi již uplatňovaný, zakotvíme ve stanovách.*“⁴⁹ Během konference přednesl Konrád Henlein dlouhý proslov, v němž mluvil o jednotě všech sudetských Němců a o jejich utlačování v československém pomezí. V této situaci předseda strany stanovil jediné možné řešení, aby pražská vláda vyhlásila plnou rovnoprávnost vůči německé národnostní skupině. Poznamenal, že by Československo muselo uznat jejich právní subjektivitu, vymezit jim sídelní území a zajistit ochranu německých občanů, kteří by žili mimo samosprávnou oblast.⁵⁰ Henleinovci požadovali nápravu bezpráví, které započalo rokem 1918, a vznesli jasný požadavek, v němž se vyjádřili, že chtějí

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ TÓTH, NOVOTNÝ, STEHLÍK, s. 74.

⁴⁹ BRANDES, s. 104.

⁵⁰ Osm karlovavských bodů: 1. Nastolení plné rovnoprávnosti a stejného postavení německé národnostní skupiny s českým národem ve světě, 2. Uznání sudetoněmecké národnostní skupiny jako právního subjektu za účelem tohoto rovnoprávného postavení ve státě, 3. Vymezení a uznání německého sídelního území, 4. vybudování sudetoněmecké samosprávy na německém sídelním území ve všech sférách veřejného života, tam kde jde o zájmy a záležitosti sudetoněmecké národnostní skupiny, 5. Vytvoření zákonných ochranných prostředků pro ty státní příslušníky, kteří žijí mimo kompaktní sídelní území svého národního živlu, 6. Odstranění křivd, které byly učiněny Sudetoněmectví od roku 1918, a náprava škod, které těmto bezprávím vznikly, 7. Uznání a uskutečnění zásady: Na německém území německé zaměstnance veřejné správy, 8. Neomezená možnost svobodně se hlásit k německému živlu národnímu a k německému světovému názoru, Venkov, *Požadavky sudetoněmecké strany*, 33, 25.4.1938, 97, s. 4, srovnej s NOVÁK, Otto, *Henleinovci proti Československu*, Praha 1987, s. 180–181, OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2012, s. 230–231, BENEŠ, *Mnichovské dny*, 36–37, HOUŽVIČKA, Václav, *Návraty sudetské otázky*, Praha 2005, s. 204.

skoncovat s dosavadní spojeneckou politikou Československa a vystoupili s nárokem úplné právní svobody s možností hlásit se k „*německému světovému názoru*.“⁵¹ České noviny okamžitě odmítaly karlovarské body a označily je za nesplnitelné. Ve Velké Británii a Francii vyvolalo jejich zveřejnění obrovské zděšení. Netrvalo dlouho a Konrád Henlein se přiznal, že se přiklání k nacismu.

3.2.2 Oslavy a provokace v Tachově

Po schválení „*karlovarských*“ osmi bodů na sjezdu Sudetoněmecké strany 24. dubna 1938 se mezi henleinovci v nevídané míře rozšířilo oblékání do černého gumového lesklého pláště. Na hlavách nosili modrou čepici, na níž se nacházel monogram a znak strany. Jejich oděni budilo na první pohled dojem úplné uniformy. Jednotliví členové Sudetoněmecké strany využívali takzvaný „*německý*“ způsob pozdravu, zdvižení pravé paže. Zejména mládež svým chováním provokovala ve městech vojáky, což vedlo k násilným rvačkám, které se staly v posledních dubnových dnech každodenní rutinou.⁵²

V neděli 24. dubna 1938 skončil jeden takový konflikt zraněním Františka Gerla, účetního ve firmě Wilibald Lanzendörfer, a obchodníka Antonína Baiera. Oba muži se loučili před hostincem Locklová zdvižením pravé paže. Ve stejnou dobu, zhruba okolo půl desáté večer, prováděli vojín Josef Poláček a desátník Josef Vaňek obchůzku tachovského náměstí. Oba uviděli, jak se dva henleinovci zdraví. Poté k jednomu z nich došli a řekli mu: „*Nech si to,*“ a odstoupili kousek dál. Mezitím druhý muž provokativně pozdravil svého kolegu „*německým*“ způsobem pozdravu, což jeden z četníků již nevydržel a křičel na něj: „*Já ti tu pracku urazím!*“ Oběma vojákům už docházela trpělivost nad provokacemi Gerla a Baiera. Následně jeden z nich vykřikl: „*Du bohmischer Hund.*“ Těmito slovy vyprovokoval vojína Poláčka a desátníka Vaňka k potyčce, v níž oba Němci utrpěli tržné rány na hlavě a byli odvezeni do nemocnice v Chebu. Civilní stráž neutrpěla žádná těžká zranění, kromě modřin.⁵³

⁵¹ KLIMEK, s. 543.

⁵² NA, 207–721–1.

⁵³ Tamtéž.

O incidentu se dozvěděl Wilibald Lanzendörfer, okresní vedoucí SdP v Tachově. Spolu s dalšími funkcionáři strany byl předvolán ke zdejšímu úřadu ve věci zdravení se zdviženou paží. Předvolání se hájili sdělením ministra spravedlnosti Ivana Dérera, že tento pozdrav není trestný a je možné jej všeobecně používat. Představitelé Henleinovy strany sdělili, že pokud budou povoleny oslavy 1. května⁵⁴ s veřejnými průvody a tábory lidu, bude nutné počítat s tím, že většina účastníků bude oblečena v černých pláštích s modrou čepkou na hlavě, což by dle jejich názoru nemělo vadit československým úřadům, protože na stranickém sjezdu v Karlových Varech 24. dubna 1938 vystupovali pořadatelé v hnědých košilích spolu s opaskem a nikomu to nevadilo. V závěru rozhovoru upozornil Lanzendörfer okresního komisaře doktora Bartoše, že strana SdP má v úmyslu vyvěsit 1. května na radnici svůj prapor a během oslav dojde k provolávání stranických hesel a zúčastněné osoby se budou zdravit „*německým*“ způsobem. Demokraticky smýšlející část obyvatelstva i místní Češi nahlíželi na počínání příslušníků Sudetoněmecké strany s nelibostí. Naznačovali místním úřadům, že žádají okamžité zakročení proti všem těmto provokacím.⁵⁵

Další shromáždění na sebe nenechalo dlouho čekat, 25. dubna 1938 ve 21 hodin 15 minut napochodovalo na tachovské náměstí zhruba 120–140 mladíků. Na místo určení se okamžitě vypravili vojáci z místních kasáren a dav lidí rozehnali. Organizátory tohoto aktu předvolali k soudu pro přestupek shromažďovacího zákona. Vedení Sudetoněmecké strany svolalo téhož dne všechny funkcionáře, kteří vypovídali, že nemají co do činění s událostmi v centru města a celý incident je zaskočil. Žádný z nich o tom nic nevěděl. Vedoucí SdP Lanzendörfer okomentoval situaci: „*Stalo se tak proti mému nařízení a sám proti viníkům rázně zakročím.*“ Henleinovci odsoudili provokativní výstřelky a ujistili okresní úřad, že se vynasnaží zajistit klid a pořádek. Slíbili, že provedou vlastní disciplinární řízení a následně viníky vyloučí ze strany.⁵⁶

⁵⁴ Na četnické stanici v Halži zaznamenali, že dochází k častým schůzím Sudetoněmecké strany. Při nich doházelo k porušování legality. Těchto shromáždění se účastnila hlavně mládež, která se pak v důsledku štvavých řečí chovala k českému obyvatelstvu provokativně. Provolávali hesla jako „*Heil*“ a zdravili se zdviženou pravíci. 1. května pořádali henleinovci májové oslavy, na niž byli příslušníci SdP vyzdobeni odznaky s heslem „*Für Arbeit Brot und Freiheit*,“ ABS, K12–197.

⁵⁵ NA, 207–721–1.

⁵⁶ Tamtéž.

3.3 Sudetoněmecká krize, květen 1938

Říšský kancléř Adolf Hitler plánoval realizaci sudetoněmeckého puče v Československu. V den svých narozenin (20. dubna 1938) svěřil polnímu maršálovi Wilhelmu Keitelovi úkol připravit vojenskou ofenzívu do Československa.⁵⁷ Operace nesla název „*Fall Grün*“ a jednalo se o přísně utajený akt. Německo zamýšlelo brzký útok, což dokazovala i Hitlerova cesta do Itálie. S jejím ministerským předsedou Benitem Mussolinim jednal o angažovanosti Apeninského poloostrova ve Středomoří v případném konfliktu s Francií, která by bránila svého spojence. Fašistický vůdce namítal, že jeho zemi vyčerpala válečná tažení v Habeši a ve Španělsku a tudíž nemůže německému spojenci přislíbit podporu. Pro říšského kancléře to znamenalo jediné východisko, dosáhnout neutrality Francie a Velké Británie.⁵⁸ O týden později komentoval poměry britský premiér: „*Osud Československa je zpečetěn. Německo se ve střední Evropě nažere dříve, než se mu Západ postaví na odpor novou válkou.*“⁵⁹

V Československu se o zamýšleném puči dozvěděli od agenta A 54, který řekl, že incident propukne v den obecních voleb, tedy 12. června 1938. Německý státní tajemník ministerstva zahraničních věcí Ernst von Weizsäcker informoval 20. května 1938 československého vyslance v Berlíně Vojtěcha Mastného, že zprávy o zamýšleném státním převratu v Československu a připravenosti německých vojsk, která mohou do 12 hodin přejít česko–německé hranice, pocházejí od nějakých „*mischiefers*“⁶⁰ a deklaroval, že je to „*ein barer Blädsinn.*“⁶¹ Náčelník generálního štábu Ludvík Krejčí předložil prezidentu Benešovi návrh na uzavření hraničních přechodů a všech silnic vedoucích k nim. Nabízela se i možnost provést úplnou mobilizaci československé armády, protože události ve střední Evropě doprovázelo napětí, které by mohlo přivést západní mocnosti do válečného konfliktu.

⁵⁷ O měsíc později, 20. května 1938, polní maršál Wilhelm Keitel předložil Hitlerovi vypracovaný základní projekt plánu „*Fall Grün*,“ JOHN, s. 262.

⁵⁸ Venkov, *Návštěva kancléře Hitlera v Římě*, 33, 3.5.1938, 103, s. 1.

⁵⁹ KLIMEK, s. 548–549.

⁶⁰ Zlověstných pletichářů, OLIVOVÁ, s. 238.

⁶¹ Naprostý nesmysl, tamtéž.

Na ostrovech a obávali se, že dohoda uzavřená mezi Francií a Velkou Británií 29. dubna 1938⁶² je příliš zavázala. Ministr zahraničních věcí Milan Křofa informoval zmocněné zástupce evropských zemí, že zvrát v československém pohraničí přinese až národnostní statut, o jehož obsahu pražská vláda jednala s henleinovci 13. května 1938. Ještě předtím, než jej předají parlamentu ke schválení, se obě strany dohodly na poradě v nadcházející den, jelikož bylo nezbytností přepracovat národnostní statut dle smluvených instrukcí SdP. Čeští obyvatelé v pomezí se obávali plánovaného převratu, který měl nastat v den obecních voleb.⁶³

Pražská vláda reagovala v denním tisku na stoupající teror a jeho prostřednictvím Sudetoněmecké straně oznámila, že už nebude nadále trpět porušování zákonů a předpisů. Zpřísněné zásahy československých činitelů proti německému etniku v pomezí vyvolalo jejich antipatii. Parlament schválil 19. května 1938 první verzi národnostního statutu a na následující den byla naplánovaná schůze s henleinovci, ale vedení SdP oznámilo, že přerušuje jednání do doby, než bude obnovena v Sudetech svoboda smýšlení, tisku, svoboda shromažďovací a spolčovací.⁶⁴

Situaci nikterak neulehčil incident v Chebu. Velitel československé pohraniční stráže ve Falkově dal rozkaz četnictvu, aby vytvořilo na silnicích zátarasy a nenechalo odjet z Chebu žádné motorové vozidlo. V půl čtvrté ráno 21. května 1938 jeli na motocyklu dva příslušníci Henleinovy strany Böhm a Hoffman směrem z Chebu do Mariánských Lázní. Stráž je vyzvala, aby zastavili, ale oni místo splnění příkazu obrátili motocykly a ujížděli. Veliteli nezbývalo nic jiného, než vydat rozkaz ke střelbě, která oba Němce na místě usmrtila. Smuteční obřad proběhl v Chebu 25. května 1938 a se stal velkou německou propagandou, Zúčastněný senátor Anton Pfrogner oznámil shromážděným, že oba padli za národně socialistickou ideu. Prostřednictvím

⁶² Obě západní velmoci projednávaly postup vůči Itálii, Německu, Rusku a Československu. Velký význam měla jednání pro Československo, protože Velká Británie se zavázala, že přebere iniciativu v politickém dění ve střední Evropě, a to i přesto, že na ostrovech nebyli vázáni s Československem žádnou alianční smlouvou, AULACH, Harindar, *Britain and the Sudeten Issue, 1938. The Evolution of a Policy*. In: *Journal of Contemporary History*, 18, 1983, 2, s. 238.

⁶³ OLIVOVÁ, s. 232.

⁶⁴ BRANDES, s. 145.

obchodních a živnostenských komor zůstaly všechny obchody během vzpomínkové slavnosti zavřené.⁶⁵

3.3.1 Částečná mobilizace

Po přerušení jednání o národnostním statutu 20. května 1938 se vláda rozhodla mobilizovat jeden ročník záloh. Jednalo se o 80 000 mužů a pět ročníků specialistů určených pro technické jednotky a také Stráž obrany státu.⁶⁶ Záložníky procvičili na nově došlých zbraních a jejich hlavní úloha spočívala v zabezpečení klidu a pořádku ve státě. Náčelník generálního štábu Ludvík Krejčí a ministr obrany František Machník požádali tentýž den ve 13 hodin 15 minut prezidenta republiky, aby povolal dalších pět záložních ročníků. Ve velmi napjaté mezinárodní situaci nemohl Beneš udělat žádnou chybu, a proto svolal všechny ministry vlády. V jednání zazněly jednotlivé argumenty, ale konečné rozhodnutí potvrdilo mobilizovat pouze jeden ročník záloh. Krátce nato ministr zahraničních věcí Milan Krofta informoval československé vyslance v Berlíně, Paříži a v Londýně, že pražská vláda tak učinila pouze na ochranu hranic, jelikož wehrmacht se přemístil blíže k jejich hranicím.⁶⁷

Před půlnocí 20. května 1938 vyhlásil Generální štáb pohotovost všem praporům Stráže obrany státu. Na ochranu československého pomezí vyčlenilo ministerstvo obrany třicet praporů o síle 27 700 mužů.⁶⁸ Během několika hodin se veškerá vojenská síla dostavila na své místo určení. Dělostřelecké jednotky dorazily následující den odpoledne. Početní stav armády se k 23. květnu 1938 zvýšil z počátečního počtu 195 000 téměř na dvojnásobek. Města ležící v sudetské oblasti se proměnila ve vojenské tábory, silnice byly plné vojáků a nad městy kroužila letadla. Příslušníci SOS vykazovali velmi dobrou náladu a chtěli za každou cenu bránit hranice Československa.⁶⁹

⁶⁵ BENEŠ, *Mnichovské dny*, s. 84.

⁶⁶ Povolanych záložníků bylo zhruba 80 000 až 90 000, specialistů 47 000, 24 000 příslušníků domobrany a 25 000 mužů sloužících u pancéřových a jiných speciálních zbraní, ČELOVSKÝ, s. 173.

⁶⁷ LUKEŠ, Igor, *The Czechoslovak Partial Mobilization in May 1938*, 31, 1996, 4, s. 701.

⁶⁸ KLIMEK, s. 559.

⁶⁹ LÁŠEK, s. 78.

Četnická stanice v Boru u Tachova přijala 21. května 1938 zprávu o vyhlášení částečné mobilizace v Československu. V obvodu nařídili nejvyšší pohotovost všem příslušníkům Stráže obrany státu. V noci z 21. na 22. května 1938 asi ve 3 hodiny dostala jednotka „*pod krycím heslem*“ rozkaz k nástupu na místo určení. Příslušníci zdejší stanice ihned vyrozuměli jednotlivé české muže, aby se dostavili na stanici, kde je následně oblékli do výstroje a vybavili zbraněmi. Pod vedením dvou příslušníků dojeli okolo páté hodiny ranní do Sorghofu, kde družstvo dostalo za úkol střežit úsek asi pěti kilometrů směrem k hranicím.⁷⁰

3.4 Jednání o národnostním statutu

Po skončení krize 21. května 1938 se předseda Sudetoněmecké strany Konrád Henlein dohodl s předsedou vlády Milanem Hodžou na dalších jednáních. Zástupci obou stran se sešli třikrát, aby vyřešili rozhořčení v pohraničí. K jejich první schůzi došlo 24. května 1938, předseda vlády se sešel s Henleinem, kterého doprovázel Ernst Kundt.⁷¹ V téměř tříhodinovém rozhovoru vznesli představitelé SdP stížnost na vojenské jednotky, které v řadě míst uzavřely silnici. K tomuto účelu jim posloužily zemědělské stroje, které poničili. Oba Němci označili chování policie za nepřípustné, protože státní složky kontrolovaly všechny podezřelé osoby a některé z nich předvedly k výslechu bez udání příčiny.⁷²

Jejich další setkání probíhala ve dnech 27. a 28. května 1938. Němečtí zástupci ustavičně překládali další nároky, které se formálně stále více blížily těm, jež strana prezentovala v Karlových Varech. Předseda vlády Milan Hodža namítal, že Československo nemůže henleinovcům vyjít vstříc následujícími ústupky a odmítal jejich německý program. Krátce nato předseda pražské vlády naznačil svoji představu o národnostním statutu, kterou Sudetoněmecká strana zamítla a ihned informovala britského vyslance v Praze, že dohoda s Československem není možná.⁷³

⁷⁰ ABS, K12–183.

⁷¹ KUKLÍK, NĚMEČEK, *Od národního státu*, s. 185–186.

⁷² BENEŠ, *Mnichovské dny*, s. 103.

⁷³ KUKLÍK, NĚMEČEK, *Od národního státu*, s. 192–193.

3.4.1 Výsledky obecních voleb

Téměř v polovině sudetských obcí kandidovala pouze strana SdP.⁷⁴ Neprobíhal zde žádný předvolební boj a jejich kandidátku považovali za zvolenou. V oblastech, kde henleinovci vyhráli volby, uspořádali manifestaci, na které se budoucí nositelé mandátu museli zavázat k věrnosti a úsilí. Jedna předvolební demonstrace se udála v obci Stráž u Tachova, kde u příležitosti obecních voleb místní organizace SdP uspořádala hned dva pochody obcí. První se konal v předvečer voleb v sobotu 11. června 1938 přibližně v 11 hodin. Účastníci se sešli před obecním domem, skupina čítala na 150–200 osob a spolu s nimi se do pochodu zapojilo i 60 dětí (ve školním věku). Krátce nato se všichni seřadili do průvodu, v jehož čele kráčel ve stejnokroji ordnera Karl Walenda a za ním 12 bubeníků a ostatní členové strany. Průvod procházel obcí a skandoval: „*Sieg Heil, Ein Reich–ein Volk–ein Führer.*“ U domů sociálních demokratů docházelo k výhrůžkám. Druhý pochod naplánovali na den voleb 12. června 1938. Jednalo se obdobnou demonstraci jako v sobotu a henleinovci ji uspořádali na počest vítězství ve volbách. Na závěr se průvod přemístil k obecnímu úřadu, kde pronesl děkovný projev vůdce místní SdP Karl Lorenz.⁷⁵ Podobný incident se stal i v Tachově, kde se 12. června 1938 večer kolem jedenácté hodiny sešel dav henleinovců na náměstí, aby oslavili volbu starosty z jejich řad. Během neoprávněného shromáždění provolávali protistátní hesla. Při vyšetřování byli vzati do vyšetřovací vazby Frötsch a Lang, ale případ zůstal nevyřešen.⁷⁶

Výsledek obecních voleb označila Sudetoněmecká strana jako přihlášení se k rodné vlasti a k osobnosti Konráda Henleina. Podle výpočtů k volbám přišlo na 1 279 045 Němců, z nichž 1 161 726 volilo SdP, což činilo neskutečných 91 % voličů.⁷⁷ Henleinovci svůj úspěch demonstrovali: „*Při vratislavských tělocvičných a sportovních slavnostech na konci července 1938 zdravili sudetoněmecké cvičitelky a cvičenci Adolfa Hitlera s nadšením Sieg Heil!*“⁷⁸

⁷⁴ Volby na 12. června 1938 vypsané v 8170 obcích, z nich bylo 1880 obcí s německou většinou. Volební povinnost odpadla asi ve 4000 obcí, kde byla pouze kandidátka SdP, Venkov, *13 650 našich mandátů ve 2146 obcích*, 47, 10.6.1938, 135, s. 1.

⁷⁵ SOA Plzeň, fond KS Cheb, karton 184, spis Tk 1090/38.

⁷⁶ Tamtéž, Tk 1310/38.

⁷⁷ NOVÁK, s. 196.

⁷⁸ ZIMMERMANN, s. 54.

Radikální členové SdP založili oddíl *Freiwilliger Schutzdienst*,⁷⁹ jednalo se o ordnerskou pořádkovou službu pod vedením náčelníka turnovské jednotky a pozdějšího důstojníka SS Williho Brandnera. Jejich členskou základnu tvořili především DTV⁸⁰ a sloužili jako ochrana německého obyvatelstva v Sudetech. Celý útvar prošel výcvikem podle vzoru SA⁸¹ a SS⁸² a údajně jej zásobovali i zbraněmi z Říše.⁸³

3.5 Vyhrožování obyvatelům Československa

Obyvatelé pomezí se museli průběhu roku 1938 vypořádat s přibývajícím tlakem, který způsobovali podporovatelé Sudetoněmecké strany. Nejvíce se jejich činnost projevila v politických okresech, kde mělo německé obyvatelstvo větší zastoupení než Češi. Jednalo se například o okresy Česká Lípa, Děčín, Falkov, Rumburk, Tachov. V těchto a jiných okresech probíhala záškodnická jednání a mnohdy docházelo k terorizování místních obyvatel.

Dne 30. června 1938 na trhu v Tachově volala Amálie Glornerová na zákazníky: „*Warum kaufen sie bei dem Tschechen?*“ Podali na ní trestné oznámení k soudu pro §14 na ochranu republiky. Trestní řízení nebylo ukončeno. Trhovkyně Kateřina Würlová 30. června 1938 na trhu v Tachově volala: „*Komm her, ich habe auf die weiber genchimmft, sie sollen von Tschechen nichts kaufen.*“ Skutečnost oznámili soudu, ale šetření nikdy neukončili.⁸⁴

Karel Benýšek z Plzně, povoláním trhovce, oznámil na politický úřad v Tachově, že trhovce Ludvík Friedrich dne 13. července 1938 na trhu varoval kupující, aby u Benýška nic nekupovali, protože je to Čech. Se stejným případem se setkala i jeho manželka. Ve stejný den František Haugner vytýkal lidem v centru města, proč nakupují

⁷⁹ Dobrovolně ochranná služba.

⁸⁰ Nejvýznamnější tělovýchovná organizace.

⁸¹ Sturmabteilung, útočné oddíly, založené na počátku 20. let 20. století.

⁸² Schutzstaffel, ochranný oddíl, organizace vytvořená NSDAP v roce 1925.

⁸³ ZIMMERMANN, s. 54.

⁸⁴ Národní archiv, prezidium ministerstva vnitra, fond 225, inventární číslo 1237.

u Čechů. Na Friedricha i Haugnera podali trestní oznámení, ale to dosud nebylo objasněno.⁸⁵

Známé jsou také případy útlatku. Pavel Vogel, hajný ve Zigrartících, nutil ženy, pracující v lesní škole, aby vstoupily do Sudetoněmecké strany. 24. května 1938 vyslovil pohrůžku, kdo odmítne stát se členkou SdP, tak nemá v lese, co dělat a bude propuštěn!⁸⁶ Podobný případ se stal i v Libochovanech na Litoměřicku. Vedoucí strany SdP Vojtěch Felix 8. května 1938 nutil Augustina Bernarda, aby neposílal děti do české školy. Řekl mu, že pokud tak neučiní, může se stát, že přijde o své zaměstnání, protože jej zaměstnával Němec. V obou případech byla učiněna trestní oznámení, která skončila bezvýsledně.⁸⁷

Sudetoněmecká strana vyvíjela nátlak na své členy zaměstnané v Německu, aby vypověděli příslušníkům finanční stráže podnájem ze svých bytů příslušníkům finanční stráže. První takový případ nastal 28. dubna 1938. Ottovi Königovi z Waldheimu majitel domu č.p. 21 Jan Pecher zrušil nájemní smlouvu. Dozorce se přestěhoval do prázdného bytu po správci celního úřadu ve Waldheimu, který finanční strážní pronajímал hostinský František Haubner.⁸⁸ Jan Pecher, příslušník Sudetoněmecké strany, se živil jako kameník u majitele kamenolomu Franze Sailera ve Flossenbürgu v Bavorsku, který jej k tomuto činu vyzval.⁸⁹

3.6 Runcimanova mise

V Británii se zabývali myšlenkou vyslat svého zprostředkovatele do Československa již delší dobu. Počátkem června se na pražskou vládu obrátil lord Halifax, zda by nepřijala v otázce německé menšiny britského pozorovatele. Nelze opomenout, že šlo o velmi vážný čin, v němž by se cizí mocnost vměšovala do vnitřních záležitostí státu.⁹⁰ Když se vyslanec Newton obrátil s depeší na Edvarda Beneše, byl krajně rozrušen. Prezident britskou iniciativu okamžitě odmítl, ale během několika hodin svůj postoj změnil

⁸⁵ Tamtéž.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž.

⁹⁰ ZIMMERMANN, s. 55.

a souhlasil, obdobně jako ministerský předseda Milan Hodža. Definitivní rozhodnutí vyjádřil britský premiér Neville Chamberlain 26. července 1938: „*Za těchto okolností uvážila vláda Jeho Veličenstva, zda existuje jiný způsob, jímž by mohla pomoci přimět obě strany k dohodě, a na žádost československé vlády jsme dali souhlas a navrhli osobnost s potřebnou zkušeností a nezbytnými vlastnostmi k prošetření tohoto případu na místě.*“⁹¹

Britský prostředník lord Walter Runciman se svou delegací⁹² přiletěl do Prahy 3. srpna 1938. Československá vláda a Sudetoněmecká strana ho vnímaly jako spravedlivého arbitra. Poté, co se Britové seznámili s otázkou německé menšiny v pohraničí, přistoupili k jednání s oběma stranami, přičemž zprostředkovatelé vyvíjeli stále větší tlak na pražskou vládu a žádali ji, aby ustoupila. Československo bylo nakloněno přijmout rozumný kompromis, který by jakýmkoliv způsobem zachoval svrchovanost a samostatnost státu. Naproti tomu Sudetoněmecká strana využívala taktiku kladení stále nových požadavků, kterou jim stanovil Hitler.⁹³

Představitelé SdP připravili na zámku Červený Hrádek pro lorda Runcimana a jeho delegaci pestrý program, po němž následovalo jednání naplánované na 18. srpna 1938. Německou stranu reprezentoval Konrád Henlein a Karl Hermann Frank. Jejich jednání s britskými představiteli doprovázela organizovaná manifestace sudetských Němců svolávajících: „*Wir wollen heim Reich.*“ Během rozhovoru se Henlein vyjádřil, že jemu jde pouze o autonomii, ale jeho lid požaduje plebiscit.⁹⁴

Koncem srpna 1938 se Beneš snažil požadavky henleinovců splnit. Předložil takzvaný třetí plán, který ale Sudetoněmecká strana odmítla, a označila jej za nedostatečný. Když prezident 2. září 1938 obdržel odmítavou odpověď, setrval s delegací v rozhovoru a podařilo se mu smluvit schůzku na 5. září.⁹⁵ Na tentýž den

⁹¹ ČELOVSKÝ, s. 229.

⁹² Runcimanovým společníkem byl úředník ministerstva zahraničí Frank Ashton–Gwatkin, který se už v březnu 1938 vyjádřil, že by Sudety měly být předány Třetí říši. Henleinovci dobře věděli, že oba zprostředkovatelé budou pracovat v jejich prospěch, protože jejich požadavky se shodují britskou koncepcí kontinentální politiky, KVAČEK, *Československý rok*, s. 76.

⁹³ MORRELL, Sedney, *Viděl jsem ukřižování. Události v Československu v roce 1938 očima anglického novináře*, Brno 2002, 61–64.

⁹⁴ BENEŠ, *Mnichovské dny*, s. 170.

⁹⁵ Henleinovci v jednání s pražskou vládou nevyvíjeli zvlášť velkou aktivitu. Jen čekali na sjezd NSDAP, který začínal 6. září 1938 v Norimberku, TÓTH, NOVOTNÝ, STEHLÍK, s. 548.

svolal schůzi pražské vlády, aby schválila takzvaný čtvrtý plán, který se oficiálně jmenoval: „*Návrh o postupu jednání ohledně úpravy národnostních otázek, sjednaný mezi československou vládou a zástupci Sudetoněmecké strany.*“⁹⁶ V něm představitelé Československa vycházeli vstříc Sudetoněmecké straně například v jazykové otázce, vymezili Němcům územní samosprávu a jejich samosprávní orgány a veřejným zaměstnancům přiznali rozsáhlé kompetence. Pražská vláda splnila šest z osmi karlovarských bodů. Lord Runciman označil čtvrtý plán jako krajnost, kam až lze ustoupit, a vyjádřil spokojenost a doufal, že SdP jej přijme. Ústupky zanesené v posledním návrhu sudetoněmecké představitele naprosto šokovaly. Okomentovali to slovy: „*Um Gotteswillen, er hat uns alles gegeben.*“⁹⁷ 7. září sdělil Hencke Frankovi do Berlína, že Benešův plán splňuje 90 % požadavků, které strana předložila v Karlových Varech. Rozhodující slovo mělo zaznít až v projevu Adolfa Hitlera na norimberském sjezdu. Během řeči došlo k odmítnutí čtvrtého plánu, což lorda Runcimana přimělo k ukončení pražské mise.⁹⁸

⁹⁶ KÁRNÍK, s. 558.

⁹⁷ On nám to dal všechno, KURAL, s. 188.

⁹⁸ Tamtéž.

4 Zář 1938 na Tachovsku

Runcimanova mise jen potvrdila Sudetoněmecké straně legitimitu jejích požadavků na sebeurčení. Pražská vláda poukazovala na jeden zásadní fakt, a to, že Konrád Henlein, vůdce strany SdP, hnal mnohdy konflikty v pohraničí až do krajností. Situace se vyostřila po Hitlerově projevu v Norimberku 12. září 1938, který byl tolik očekáván a mytizován německými nacionalisty. V něm se hovořilo o situaci v Československu. Následně propukly v západní části československého pohraničí otevřené nepokoje, řízené a usměrňované SdP, na mnoha místech s krvavými následky. Následující den některá západočeská okresní města vyhlásila stanné právo a do konfliktu vstoupily ozbrojené složky státu, které se ale nemusely potýkat se všelidskou vzpourou.⁹⁹

4.1 Demonstrace příznivců SdP v Tachově

V odpoledních hodinách 12. září 1938 zjistil městský úřad v Tachově, že se chystá hromadný poslech projevu kancléře Adolfa Hitlera, po němž budou následovat v centru města demonstrace. Okolo 18. hodiny se začaly scházet menší skupiny příznivců Sudetoněmecké strany. O hodinu později již byly všechny obchody zavřené a ulice naprosto prázdné, jelikož všichni seděli v hostincích a doma, kde poslouchali německý rozhlas.¹⁰⁰

Po skončení řeči kancléře Hitlera se lidé z hostinců a přilehlých domů vypravili na náměstí v Tachově.¹⁰¹ Zde utvořili skupinu čítající 800 až 1000 osob, která se začala formovat před budovami místního a okresního sekretariátu SdP, a začali zpívat „*Deutschland Über Alles*.“ Jednalo se o nezákonné počínání a civilní stráž vyzývala shromážděné jménem zákona k rozchodu, ale jejich slovní intervence nevedla k žádnému pozitivnímu výsledku, ba naopak, docházelo k vykřikování protistátních hesel: „*Wir wollen Volksabstimmung, ein Volk, ein Reich, ein Führer, Heil Hitler!*“ Většina účastníků měla na kabátě bílý čtvercový papír s natištěným hákovým křížem.

⁹⁹ KVAČEK, Robert, *Poslední den. Mnichov – Praha. Konec září 1938*, Praha 2011, s. 28.

¹⁰⁰ NA, 225–1255–3.

¹⁰¹ Demonstranti se scházeli po celém okrese, v Bezručicích 350–400 osob, v Leskově 200–300 osob, v Plané asi 2500 osob a ve Stříbře 1500 osob, NA, 225–1254.

Civilní stráž podala vysílačkou hlášení nadřízenému štábnímu kapitánu Čechákovi hlášení, že se jedná o poklidnou demonstraci.¹⁰²

Manifestanti spolu s vlajkou hákového kříže opustili náměstí a přesunuli se na předměstí. Mezitím další menší skupinky přicházely do centra města. Civilní stráž je vyzvala k rozchodu. Objevil se zde i okresní hejtman dr. Bartoš a asi po 20 minutách se hlavní proud demonstrantů Sudetoněmecké strany vracel zpět. Ještě před náměstím je zastavil okresní hejtman dr. Bartoš a jednal s okresním vedoucím SdP Lanzendörferem, který mu přislíbil, že pokud jim bude uvolněna cesta na náměstí, tak dojde k rozpuštění demonstrantů. Civilní stráž ustoupila a dav se přemístil do samotného centra města, kde jejich vůdce Lanzendörf promluvil o požadavcích na plebiscit a jeho řeč skončila provoláním: „*Unserem Führer Adolf Hitler dreifaches Sieg-Heil!*“ Účastníci zazpívali německou hymnu, Horst Wesselovu píseň, a poté příznivci Sudetoněmecké strany opustili náměstí. Během prvního dne demonstrace asistující orgány nezakročily proti nikomu ze zúčastněných, a to i přesto, že byla civilní stráž nebezpečně ohrožována pochodněmi. Na četnické stanici bylo do zápisu zapsáno: „*První den manifestace proběhl klidně, pomineme-li vytlučená okna u čtyř místních domů, kde bydleli němečtí sociální demokraté a komunisté.*“¹⁰³

Na následující den, úterý ráno, připravovali příslušníci Sudetoněmecké strany opakovanou demonstraci. V továrnách se zastavila práce, obchody byly po celý den zavřené a ve školách se neučilo. Okresní hejtman dr. Bartoš žádal prapor ve Stříbře o posily, protože posádka v Tachově čítala pouze 12 četníků. Jeho žádost byla zamítnuta.

Již v 11 hodin se začínali scházet na tachovském náměstí první manifestanti. Ve čtvrt na dvanáct se městem rozezněla siréna továrny Schimmer,¹⁰⁴ která upozornila zhruba 1200 až 1500 shromážděných na zahájení demonstrace. Hned poté následoval hlavní projev řečníků.¹⁰⁵

¹⁰² NA, 225–1255–3.

¹⁰³ Tamtéž.

¹⁰⁴ Bývalé č.p. 1172, nyní se v místě nachází nákupní středisko.

¹⁰⁵ ABS, K12–221.

Ve stejnou dobu přišla na náměstí vojenská jednotka 60 mužů z místního útvaru, které velel nadporučík Kulíček. Vojáci měli jen dohlížet na probíhající manifestaci a sloužit jako psychologický faktor proti skandujícím Němcům, protože nastoupili plně vyzbrojeni. Policejní komisař dr. Dittmann zavedl vojáky do průjezdu k četnické stanici č.p. 85 na náměstí. Dále bylo zapotřebí zabezpečit vchod do budovy okresního úřadu na č.p. 70/71, který se nacházel přibližně 60 metrů severozápadně. Komisař žádal okresního velitele o tři četníky, kteří by provedli obranu objektu, ale štábní kapitán Čechák poukazoval na fakt, že má k dispozici pouze 12 mužů a není možné, aby svoji jednotku oslabil o tři z nich.¹⁰⁶

Policejní komisař se následně obrátil na armádní vojsko s tím, že potřebuje zabezpečit budovu okresního úřadu. Na jeho žádost byla uvolněna šestičlenná vojenská hlídka pod vedením praporčíka Hájka, která se vydala zaujmout obranné postavení. Dav demonstrantů se jim snažil znemožnit projít k okresnímu úřadu. Teprve tam nabili své zbraně a zaujali postoj „*na bodák*.“ V tomto okamžiku byla situace vážná, neboť henleinovci se téměř dotýkali vojenských pušek. Někteří se dokonce snažili vytrhnout praporčíku Hájkovi pušku z ruky. Proti davu vystoupil komisař dr. Dittmann, k němuž vykročil vedoucí strany SdP Wilibald Lanzendörf a žádal odstranění vojska. Jinak nemůže prý zaručit, že bude zachován klid. Naproti tomu komisař poukazoval na včerejší výtržnosti ve městě a nabídl mu jednání s okresním hejtmanem. Mezitím protestující dav stále více tlačil vojenskou stráž, která už se octla u dveří okresního úřadu, kam posléze odmítla vpustit narychlo sestavenou deputaci členů SdP. Situace začala být velmi nepřehledná a docházelo k fyzickému napadání vojáků, kteří, aniž by k tomu dostali rozkaz, vystřelili několik varovných ran nad hlavy demonstrantů. Následně vojáky napadla již zmíněná deputace, která se nacházela nejbližší. Její členové vytrhli vojákům zbraně z ruky a škrtili je.¹⁰⁷

Jakmile velitel nadpraporčík Kulíček zaslechl střelbu, okamžitě zbývající vojáky přesunul k okresnímu úřadu a vyzýval je k velké opatrnosti. Někteří henleinovci se dali na ústup, někteří se schovali za stromy a kašnu a stříleli po vojácích ze zálohy. Situace byla nepřehledná a údajně několik výstřelů vyšlo z Panského domu a pivovaru

¹⁰⁶ ABS, K12–221.

¹⁰⁷ NA, 225–1255–3.

na protilehlé straně náměstí, ale vojáci palbu neopětovali. Dostali se až k okresnímu úřadu, kde v obranném postavení vyčkali, až ustane střelba.

Po výstřelech, které zazněly Tachovem, se do průchodu okresního úřadu dostavil i okresní hejtman dr. Bartoš a vrchní komisař dr. Mareš. Vůdce Sudetoněmecké strany na Tachovsku Lanzendörfer jednal s oběma muži a poukazoval na fakt, že způsob, jakým státní orgány zasáhly, je nepřijatelný, a žádal, aby došlo k odvolání vojáků a vyšetření incidentu. Velitel šestičlenné skupiny praporčík Hájek okamžitě zkontroloval pušky svých kolegů, aby zjistil, kdo se provinil střelbou. Velitel vojenského útvaru v Tachově nadporučík Kulíček vydal rozkaz, po kterém došlo ke stažení armády zpět do kasáren.¹⁰⁸

Okresní hejtman i vrchní komisař chtěli již popsanou událost co nejrychleji vyřešit a dohodli se s Lazendörferem, Hüttnerem a Vernerem, že na okresním úřadě neprodleně sepiší zápis, v němž označili za hlavní viníky zasahující vojsko a tachovský úřad. Mezitím se z náměstí všichni účastníci manifestace rozprchli a zůstalo tam jen několik raněných a jeden mrtvý.¹⁰⁹

Ve městě zavládl klid a vrchní komisař dr. Mareš prováděl šetření v průjezdu okresního úřadu. Nalezl zde čtyři pistolové náboje. Všechny nálezy odnesl soudní komisi, která zasedala ještě tentýž den. Jejím předsedou byl okresní soudce dr. Pfannera spolu se svými soudními znalci ing. Plachým a Nickerlem, ale dostavili se i advokáti SdP dr. Oswald, dr. Kiesawetter, náměstek strany dr. Rössler, Lazendörf a další funkcionáři Sudetoněmecké strany.¹¹⁰

Vyšetřování ukázalo, že na budovu okresního úřadu vypálili celkem pět střel, z toho tři mířily do vrat a dvě do zdi objektu těsně vedle vchodu, kde stála hlídka. Můžeme tedy říci, že výstřely mohly hlídku ohrozit. Těchto pět nábojů pocházelo ze tří různých zbraní. Naproti tomu vojáci tvrdili, že stříleli do vzduchu, což ohledání místa činu potvrdilo. Na budovách Panského domu a pivovaru, které stojí naproti okresnímu úřadu na druhé straně náměstí, našli vyšetřovatelé v úrovni prvního patra asi sedm zásahů, jejichž náboje pocházely z vojenských zbraní, kterými byly hlídky vybaveny.

¹⁰⁸ ABS, K12–221.

¹⁰⁹ NA, 225–1255–3.

¹¹⁰ Tamtéž.

Můžeme se tedy domnívat, že náboje, které poranily osoby z řad Sudetoněmecké strany, vystřelili sami demonstranti. Vyšetřovatelé to následně zdůvodnili několika fakty, například že nalezené krvavé stopy z krční tepny¹¹¹ se nacházely v místech, kam strážní vojsko nemohlo ze svého obranného postavení vystřelit. Dále je třeba uvážit, že v témže místě, kam údajně měli vojáci vystřelit, se nacházel i jejich velitel, a ti by ho nechtěli jakkoliv ohrozit.

Po rozchodu demonstrantů stoupenci Sudetoněmecké strany, a to zejména fanatičtí členové, vnímali české obyvatelstvo s ještě větší nenávistí. Svědčí o tom jeden incident, který se udál ve 14 hodin na náměstí v Tachově. Při nástupu do autobusu ČSD¹¹² byl 70letý židovský advokát dr. Lurje zbit německými aktivisty. Na místo činu ihned povolali strážníka Antonína Mašáta, kterého skupinka lidí koplá do nohy a povalila na zem, následně jej pošlapali a ztloukli. Obě napadené osoby byly převezeny do nemocnice. Útočníci strážníkovi odcizili služební zbraň. Pachatele tohoto činu nikdy nedopadli.¹¹³

Ve večerních hodinách, mohlo být údajně okolo 18. hodiny, přijel do města senátor Karl Hermann Frank, který se krátce zdržel v sekretariátu Sudetoněmecké strany a hned zase odjel.¹¹⁴

Vedení Sudetoněmecké strany v Tachově muselo naplánovat smuteční obřad pro Zwerschina a dr. Krause, kteří při manifestaci zemřeli. Údajně se událost měla uskutečnit v sobotu, ale ještě se čekalo na rozhodnutí Konráda Henleina. V každém případě organizátoři chtěli, aby se mohl zúčastnit pohřbu co možná největší počet příznivců strany, protože zamýšleli uspořádat pochod městem.¹¹⁵

¹¹¹ František Zwerschina z Tachova na následky zranění v nemocnici zemřel, Josef Frank z Tachova měl prostřelený levý nárt, Martinu Gieselimu z Tachova prostřelili pánevní kost (jednalo se šikmý průstřel), Friedrich Reiter z Tachova utrpěl zásah do krku, Josefu Erhartovi z Tachova byla prostřelená levá plíce, MUDr. Kraus z Tachova s průstřelem břicha na následky zranění v nemocnici v Chebu zemřel, Vilém Scharnagel z Wittengreitu zasažen do levé ruky a palce.

¹¹² Československé státní dráhy.

¹¹³ NA, 225–1255–3.

¹¹⁴ Tamtéž.

¹¹⁵ Tamtéž.

4.1.1 Reakce na demonstraci

Úřady na Tachovsku a Plánsku cítily po demonstraci Sudetoněmecké strany určitou křivdu. Funkcionáři a členové se obávali, že budou následovat domovní prohlídky a v krajním případě dojde i k zatčení některých osob. Obyvatelé Tachova se obraceli na úřad, protože nevěděli, jaká bude odezva ze strany SdP. Kolem poledne 16. září 1938 dorazila na úřad deputace Sudetoněmecké strany spolu s Bezirksleiterem, kterého okresní hejtman dr. Bartoš odmítl přijmout pro jeho nevhodné chování. Přijal pouze ostatní členy deputace a sdělil jim, že to, co prováděli z Henleinovy iniciativy, bylo nezákonné, a velmi ostře kritizoval činnost radikálů SdP. Dále dr. Bartoš oznámil deputaci, že v celém okrese je klid a smuteční pohřeb Zwerschmida a dr. Krause bude povolen pouze bez účasti širší veřejnosti.¹¹⁶

Po událostech, které následovaly po norimberském projevu kancléře Adolfa Hitlera, můžeme označit vztahy mezi Čechy a Němci jako velmi napjaté. Aktivita aktérů se přesunula blíže k hranicím, kde nepokoje gradovaly, a po neúspěšném puči uspořádaném Sudetoněmeckou stranou nastal útěk henleinovských vůdců do Německa. Jednalo se o tzv. „*oblevu ve stranách SdP*“¹¹⁷ v Československu, ale německá strana jejich počínání odsoudila a označila je jako zbabělý čin. Neúspěch převratu přiměl říšského kancléře k přijetí návrhu Karla Hermanna Franka na reorganizaci oddílů Freiwilliger Schutzdiens, z kterého měl vzniknout nový vojenský organizovaný sbor Freikorps. Jeho úkolem byla ochrana sudetských Němců. Německý kancléř vydal 19. září 1938 rozkaz, aby jednotky sudetoněmeckého Freikorpsu zahájily záškodnické akce vůči československým úřadům v pomezí.¹¹⁸

Československá vláda reagovala na nepokoje v pohraničí. Ministr národní obrany František Machník vydal 13. září 1938 ve 23 hodin 30 minut rozkaz k povolání vybraných záloh a následně 17. září povolal do zbraně I. ročník záloh. Zároveň byla vyhlášena pohotovost vojenských jednotek k zajištění lehkého opevnění na hlavním obranném postavení, aktivována obrana proti letounům a do stanovených prostorů v západočeském pohraničí se přesunuly vyčleněné asistenční jednotky rychlých divízi

¹¹⁶ Národní archiv, prezidium ministerské rady, fond 688, inventární číslo 3181.

¹¹⁷ KLÍMA, Vlastimil, 1938. *Měli jsme kapitulovat?*, Brno 2012, s. 159.

¹¹⁸ HRUŠKA, s. 44–45.

armády. Jednalo se především o posily přesunuté ze Slovenska a Podkarpatské Rusi. Prapor SOS Stříbro posílilo 200 příslušníků.¹¹⁹

4.2 Freikorps v československém pohraničí

Obránci své vlasti na Tachovsku a Plánsku zaznamenali okolo druhé hodiny v noci z 21. na 22. září 1938 první napadení a násilí ze strany sudetoněmeckých Freikorps. Nejednalo se o první napadení celního úřadu ve Waldheimu. Během posledních dvou měsíců se jednalo již o třetí přepadení,¹²⁰ ale ve všech případech se jednotka SOS dokázala ubránit. Krátce nato v tu samou noc okolo čtvrté hodiny ranní zaútočil sudetoněmecký útvar a celní úřad v Rozvadově, kde během útoku nebyl nikdo zraněn, ale německé jednotky si počínaly velmi brutálně, když na budovu úřadu hodily několik ručních granátů, které naštěstí nikdo nezranily.¹²¹

Jednou z obětí byl třiaadvacetiletý příslušník československé armády, voják František Havelka, který byl členem ženijního pluku č. 5. Jeho úkol spočíval v tom, že spolu se dvěma dalšími vojáky měl zaminovat most na silnici k Červenému Mlýnu nedaleko Plané. Havelka držel stráž na mostě, protože jeho dva kolegové prováděli přípravné práce pod úrovní vozovky. Po silnici přijel osobní automobil, ve kterém seděli čtyři muži. Jeden z nich stáhl okénko u auta a výstřelem z krátké pistole usmrtil vojáka. Vozidlo mířilo směrem do města, kde se ztratilo. Vyšetřování ukázalo, že se údajně jednalo o automobil stavitele Schwarzmeiera z Plané, který z města uprchl po demonstracích 13. září 1938 a skrýval se v bavorské emigraci.¹²²

Další tragická událost v okrese Tachov se stala v obci Pavlův Studenec. Četnický strážmistr Ladislav Mráz¹²³ spolu se svým nadřízeným, štábním strážmistrem Repou, jeli 26. září 1938 na motocyklech k osadě Hraničná, kde měli splnit služební rozkaz a zabavit všem německým obyvatelům radiové přijímače. Na místo určení vůbec nedorazili. Oba četníci si všimli v lese skupinky nepřátelsky naladěných německých

¹¹⁹ BENEŠ, Jaroslav, *Stráž obrany státu 1936–1939*, Mladá Boleslav 2007, s. 187–189.

¹²⁰ První dvě napadení provedly německé oddíly *Freiwilliger Schutzdienst*.

¹²¹ ABS, K12–210.

¹²² NA, 688–3181.

¹²³ Byl poslán na místo určení jako posila oddílu SOS.

mladíků, kterým se chtěli vyhnout, aby nedošlo ke konfliktu mezi oběma stranami, a proto zamířili po lesní cestě do nedaleké vesnice Branka.¹²⁴ Náhle byli oba strážní překvapeni, jelikož se před nimi nacházely zátarasy. Nemohli dále pokračovat na motocyklech, proto sesedli a rozhodli jít pěšky. Najednou zazněl v tiché lesní přírodě výstřel, který Ladislava Mráze zasáhl do levé strany prsou a na místě jej usmrtil. Štábní strážmistr Repa se okamžitě schoval a pokoušel se přivolat pomoc, ale skupinka asi 20 mladíků se k němu přibližovala, a tak musel ustoupit. Strážmistr neprodleně celou událost nahlásil. Na místo určení vyslali ve 23 hodin 30 minut jednotku z Branky, která našla mrtvého četníka na místě, které Repa označil, jako místo činu.¹²⁵

Následujícího dne 27. září asi v 5 hodin ráno přešlo hranice poblíž silnice vedoucí z Broumova do Möringu v Německu okolo 30 mužů, na našem území se rozdělili na dvě skupiny, aby provedli napadení obce Broumov, která se nachází v blízkosti hranic. Své sídlo zde měly celní úřad, finanční stráž a jednotka Stráže obrany státu. Na všechna zmíněná místa provedly jednotky Freikorps koordinovaný útok.¹²⁶

Nejprve zaútočil sudetoněmecký útvar na stanici Stráže obrany státu. Obránci objektu chtěli bojovat se soupeřem až do konce, ale hrozilo, že by mohli být obklíčeni, a proto se rozhodli opustit svoji stanici a stáhli se do lesa směrem k obci Kyjov. Nikdo ze strážných nebyl zraněn. Během výpadu na dva již zmiňované objekty se projevil velká německá agresivita proti československým státním složkám, která hraničila až s nevídanou krutostí. Při obléhání budovy finanční stráže se vše potvrdilo. Jeden z útočníků vnikl dovnitř a zvolal na vrchního respicienta Josefa Kopfsteina: „*Hände hoch!*“ Hodil po něm ruční granát, který naštěstí neexplodoval, ale přesto se respicient zranil na prsou, když se chtěl schovat před výbuchem. Druhý četník, nacházející se na stanici, dozorce Jan Brabec, zůstal neporaněn.¹²⁷

Největší přestřelka se odehrála u celního úřadu, který střežili respicient Josef Minář, dozorce Rudolf Říha a další dva příslušníci československé armády. Když došlo k osudnému napadení, stihl Říha ještě přivolat vojenskou posilu z nedaleké Chodové Plané, ale nikdo z obránců nevěděl, kdy a jak rychle pomoc dorazí, a proto se rozhodli,

¹²⁴ Tehdy Jalový Dvůr.

¹²⁵ NA, 688–3181, srovnej s ABS, K12–221.

¹²⁶ NA, 225–1256–6.

¹²⁷ Tamtéž.

že těžce ostřelovanou budovu celního úřadu opustí. První se o to pokusil Josef Minář, který proskočil oknem, a když chtěl přeběhnout silnici, jeden z členů Freikorps jej zasáhl. Jeho zranění byla tak rozsáhlá, že nakonec zemřel. Bohužel chvilku po této smutné události na místo činu dojela přivolaná vojenská jednotka, před kterou útočníci utekli za hranice.¹²⁸

4.3 Diplomatické rozhovory před mnichovskou konferencí

V době, kdy neuspěla britská mise lorda Runcimana a Sudetoněmecké straně nevyšel puč v pohraničních oblastech Československa, se premiér Velké Británie Neville Chamberlain rozhodl chopit se jednání s německými představiteli. Jeho cesta k říšskému kancléři Adolfu Hilerovi vzbudila v celém světě naději i obavy. Léon Blum nazval Chamberlainovo odhodlání vznešenou odvahou ve vůli k míru, i když dobrodružnou. Evropa nahlížela na akt s nadějí, že nebezpečí válečného konfliktu bude zažehnáno, protože blízkost války vystupovala stále hrozivěji. Svým rozhodnutím Chamberlain překvapil nejen britské ministry, ale i státníky všech ostatních států.¹²⁹ K svému kroku se rozhodl na podnět francouzského ministerského předsedy Daladiéra, jelikož Francie doufala, že dojde k urovnání všech zápletek, proto se snažila anglickým prostřednictvím dát impuls k dohodě. Ministerský předseda se vydal na cestu do Německa, aniž by měl připravený nějaký plán, neodjížděl s jasně danými definicemi, pouze s vědomím co nejlépe vyřešit otázku Československa.¹³⁰

Chamberlain přiletěl do Mnichova 15. září 1938 ve 12 hodin 30 minut. Na letišti v Oberwisenfeldu jej okázale přivítali ministr zahraničních věcí Ribbenstrop, státní tajemník Weizsaeker, šéf protokolů Doernberg. Z anglické strany byli přítomni vyslanec Jejího Veličenstva v Berlíně Henderson a generální konzul v Mnichově. Do Berchtesgadenu se státníci dopravili zvláštním vlakem. Přibližně okolo páté hodiny

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ V moderní historii neodjel britský premiér nikdy na takovou pouť, KLIMEK, s. 626.

¹³⁰ Právo lidu, *Chamberlainova odvaha z francouzské iniciativy. Anglický ministerský předseda nemá pevný plán*, 47, 16.9.1938, 218, s. 1, Večerní české slovo, *Krach puče, konce SdP*, 20, 17.9.1938, 218 s. 1, naopak v Praze tušili, že taková jednání bez československé účasti mohou přinést jen zklamání, OLIVOVÁ, s. 257.

odpolední přijel ministerský předseda Chamberlain¹³¹ autem říšského kancléře na Obersalzberg, kde jej uvítal Adolf Hitler. V horském domě byl přítomen i Hermann Göring.¹³²

Zanedlouho říšský kancléř Adolf Hitler zahájil jednání se svým hostem, premiérem Velké Británie Nevillem Chamberlainem. Jejich rozhovor trval téměř tři hodiny. Říšský kancléř v něm požadoval podstoupení sudetské oblasti Československa německé říši. Jednalo se především o oblasti, kde německé obyvatelstvo dosahuje více než 50 %. V oblastech, kde německá menšina nedosahuje 50 %, chtěl Hitler zřídit samosprávné orgány. Žádal po britském premiérovi záruku nových československých hranic s Německem, Maďarskem, Rumunskem, Jugoslávií a Polskem, které měly západní mocnosti¹³³ uznat. V závěru rozhovoru s Chamberlainem vyslovil Hitler mnoho stížností vůči Československu, kde již padlo za obět 300 sudetských občanů. Vůdce naznačil britskému premiérovi, že pokud dojde k dalším incidentům v pohraničí, vydá rozkaz k okamžitému obsazení pomezí. Dodal, že Německu jde jen o uplatnění plebiscitu, což bylo pro Británii přijatelné, a Chamberlain odjel do Londýna spokojen.¹³⁴

Dne 18. září 1938 se sešli v hlavním anglickém městě zástupci obou západních vlád, Británie a Francie. Jejich rozhovory se protáhly až do dalšího dne. Jednání se několikrát přerušovalo, protože se obě strany nemohly dohodnout: Britové Chamberlain a Halifax usilovali o prosazení Hitlerových berchtesgadenských požadavků o odstoupení Sudet. Naopak Francouzi Daladier a Bonnet v požadavcích vůči Československu mírnější. Všichni státníci se shodli, že v dané situaci jsou dvě možnosti, odstoupení pohraničí, nebo válečný konflikt. V druhém případě by nebylo možné poskytnout Československu účinnou ochranu, proto bylo v jeho zájmu, aby odstoupilo Hitlerovi všechna území, kde žije více než 50 % Němců.¹³⁵

¹³¹ Za doprovodu Hendersona a Ribbentropa.

¹³² Venkov, *Chamberlain odjel bez plánu*, 33, 16.9.1938, 215, s. 2.

¹³³ Myšleno Velká Británie, Francie a Itálie.

¹³⁴ BROSZAT, Martin, *Das Sudetendeutsche Freikorps*. In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 9, 1961, 1, s. 33, srovnej s Venkov, *Schůzka Chamberlaina s Hitlerem*, 33, 16.9.1938, 215, s. 1, Venkov, *Hranice státu a plebiscit*, 33, 17.9.1938, 219, s. 1.

¹³⁵ ČELOVSKÝ, s. 290.

Následující den odpoledne předal britský vyslanec Basil Newton a jeho francouzský kolega Victor de Lacroix na Hradě prezidentu Edvardu Benešovi ultimativní nóty svých vlád. Praha měla na odpověď dva dny, protože 22. září 1938 měla pokračovat jednání mezi Chamberlainem a Hitlerem.¹³⁶ V takové situaci měl hlavní slovo prezident Československa Edvard Beneš, který se netajil tím, že pokud Francie bude svůj nátlak stupňovat, nezbude nic jiného než se podrobit. Prezident počítal s odstoupením přesně nespécifikovaného území o rozloze přibližně 4000–6000 km², ve kterém by žilo 1,5–2 miliony sudetských Němců. Georges Bonnet, francouzský ministr zahraničních věcí, spolu s vyslancem de Lacroixem označili Benešův diplomatický tah za zoufalý.¹³⁷ Československý prezident doufal v příznivý obrat v Paříži a dodával, že Praha nedává žádnou příčinu k vypuknutí války, a proto je jeho vyjádření k nótě zamítavé. Odpověď předal ministr zahraničních věcí Kamil Krofta vyslancům západních mocností v podvečer 21. září 1938. Po 21. hodině byl informován o obsahu zprávy z Prahy francouzský ministr zahraničních věcí Bonnet, který se okamžitě sešel s vedoucími úředníky ministerstva. Porady se zúčastnil i předseda zahraničního výboru francouzské poslanecké sněmovny Mistler a v půl jedné v noci bylo známo první řešení, které odeslali svým vyslancům do Prahy. Britský premiér Chamberlain měl na 22. září 1938 naplánovaný odlet do Německa, aby mohl vést další jednání s Hitlerem, bylo tedy nezbytně nutné, aby Československo uznalo berchtesgadenské požadavky.¹³⁸

V Londýně konstatovali, že je potřeba vyvinout na pražskou vládu a prezidenta co nejtvrdší nátlak a vystupňovat jej až do extrému. Krátce po druhé hodině v noci z 20. na 21. září 1938 se u prezidenta Beneše objevili vyslanec Velké Británie Basil Newton a Francie Victor de Lacroix a předali mu depeši svých vlád. Oba mu sdělili, že odvolávat se na arbitrážní smlouvu s Německem nemá smysl. „*Není jiná možnost, než se vzdát!*“ Francouz dodal, že dojde-li k odmítnutí předpokladů stanovených v Berchtesgadenu a v Londýně, může dojít ze strany Německa k anexi československého pohraničí. Oba vyslanci upozornili v rozhovoru Beneše, že Velká

¹³⁶ VITAL, David, *Czechoslovakia and the Powers, September 1938*. In: *Journal of Contemporary History*, 1, 1966, 4, s. 43.

¹³⁷ KURAL, s. 197.

¹³⁸ Tamtéž.

Británie ani Francie se nebudou vojensky angažovat v eventuálním konfliktu s Německem a odpovědnost za pozdější následky války ponese pražská vláda.¹³⁹

Od 6 hodin 30 minut byla naplánovaná schůze ministerské rady, která skončila v 9 hodin, jelikož na ten samý čas svolali do Kolovratova paláce schůzi koaliční dvacítky.¹⁴⁰ Zasedání vedl předseda poslanecké sněmovny Melypetr a předseda senátu dr. Soukup. Pražská vláda se dohodla v půl druhé odpoledne, že přijme postulát od západních mocností. Veřejnost na sdělení reagovala enormním rozrušením, které se začalo postupně měnit v odhodlání nevzdat se a neustoupit Hitlerovi přes diplomatický nátlak. Již půl hodiny po oznámení informace se začali pražské ulice plnit lidmi. Jejich průvod vyvrcholil manifestací před Hradem, kde žádali odvolání vlády a obranu republiky se zbraní v ruce. Protesty trvaly celou noc a vyvrcholily následující den. Dav neustále křičel: „*Dejte nám zbraně, dali jsme si na ně!*“¹⁴¹ S odvoláním na národní půjčku poskytnutou na obranu státu. Největší demonstrace probíhala před budovou parlamentu, kde se sešlo na 250 000 lidí. Iniciátorem manifestace byl Výbor na ochranu republiky, v jehož čele stál Ladislav Rašín.¹⁴² Téhož dne, 22. září 1938, v 10 hodin dopoledne přišla do poslanecké sněmovny zpráva, že vláda Milana Hodži podala demisi. O složení vlády se vedly nejrůznější diskuse. Jedno však bylo jisté, že v nové vládě bude mít své zastoupení armáda. Zástupci koaličních stran se sešli v půl třetí na Hradě s prezidentem Benešem, jmenování nové vlády proběhlo až ve večerních hodinách a předsedou vlády se stal generál Jan Syrový.¹⁴³

Následujícího dne 23. září, předal britský vyslanec Newton v 17 hodin pracovníku ministerstva zahraničí zprávu telefonovanou z Londýna: „*Francouzská a britská vláda nemohou nadále brániti odpovědnost, aby radily Československu nemobilizovat.*“ Newton dodal: „*Nevylučuji možnost dohody v Godesbergu, ale situace*

¹³⁹ KLÍMA, s. 159–160, srovnej s Venkov, *Dramatická noc z úterka na středu*, 33, 22.9.1938, 223, s. 1.

¹⁴⁰ Předsedy koaličních stran a předsedy parlamentních klubů.

¹⁴¹ KVAČEK, Robert, *Československý rok 1938*, Praha 2011, s. 131.

¹⁴² BRANDES, s. 265.

¹⁴³ Právo lidu, *Nová vláda za účasti vojáků*, 47, 23.9.1938, 224, s. 1, srovnej s Večerní české slovo, *Generál J. Syrový v čele vlády*, 20, 23.9.1938, 223, s. 1.

je velmi vážná.“¹⁴⁴ V reakci na již zmiňované události nechal nový premiér vyhlásit mobilizaci Československé armády.¹⁴⁵

Ve Velké Británii probíhaly přípravy na další diplomatickou cestu premiéra Chamberlaina, který, když odlétal 22. září 1938 z hestonského letiště, prohlásil „že vyřešení československého problému je základní nutností pro dorozumění mezi britským a německým lidem, které je bezprostředně nutné pro zajištění evropského míru.“ Chamberlainovo letadlo přistálo ve 12 hodin 30 minut na letišti v Kolíně nad Rýnem, kde jej uvítali ministr zahraničních věcí Ribbentrop, státní tajemník Weizsaeker a britský vyslanec v Berlíně Henderson.¹⁴⁶ Krátce poté odjeli státníci do města Bad Godesberg. Rozhovor započal okolo čtvrté hodiny odpolední v hotelu Dressen. Jeho hlavním bodem mělo být rozhodnutí o připojení československých pohraničních území, které už vůdce Německa požadoval na předchozí schůzce v Berchtesgadenu. Říšský kancléř však předložil mnohem větší územní nároky, než si nárokoval ve svém alpském sídle, vznesl také nároky Polska a Maďarska¹⁴⁷ vůči pražské vládě. Hitler důrazně žádal britského premiéra o stažení československého vojska, policie, četnictva a finanční stráže z pomezí, a to nejpozději do 1. října. Uvedené požadavky byly zapsány v godesberském memorandu. V okamžiku, kdy Hitler předával protokol Chamberlainovi, obdržel ve 22 hodin 30 minut zprávu, že Československo mobilizovalo. Britský premiér konstatoval, že za těchto okolností pokračovat v jednání by bylo bez významné. Německý kancléř na informaci, reagoval výbuchem zuřivosti a prohlásil, „že tím je celá věc vyřízená!“¹⁴⁸ Další den ráno odletěl Chamberlain zpět do Británie.¹⁴⁹

¹⁴⁴ KLIMEK, s. 640.

¹⁴⁵ Večerní české slovo, *Národ vstupuje do zbraně! Všeobecná mobilizace do 40 let*, 20, 23.9.1938, 224, s. 1, Francie vyhlásila částečnou mobilizaci 24. září 1938 a britská vláda 27. září 1938 nařídila částečnou mobilizaci námořních sil, ČAPKA, LUNEROVÁ, s. 103.

¹⁴⁶ Právo lidu, *Chamberlain jede s úsměvem do Godesbergu*, 47, 23.9.1938, 224, s. 1.

¹⁴⁷ Obě země sousedí s Československem, dne 20. září 1938 jednal Hitler s polským vyslancem v Berlíně Lipským a maďarským ministerským předsedou Imrédym a s ministrem zahraničí Kányou. Polsko požadovalo oblasti s polskou menšinou a předalo svoji nótu pražské vládě 21. září 1938. O den později, Maďarsko předalo Československu nótu územních požadavků a žádost na autonomii svých občanů v Československu, Právo lidu, *Maďarské a polské porady o dělení Československa*, 47, 22.9.1938, 223, s. 1.

¹⁴⁸ KÁRNÍK, s. 609.

¹⁴⁹ ČELOVSKÝ, s. 330–331, srovnej s Večerní české slovo, *Chamberlainův plán ohrožen?*, 20, 23.9.1938, 223, s. 1.

Po neúspěšných jednáních v Godesbergu rozhodla britská vláda 24. září 1938¹⁵⁰ v Downing Street, že nadcházející den pozve do Londýna francouzského ministerského předsedu Daladiera a ministra zahraničních věcí Bonneta, aby zde vyřešili krizi v Československu. Oba státníci odletěli z Paříže v neděli 25. září 1938 v brzkých ranních hodinách. Ve stejný den odpoledne zahájily obě vlády jednání, které se protáhlo do až dalšího dne. Britský premiér Chamberlain chtěl docílit dohody za každou cenu, což nebylo vůbec jednoduché. Dohodu mu zkomplikovalo zamítavé stanovisko pražské vlády ke godesberskému memorandu, které předal večer 25. září 1938 britskému premiérovi československý vyslanec v Londýně Jan Masaryk.¹⁵¹

Následující den ministerský předseda Chamberlain poslal svého tajemníka sira Horace Wilsona do Berlína, kde na něj čekal britský vyslanec Henderson spolu se svým tajemníkem Kirkpatrickem. Krátce po poledni se britská diplomacie sešla s Hitlerem. Jejich rozmluva trvala údajně půl hodiny a na konci rozhovoru předal sir Wilson říšskému kancléři ultimátum britské vlády, které obsahovalo čtyři body: 1. Stanoviska Velké Británie a Francie se v československé otázce nezměnila, což znamenalo, že vlády nebudou iniciovat pražskou vládu v jejím rozhodnutí, 2. Obě západní mocnosti chtějí situaci vyřešit diplomatickou cestou, a to co nejdříve, 3. Britská vláda upozorňovala Německo, že pokud bude trvat na přijetí memoranda Československem, které jej odmítne, 4. V případě, že německé jednotky napadnou Československo, vstoupí v platnost spojenecké smlouvy, což vyvolá válku. Vlády v Londýně a v Paříži očekávají odpověď nejpozději do 48 hodin. Po předání výzvy se sir Horac Wilson odebral na letiště a ve dvě hodiny odpoledne již seděl v letadle, které mířilo do Londýna.¹⁵² V Británii mezitím pokračovalo jednání, v němž se britští a francouzští ministři dohodli o zamítnutí godesberského memoranda, které dle jejich názoru již není

¹⁵⁰ Italský ministerský předseda Mussolini 24. září 1938 v Padově ukončil svou misijní cestu po severní Itálii. Návštěvu města zakončil projevem, v němž komentoval krizi ve střední Evropě. Německo předložilo Československu požadavky a žádá jeho odpověď do 1. října 1938. Pražská vláda tím dostala šest dnů na své rozhodnutí. Těmito slovy vyprovokoval československého předsedu vlády generála Syrového, *Právo lidu*, *Německo dalo Československu lhůtu do 1. října. Mussoliniho senační projev. Konflikt ČSR s Německem možno lokalizovat?* 47, 25.9.1938, 226, s. 1.

¹⁵¹ BENDA, Jan, *Útěk a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939*, Praha 2013, s. 52, srovnej s *Právo lidu*, *Daladier a Bonnet dnes opět do Londýna*, 47, 25.9.1938, 226, s. 1, *Právo lidu*, *Německé memorandum zamítnuto*, 47, 26.9.1938, 227, s. 1.

¹⁵² *Právo lidu*, *Slovo má Hitler, Přátelé ultimátum s lhůtou 48 hodin Německu. Francie i Anglie odmítají výhružný tón*, 47, 1938, 28.9.1938, 228, s. 1.

řešením sudetské otázky. Na zamítavou odpověď obou západních vlád reagoval říšský kancléř Adolf Hitler v projevu ve Sportovním paláci v Berlíně, který pronesl večer 26. září 1938. Ve své řeči osočil Československo a jeho vládu, že právě oni ponесou zodpovědnost za budoucí válku. Říšský kancléř požadoval po Praze, že musí co nejdříve přijmout německé memorandum a odstoupit Sudety do 1. října. Odpověď pražské vlády očekával Hitler do 28. září do 14 hodin.¹⁵³

Další den, 27. září 1938, po projevu Adolfa Hitlera informoval britský vyslanec v Berlíně Henderson svoji vládu v Londýně o Göringově vyjádření, ve kterém stálo, že pokud Československo neodpoví do 28. září do 14 hodin na německé požadavky, bude zahájena všeobecná mobilizace a začne obsazování Sudet. Britský premiér Chamberlain sdělil Hendersonovi, aby oznámil německému kancléři, že „*vše podstatné může dostat bez války a bez odkladu*“,¹⁵⁴ a krátce nato naposledy varoval Prahu svým poselstvím¹⁵⁵ určeným přímo pro prezidenta Beneše, které mu předal britský vyslanec Newton. Chamberlain oznámil Benešovi, že pokud československá vláda do 28. září do 14 hodin nepřijme godesberské požadavky, německá vojska neprodleně vtrhnou do Československa. „*To nutně povede k situaci, že české země budou obsazeny, a nic, co by mohla učinit některá cizí mocnost, tento osud od Vaší země a Vašeho lidu neodvrátí*.“¹⁵⁶ Beneš se ocitl ve složité situaci. Byl duševně a fyzicky krajně vyčerpán a musel čelit dalšímu diplomatickému náporu ze strany západních mocností. Prezident se odvolával na stanovisko československé vlády z 25. září 1938 a znovu odmítl Hitlerovy godesberské požadavky. Zamítavé rozhodnutí bylo předáno britskému představiteli až 29. září, což znamená, že pod bezprostřední hrozbou německého útoku stanoveného na 28. září 14 hodin bylo Československo připraveno čelit vojenskému konfliktu a hájit své území.¹⁵⁷

Zatímco britský premiér svým poselstvím upozorňoval Prahu, v Paříži se sešla ministerská rada Francie, které předsedal prezident Albert Lebrun. Předseda vlády Daladiér a ministr zahraničních věcí Bonnet podali zprávu o jednání v Londýně

¹⁵³ Večerní české slovo, *Hitlerův projev*, 20, 1938, 226, s. 2, srovnej s ČELOVSKÝ, s. 338.

¹⁵⁴ KURAL, s. 192.

¹⁵⁵ Jednalo o Chamberlainův „*Time-table*“ spojený s diplomatickým a časovým nátlakem na československého prezidenta.

¹⁵⁶ BÜGEL, Johann, Wolfgang, *Češi a Němci 1918–1938*, Praha 2006, s. 636.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 637.

s britskými představiteli. Krátce na to se francouzští státníci zabývali Hitlerovou řečí, kterou přednesl 26. září 1938 v berlínském Sportovním paláci. V Paříži převládal dojem, že Hitler není pevně rozhodnutý, zda jít do války. Svou pondělní řečí chtěl říšský kancléř vyzkoušet, jak daleko může zajít se svoji metodou zastrašování světa hrozbou války.¹⁵⁸ K francouzskému komentáři se připojil americký prezident Roosevelt, který prohlásil „*u diktátorů poselstvími ničeho nedosáhneme*“ a vyzýval československou a německou vládu, aby sporné záležitosti vyřešily mírovou cestou. Odsoudil použití násilí, které by pravděpodobně přerostlo ve válečný konflikt, a vybídl evropské představitele, aby svolali mezinárodní kongres, pochopitelně s československou účastí.¹⁵⁹ Myšlenka svolání konference čtyř mocností se nabízela už několik dní,¹⁶⁰ ale v úvaze některých stran byla už řadu měsíců. Vždyť střední Evropa se nacházela po celou dobu ve stále více vrcholící krizi. Západní mocnosti hledaly cestu, jak přimět zuřivého Hitlera, aby ještě jednou zasedl k jednacímu stolu. Britská vláda se rozhodla oslovit fašistického diktátora Benita Mussoliniho, který měl u Hitlera zapůsobit jako zprostředkovatel. Tím byl ve skutečnosti lord Perth, britský vyslanec v Římě, který 27. září 1938 v 10 hodin dopoledne předal ministru zahraničních věcí hraběti Cianovi poselství britské vlády.¹⁶¹

V Londýně a v Paříži hledali řešení, jež by odvrátilo válečný konflikt. Britský zmocněnec Hedreson předal 27. září 1938 německému ministersu zahraničí Ribentroppovi takzvaný „*time-table*“, ale jeho tajemník Weizsäcker jej zpochybnil. Francouzům se zdál málo propracovaný, proto požádali britskou vládu, aby doplnila území, která měla být od 1. října odstoupena Německu. Obě západní mocnosti vypracovaly nové návrhy, které obdržel Adolf Hitler následující den. Nejprve tak učinil v 11 hodin 15 minut francouzský vyslanec v Berlíně Francois-Poncet, který předal

¹⁵⁸ Právo lidu, *Hitlerovým dalším požadavkům nelze vyhovět*, 47, 28.9.1938, 228, s. 2.

¹⁵⁹ Právo lidu, *Mezinárodní konference nechť rozřeší sporné věci mezi Německem a Československem*, 47, 29.9.1938, 229, s. 1, Právo lidu, *Amerika odsuzuje útočný tón řeči*, 47, 28.9.1938, 228, s. 3.

¹⁶⁰ Venkov, *Hitler žádá konferenci čtyř mocností*, 33, 17.9.1938, 219, s. 1.

¹⁶¹ Poselství britského ministerského předsedy zní: Zaslal jsem dnes Hitlerovi poslední apel, aby se zřekl použití síly pro rozřešení sudetského problému, o němž jsem přesvědčen, že by mohl být rozhodnut pomocí krátké diskuse a že Hitler by obdržel území s německou většinou... Nabídl jsem mu, že sám ihned odjedu do Berlína k diskusi o urovnání sporu se zástupci československými a německými, jestliže si kancléř přeje i se zástupci Itálie a Francie. Spoléhám se, že jste ochoten být v této schůzi prostředníkem a že ho vyzvete, aby přijal můj návrh, Právo lidu, *Mussolini prostředníkem*, 47, 29.9.1938, 229, s. 1, srovnej s ČELOVSKÝ, s. 366.

návrh francouzské vlády, a pak následoval hodinový rozhovor obou státníků. Krátce nato ve 12 hodin 35 minut přijal říšský kancléř britského vyslance Hendersona, který mu předal Chamberlainovo poselství. Jejich rozhovor se odehrával ve velmi klidném duchu. Hitler v něm oznámil své rozhodnutí, že posune německou mobilizaci o 24 hodin a uvedl své námitky proti britskému „*time-table*“. Netrvalo příliš dlouho a říšský kancléř přerušil rozhovor s britským protějškem, aby mohl přijmout Mussoliniho zprávu od Attolika, na kterou odpověděl okamžitě, a vzkázal do Říma, že přistoupí na svolání mezinárodní konference, ale italský premiér se musí také zúčastnit. Mussoliniho kladná depeše Hitlera nikterak nepřekvapila a přijal ji s úsměvem na tváři. Následovalo pozvání adresované do Paříže, Říma a Londýna na konferenci svolanou do Mnichova na pozítří 29. září 1938. Československo zůstalo nepozváno.¹⁶²

Do Londýna dorazilo pozvání za zajímavých okolností. Odpoledne 28. září 1938 zahájila dolní sněmovna zasedání. Ve 14 hodin 55 minut se ujal slova Chamberlain a hodnotil dosavadní mezinárodní situaci. V průběhu svého výkladu byl přerušen, aby mu předali informaci, že bylo dosaženo dohody o svolání schůze zástupců Anglie, Francie, Německa a Itálie do Mnichova. Britský premiér okamžitě tlumočil zprávu sněmovně. Ta ji přijala jako úspěch britské diplomacie ve vzniklé krizi. Nechyběly ovace za záchranu evropského míru. Americký prezident poslal Chamberlainovi blahopřání. V Londýně a v Paříži se shromažďovaly masy šťastných lidí.¹⁶³

Zprávu o svolání kongresu čtyř mocností chystanou na následující den v Mnichově sdělil na Hradě britský vyslanec Newton. Beneš poznamenal: „*Od schůzky v Mnichově lze očekávat další překvapení nám nepříznivá.*“¹⁶⁴ Pražská vláda uvažovala, zda požádat o účast svého zplnomocněného zástupce. Prezident se telefonicky radil s vyslanci Janem Masarykem a Štefanem Osuským. Oba okamžitě požádali, aby byli na konferenci přítomni představitelé Československa, kteří by hájili zájmy státu a předávali informace. Pro tento diplomatický úkol byli vybráni Vojtěch Mastný a Hubert Masařík.¹⁶⁵

¹⁶² KVAČEK, HEYDUK, *Rok 1938*, s. 145.

¹⁶³ FILÍPEK, s. 76.

¹⁶⁴ KVAČEK, Robert, *Poslední den*, s. 70.

¹⁶⁵ ČAPKA, LUNEROVÁ, s. 108.

4.4 Průběh konference

Do Mnichova ve čtvrtek 29. září 1938 dorazili představitelé čtyř evropských mocností. Francouzského ministerského předsedu Édouarda Daladiéra doprovázeli generální tajemník Quai d'Orsay Léger, ředitel evropského oddělení Quai d'Orsay Rochat a ředitel kabinetu Clappier. Francouzský ministr zahraničí Georges-Étienne Bonnet zůstal v Paříži, jelikož se obával, že začne válka. Francouzská delegace přistála v Mnichově 29. září v půl dvanácté odpoledne. O půl hodiny později přiletělo letadlo, na jehož palubě se nacházeli představitelé britské diplomacie, v jejímž čele stanul, Neville Chamberlain, doprovázeli ho H. Wilson, právní poradce sir William Malkin, sir William Strang, Ashton-Gwatkin a lord Dunglass.¹⁶⁶ Zástupce Itálie Benitto Mussolini odjel z Říma vlakem už v 18 hodin předešlého večera a doprovázel jej pouze jeho ministr zahraničí. Cestou na Brenneru jej pozdravil Rudolf Hess a následující den v půl desáté dopoledne se Mussoliny sešel s Adolfem Hitlerem v Kufsteinu. Oba státníci po krátké poradě nasedli do vlaku, který dojel do bavorského hlavního města v 11 hodin 50 minut. Konference začala záhy v odpoledních hodinách.¹⁶⁷

Československá delegace přijela do Mnichova až v 16 hodin 20 minut. Jednání již probíhala. Vojtěch Mastný i Hubert Masařík působili v Bavorsku jen v roli pozorovatelů a do jednání představitelů čtyř mocností nikterak nezasahovali, jelikož britská vláda odmítla žádost prezidenta Edvarda Beneše, aby jeho delegát byl pozván k jednacímu stolu. Současně Chamberlain konstatoval, že má právo jednat na konferenci bez jakýchkoliv ohledů na Československo, a dodal, že si nepřeje, aby pražská vláda nebo její zprostředkovatel jakkoli jednání komplikovali, neboť „*je naprosto nutné, aby mnichovské rozhovory dosáhly rychlých a konkrétních výsledků.*“¹⁶⁸ Představitelům Anglie, Francie a Itálie se dostávalo přijetí s největšími státními ceremonii. Naproti tomu československou delegaci přivítala policie, v jejímž automobilu je zavezli do hotelu Regina, to vše za doprovodu členů gestapa.¹⁶⁹

¹⁶⁶ Britský ministr zahraničních věcí Edward Halifax zůstal na ostrovech, učinil stejně jak jeho francouzský kolega.

¹⁶⁷ ČELOVSKÝ, s. 371–372.

¹⁶⁸ OLIVOVÁ, s. 280.

¹⁶⁹ BERNAMOU, Georges, Marc, *Mnichovský přízrak*, Praha 2008, s. 130–132.

Do Mnichova přijel i maďarský pozorovatel Csáky, ale nepřijal jej ani Hitler, ani Ribbentrop. Jediný, kdo s ním vedl rozhovor, byl zástupce italské diplomacie.

Konference byla zahájena ve 12 hodin 45 minut ve „Führerbau“, kde říšský kancléř přivítal jednotlivé ministerské předsedy, vyložil jim, proč byla schůze svolána, a pustil se do ostrých obvinění Prahy. Chamberlain a Daladier poděkovali Hitlerovi a Mussolinimu za ochotu řešit situaci mírovou cestou.¹⁷⁰ Krátce nato předložil italský premiér návrh, který prezentoval jako svůj vlastní, ale ve skutečnosti jej vypracoval Hitler. Francouzský ministerský předseda doporučoval, že by bylo vhodné, aby přizvali k jednacímu stolu i československého delegáta,¹⁷¹ ale jeho návrh ostatní vetovali, a tak jej odvolal. Chamberlain i Daladier podklad přijali.

Vůdce Německa žádal, aby otázka československého pohraničí byla vyřešena co nejrychleji, jinak by mohla celá situace vést k vypuknutí války. Chamberlain reagoval slovy „že česká otázka je otázkou evropskou a že velmoci mají nejen právo ji vyřešit, nýbrž je to jejich povinnost.“¹⁷² Delegáti se shodli, že budou rozhodovat o Sudetech suverénně, bez ohledu na Československo, ale Hitler na to odpověděl: „V případě, že pražská vláda odmítne i dokument s podpisy čtyř státníků, bude to znamenat, že Praha uznává koneckonců jen násilí.“¹⁷³ Zhruba okolo 15. hodiny bylo jednání přerušeno.

Velká čtyřka se znovu sešla až po půldruhé hodině. Záhy po zahájení rozhovorů se diskuse zvrhla, zúčastněné osoby předkládaly své úvahy, nebyl určen žádný jednací řád a konference neměla ani svého předsedu. Nastala situace, kdy všichni mluvili současně, jeden druhému skákal nezdvorně do řeči a jednání na konferenci se rozpadlo do několika diskutujících skupin, v nichž docházelo k vypisování jednotlivých bodů. Říšský kancléř, kterého podporoval Mussolini, žádal okamžité obsazení Sudet německých vojskem v termínu od 1. do 10. října, jak zanesli do godesberského

¹⁷⁰ Právo lidu, *Mnichovské porady čtyř velmocí*, 47, 30.9. 1938, 230, s. 1, srovnej s KÁRNÍK, s. 616.

¹⁷¹ Během odpoledních rozhovorů se oba delegáti nacházeli v hotelu Regina. Občas se za nimi zastavil Ashton Gwatkin, aby jim v krátkosti sdělil informace z jednání. Až okolo 21. hodiny byl československý delegát Vojtěch Mastný pozván k siru Horaci Wilsonovi, který mu oznámil, co již bylo na konferenci schváleno. Následně Brit vyznačil na mapě místa, která budou postupně do 10. října obsazována. Dr. Mastný konstatoval, že je to pro Československo pohroma, BERNAMOU, s. 125.

¹⁷² KLIMEK, s. 665.

¹⁷³ ČELOVSKÝ, s. 374.

memoranda. Německý kancléř se obával pozdějších komplikací ze strany pražské vlády, a proto se obrátil na Daladiera, jelikož jeho vláda byla bezprostředním spojencem Československa, že je nezbytně nutné donutit pražskou vládu k přijetí mnichovského návrhu. Francouzský ministerský předseda ujistil kancléře, že jeho vláda nestrpí žádné průtahy.¹⁷⁴

Říšský kancléř Adolf Hitler si byl vědom svého diplomatického úspěchu a okolo 21. hodiny přerušil jednání podruhé, aby pozval své hosty na večeři, ze které se Chamberlain i Daladier se omluvili.¹⁷⁵ O tom, že dohoda bude uzavřená v následujících hodinách, už nikdo nepochyboval a třetí zasedání již bylo jen formální záležitostí. Zhruba okolo 23. hodiny se představitelé velké čtyřky shodli na konečném textu, který obsahoval osm bodů: *1. vyklizování pohraniční začne 1. Října, 2. státy velké čtyřky se shodly, že vyklízení bude provedeno do 10. Října, 3. podmínky určí mezinárodní výbor (Německa, Velké Británie, Francie, Itálie a Československa), 4. rozdělení na čtyři územní úseky, 5. mezinárodní výbor uvedený v třetím bodě určí oblasti, v nichž bude provedeno lidové hlasování. Tyto oblasti budou až do rozhodnutí referenda obsazeny mezinárodními formacemi, 6. konečné vymezení hranic provede mezinárodní výbor, 7. zavede se opční právo pro přesídlení odstoupených území, 8. Československá vláda propustí ve lhůtě čtyř dnů od dne uzavření této dohody sudetské Němce.*¹⁷⁶

O hodinu později Chamberlain, Daladiér, Mussolini a Hitler podepsali mnichovskou dohodu, ale ještě než stvrdili smlouvu svými podpisy, hlavy vlád čtyř mocností ujednaly, že nebude-li problém polských a maďarských menšin v Československu vyřešen do tří měsíců, bude následovat další mezinárodní konference čtyř mocností, které byly přítomny v Mnichově.¹⁷⁷

Zbývalo už jen jediné, vyřešit, kdo sdělí výsledek konference československým zástupcům Masaříkovi a Mastnému, kteří čekali v hotelu Regina. Tento akt měli provést francouzští diplomaté, protože měli s Československem podepsanou spojeneckou

¹⁷⁴ KVAČEK, *Poslední den*, s. 81–83.

¹⁷⁵ Mnichově se chystali na velkou slávu, vždyť právě začínal slavný Oktoberfest. Radnice, katedrála, památky, fasády domů, obchody byly nasvícené, ale Führerbau zůstával ve stínu. V jeho okolí se shromažďovalo stále více lidí, kteří očekávali konečný verdikt rozpravy čtyř národů, BERNAMOU, s. 195–197.

¹⁷⁶ KAMAS, Pavel, *Mnichovská dohoda a osud sudetských Němců*, Brno 2012, s. 77–78.

¹⁷⁷ OLIVOVÁ, s. 282.

smlouvu, ale jejich ministerský předseda Daladier to odmítl. Nakonec se rozhodlo, že konečný verdikt oznámí oběma Čechům společně všichni přítomní. Hubert Masařík vzpomíná: „*Ráno v 1:30 hodin nás zavedli do sálu, v němž se konala konference. Přítomni byli pánové Neville Chamberlain a Daladier, sir Horace Wilson, Léger, Ashton-Gwatkin, dr. Mastný a já. Francouzi byli krajně sklíčeni. Očividně bylo jasné, že přišli o svou prestiž. Dostalo se nám brutálního vysvětlení, navíc z francouzských úst, že proti rozsudku není odvolání a neexistuje možnost změny.*“¹⁷⁸

V půl čtvrté ráno 30. září odeslal Daladier telegram francouzskému vyslanci v Praze s tím, aby okamžitě navštívil Beneše a žádal přijetí mnichovské dohody. Současně jej vyzval, aby vyjádřil zármutek francouzské strany nad výsledkem tohoto jednání, kde nebyl přítomen žádný československý zástupce, což však nebyla premiérova vina.¹⁷⁹

V 6 hodin 15 minut odevzdal nařízení ministru zahraničních věcí Kroftovi německý vyslanec Hencke. Nyní mělo Československo prohlásit, zda kapitulovat, či se postavit osamoceně na odpor. Prezident odložil rozhodnutí do porady vlády s politickými předáky. Beneš spolu s lidry stran započali schůzi v 9 hodin 30 minut. Vyslanci Velké Británie, Francie a Itálie neustále upozorňovali Prahu, když ustavičně telefonovali, že požadují odpověď do poledne téhož dne.¹⁸⁰ Ještě než začalo zasedání vlády, Beneš telefonoval Sergeji Segereviči Alexandrovskému, vyslanci Sovětského svazu v Praze, jelikož chtěl znát názor Moskvy na případný válečný konflikt s Německem. Vyslanectví odeslalo depeši do Sovětského svazu, ale Moskva reagovala na zprávu až okolo 17. hodiny, což bylo již bezpředmětné.¹⁸¹

Pražská vláda jednala téměř dvě a půl hodiny o tom, zda přijmout podmínky stanovené v Mnichově. V 11 hodin 45 minut se prezident po poradě s předáky hlavních stran rozhodl ultimátum přijmout a konstatoval: „*Kdybychom nepřijali, udělali bychom čestnou válku, ale ztratili bychom samostatnost a národ by byl vyvražděn...*“¹⁸²

¹⁷⁸ ČELOVSKÝ, s. 374–375.

¹⁷⁹ FILÍPEK, s. 82.

¹⁸⁰ STRAKA, Karel, *Vojáci, politici a diplomaté. Československá vojenská delegace na jednáních mezinárodního výboru v Berlíně a odstoupení českého pohraničí v říjnu 1938*, Praha 2008, s.18–19.

¹⁸¹ VITAL, David, *Czechoslovakia and the Powers. September 1938*. In: *Journal of Contemporary History*, 1, 1966, 4, s. 60–61.

¹⁸² KLIMEK, s. 670.

V půl jedné ministr zahraničí Milan Krofta oznámil francouzskému a britskému vyslanci, že Československá vláda ví, že se nemůže stavět na odpor proti mnichovským rozhodnutím, usneseným bez nás a proti nám. Svůj rozhovor s Newtonem a Lacroixem zakončil touto větou: „*Nechci kritizovat, ale pro nás je to katastrofa, již jsme si nezasloužili. Podrobujeme se a budeme se snažit zajistit svému národu život pokojný. Nevím, budou-li z rozhodnutí tohoto, učiněného v Mnichově, mít prospěch vaše země, ale jistě nejsme poslední, po nás budou postiženi i jiní.*“¹⁸³

4.4.1 Situace v pohraničí

Velitelství v Plzni vydalo 30. září 1938 krátce po půlnoci rozkaz posádce do Tachova, že musí opustit město. Proto po dohodě s okresním hejtmanem dr. Bartošem odešli všichni zaměstnanci české národnosti z okresního a státního policejního úřadu do Stříbra, kde nebyli ohrožováni. Zemský úřad odpoledne udělil hejtmanovi příkaz, ať se vrátí do Tachova, a v případě potřeby mohl využít k pomoci asistenční vojenský oddíl. Jeho hlavním úkolem bylo, aby ve městě fungovalo telefonní spojení.¹⁸⁴

4.4.2 Reakce obyvatel Československa na Plzeňsku

Večer 30. září 1938 probíhaly v Plzni protesty, které vedli především komunisté. Dav provolával různá hesla: „*Ať žije armáda.*“ Po hodině a půl se na místo dostavily státní složky a vyzvaly manifestanty k rozchodu. Během akce byl zadržen majitel elektrotechnického závodu v Plzni inženýr František Němec, který volal: „*Už jsem 20 let klidný a držím hubu, teď už si to ale líbit nenechám. Jděte na henleinovce s pendreky.*“ Po výslechu jej propustili, ale bylo podáno trestní oznámení k soudu. V reakci na probíhající události sdělil policejní ředitel zemskému úřadu, že bude požadovat zrušení civilních krojových hlídek, jelikož se neosvědčily.¹⁸⁵

¹⁸³ BENEŠ, *Mnichovské dny*, s. 346.

¹⁸⁴ NA, 688–3181.

¹⁸⁵ Tamtéž.

Ke starostovi města se večer 30. září dostavili důstojník a dva vojáci a žádali vyvěšení černého praporu na radnici v důsledku přijetí mnichovské dohody. Starosta žádosti vyhověl, ale neohlásil to policii.¹⁸⁶

Policejní úřad v Touškově hlásil 30. září v devět hodin dopoledne policejnímu ředitelství v Plzni, že jeho úřad je obklopen lidmi, kteří se chovají velmi agresivně. Ředitelství tam vyslalo autokar s posádkou 17 strážníků a kulometem. Když na místo určení dorazila hlídka, dav lidí se uklidnil. Později vyšetřování události ukázalo, že se obyvatelstvo domáhalo vrácení zabavených radiových přijímačů, které si policejní ředitelství vyžádalo dovézt do Plzně.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

5 Okupace německými vojsky

Mnichovská dohoda stanovila, že okupace pohraničí bude zahájena 1. října 1938, kdy první německé vojenské jednotky pod vedením generálplukovníka Wilhelma von Leeba překročí hranice Československé republiky. Joseph Goebbels si zapsal do svého deníku: „Nastal 1. říjen a ve 14 hodin začíná vstup německých oddílů. Jaký to den! Jak šťastný den! Člověk by chtěl sám sebe obejmout radostí.“¹⁸⁸ Při vstupu do Sudet vítali přicházející wehrmacht davy lidí s nadšením a se zdviženou pravicí. Ulice měst a obcí byly zdobeny prapory s hákovými kříži.¹⁸⁹

Zábor I. pásma německými jednotkami proběhl ve dnech 1.–2. října 1938. Hranice území lze vymezit jihovýchodně od Železné Rudy směrem k Českému Krumlovu a dále k jihu až ke státní hranici. Ve dnech 2.–3. října anektovali Němci II. pásmo v severních Čechách, kde obsadili Šluknovský výběžek. Ve dnech 3.–5. října následovalo III. pásmo v západních Čechách a zábor IV. pásma probíhal 6.–7. října na severní Moravě a ve Slezsku. Ve dnech 8.–10. října bylo k říši připojeno V. pásmo. Průběh okupace sledovali francouzští, britští a italští vojenští pozorovatelé, kteří informovali berlínský mezinárodní výbor a československou vládu.¹⁹⁰

5.1 Zábor v západních Čechách

V pondělí 3. října 1938 v ranních hodinách překročily jednotky 4. vojenské skupiny pod velením generála Waltera von Riechenaua československé hranice. Wehrmacht od osmi hodin postupně anektoval území v II. a III. pásmu. Jejich zábor započal v západočeském pomezí poblíž ašského výběžku na linii Rozvadov, Tachov, Planá, Mariánské Lázně a Stříbro.¹⁹¹

Předchozí den, 2. října 1938, se do Aše vrátil předseda SdP Konrád Henlein. Přijel okolo čtvrté hodiny odpoledne a příznivci jej vítali s velkou pompou. Tisíce příznivců Sudetoněmecké strany na něj čekaly v centru města. Představitelé SdP byli

¹⁸⁸ GOEBBELS, s. 250.

¹⁸⁹ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny země Koruny české XV. a*, Praha 2006, s. 10.

¹⁹⁰ BARTOŠ, Josef, *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo v letech 1938–1945*, Praha 1988, s. 13.

¹⁹¹ JUNEK, Václav, *Druhá republika. Nultá hodina*, Brno 2011, s. 66.

s reakcí obyvatel velmi spokojeni, protože po stejné cestě měl následující den přijet říšský kancléř, který plánoval ve dnech 3.–4. října 1938 okružní cestu po Sudetech. Během ní Göring pochopil, co znamená zmocnit se téměř dvoutisícikilometrové opevněné linie bez jediného výstřelu.¹⁹²

Noc z 2. na 3. října 1938 strávil Hitler v salonním vlaku z Berlína do bavorského města Hofu. Doprovázeli jej jeho blízcí spolupracovníci Göring, Geobbels, Keitel, Heydrich, Daluge a Himmler. V ranních hodinách byli na vyzdobeném a obyvateli přeplněném nádraží v Hofu srdečně uvítáni Henleinem, velitelem 4. vojenské skupiny generálem von Reichenau a bavorským župním vedoucím Wächtlerem. Krátce nato Hitlera a jeho doprovod usedli do osobních automobilů a kolona odjela směrem ke státním hranicím ve Weidenu, kde se auta zastavila před symbolicky spuštěnou závorou celnice. Říšskému kancléři podal hlášení velitel XVI. armádního sboru generál Gurian, jehož vojska právě okupovala Chebsko. Dále se Hitler pozdravil s vedením Sudetoněmecké strany, přítomni byli například Frank, Kundt, Wollner, dr. Sebekovsky a další. Setkání se zúčastnila i jednotka ordnerů ze Sudetoněmeckého Freikorpsu, která od 22. září 1938 nepřetržitě střežila ašský výběžek. Po překročení hraničního přechodu pokračovala kolona aut směrem do města Aše. Silnici lemoval dav lidí, který jástem a s nadšením zdravil zdviženou pravicí projíždějící vozidla. Na ašském náměstí, které bylo vyzdobeno portréty Hitlera a Henleina, přivítal všechny německé státníky vedoucí SdP ing. Geipel.¹⁹³

Krátce nato zamířila kolona aut do Františkových Lázní. U Františkova pramene přivítala Hitlera a jeho doprovod skupinka žen v chebských krojích. Po zhlédnutí krátkého vystoupení odjela celá výprava do Chebu. V centru města, které henleinovci bohatě vyzdobili, propukla naprostá davová hysterie. Lidé provolávali Hitlerovi slávu a náměstím znělo „*Sieg heil!*“ Následující den němečtí státníci zakončili svoji triumfální cestu v Karlových Varech. Ve městě se říšský kancléř sešel s bývalým senátorem Fiedrichem von Fischerem, který mu předal dar. V dopoledních hodinách Hitler spolu se svým doprovodem opustili Sudety a odjeli zpět do Berlína.¹⁹⁴

¹⁹² BLOCH, s. 182.

¹⁹³ KVAČEK, HEYDUK, *Rok 1938*, s. 156.

¹⁹⁴ HRUŠKA, s. 85–88.

5.1.1 Tachov

Okresní hejtman v Tachově dr. Bartoš podal 3. října 1938 ve 22 hodin 30 minut hlášení policejnímu ředitelství do Plzně, že v tentýž den v 18 hodin předal tachovský okres říšským vojenským orgánům. Poznamenal, že všech šest českých úředníků odešlo do vnitrozemí. Zbývajících osm německých úředníků v čele s dr. Alfredem Dittmannem je podle zástupce okresního vedoucího SdP dr. Rösslera spolehlivých. Předání budovy úřadu proběhlo v pořádku, zařízení bylo nepoškozené. V pokladně zůstalo pouhých 6 000 Kč, neboť většinu peněz pracovníci úřadu převedli na základě příkazu pražské vlády do centrální banky. Okresní hejtman předal henleinovcům správu jednotlivých obcí v okrese, ani zde nebyly žádné finanční prostředky.¹⁹⁵

Kooperace mezi německými vojenskými jednotkami a okresním vedením Sudetoněmecké strany probíhala bez problémů. Jen dr. Rössler, zástupce vedoucího SdP, měl během záboru značné problémy s vyřešením personálních otázek, v nichž nebyl tak zběhlý jako jeho kolega, okresní vedoucí Lanzendörfer, který se ještě nacházel v českém vedení. Německý generál, který prováděl zábor Tachova, pronesl ve večerních hodinách v centru města projev, v němž pochválil představitele obou zemí, že vyřešili sudetoněmeckou krizi a že se budou vztahy mezi Československem a Německem vyvíjet v přátelském duchu.¹⁹⁶

Německá tajná policie zahájila svou činnost ve městě 3. října 1938 odpoledne. Gestapo provedlo pár zatčení podle registru Státního policejního úřadu v Berlíně. Mnoho zatčených bylo po výslechu popuštěno na svobodu. Z okresu Tachov migrovala téměř veškerá česká populace i většina Židů, zůstalo jen několik chudších rodin. Po hlášení SdP údajně odešlo z Tachovska i 30 aktivních komunistů a německých sociálních demokratů, kteří se ukrývali ve vnitrozemí.¹⁹⁷

V prvních dnech po záboru se v okrese Tachov nacházelo na 1000 nezaměstnaných, kteří mohli vykonávat práci ve státní tabákové továrně. Jednalo se o největší podnik ve městě a mohlo zde pracovat až 400 zaměstnanců. V Sudetech byl zaveden valutový směnný kurz, 1 říšská marka byla rovna 10 Kč. To činilo velké

¹⁹⁵ NA, 688–3181.

¹⁹⁶ Tamtéž.

¹⁹⁷ Tamtéž.

problémy obchodníkům. Obyvatelé si stěžovali na nedostatek cukru a soli, dále si lidé zvykali na fakt, že telefonní spojení funguje jen pod vojenským dozorem. U okresních soudů pracovali údajně nestranní němečtí soudci.¹⁹⁸

V závěru své zprávy se dr. Bartoš zmínil, že rozsáhlé státní lesy nikdo nekontroluje, protože zaměstnanci byli většinou Češi a ti odešli. Poznamenal, že do budoucna je nutné, aby úřad zajistil zkušeného lesníka na správu lesů v pomezí. O pořádek se starala organizace SdP a v okrese Tachov vládl klid. Dr. Bartoš poslal již zmíněnou zprávu a odjel do Domažlic.¹⁹⁹

5.1.2 Stříbro

Na Okresním úřadě ve Stříbře evidovali 3. října 1938 v 19 hodin hlášení, v kterém stálo, že na zítřejší den se chystají henleinovci vyzdobit město dubovými listy a hákovými kříži. Příznivci SdP vyvěsí portréty svých hrdinů, Konráda Heneina a Adolfa Hitlera, s nápisy, na nichž bylo uvedeno: „*Wir danken unserem Führer. Sudetendeutschland grüsst die Wehrmacht.*“ Prezidium zemského úřadu v Praze vydalo jasný rozkaz, aby policejní úřad ve Stříbře zajistil klidný průběh chystané manifestace, jelikož německé obyvatelstvo bude slavit připojení sudetského území k Říši. V závěru zprávy obdrželi strážníci instrukce, že v žádném případě nesmí dojít z jejich strany k narušení manifestace. V opačném případě by to mohlo vést ke zhoršení situace v celém dotčeném území.²⁰⁰

Okresní hejtmanství ve Stříbře předalo 9. října 1938 v 17 hodin po sepsání protokolu úřad ve městě, který sídlil ve třech budovách, vedení SdP. Kanceláře byly umístěny ve starých zástavbách, byly špatně osvětlené. V každé ze tří budov se nacházel pouze jeden telefon, což považovala německá strana za nedostačující. K dispozici mělo vedení Sudetoněmecké strany jedenáctičlenný personál. Jednoho člena, vrchního radu politické správy a okresního hejtmana dr. Johanna Liebschera odvolala 6. října 1938 pražská vláda, jelikož byl nespolehlivý. Na jeho místo byl dosazen Johann Lutze a spolu

¹⁹⁸ TOMS, Jaroslav, *K problematice počátku nacistického režimu ve vládním obvodu Cheb*. In: Historie okupovaného pohraničí 1938–1945, 1999, 4, s. 135.

¹⁹⁹ NA, 688–3181.

²⁰⁰ Tamtéž.

s ním přijelo do města dalších šest pražských úředníků, kteří měli vypomoci s předáním hejtmanství.²⁰¹

Městu Stříbru nepatřily žádné státní lesy, ale v okrese se nalézalo mnoho průmyslových závodů, které vlastnila tři společenská uskupení. Německým vlastníkům patřila například sklárna Stölzl a synové. Druhou skupinu tvořili Židé, jejichž podniky byly například Naschauer ve Stříbře, Masarykův jubilejní důl ve Zbůchu firmy Weimann a Petschek, Brunnerova sklárna v Nýřanech. Poslední seskupení tvořili čeští podnikatelé. Těm patřil například důl na černé uhlí Václav v Červeném Újezdě firmy Kučera z Plzně, důl na černé uhlí Vranovský firmy Möstl z Vránova, mutační továrna Zieglerachacht a elektrárna v Křimicích u Nýřan patřila Škodovým závodům.²⁰²

5.2 Vzpomínky z pohraničí

A. J. ze Stříbra vzpomíná, že do doby než se k moci dostal Henlein, panoval ve městě poklidný život, ale pak se začaly německé děti českým dětem posmívat a nesměly se s nimi stýkat. Stalo se, že otec její kamarádky na ní i plivl. Henleinovci pořádali pochody městem a házeli kameny do oken Čechů. Stávalo, že Češi nemohli ani spát, nehnutí stáli v kuchyni a čekali, až se henleinovci vyřvou a odejdou.²⁰³

Rodina musela zůstat ve Stříbře, protože neměli, kam jít. Otec jim slíbil, že si je co nejdříve odveze do Plzně, kam odešel po záboru Sudet s poštovním úřadem. V den, kdy Němci okupovali Sudety, se obávali zastrašování. Až jednoho dne ráno se u nich objevilo gestapo a prohledalo celý dům. Maminka neuměla tak dobře německy a táta se měl vrátit z Plzně až večer. Druhý den přišli znovu a tátu zatkli. Nejprve jej věznili ve Stříbře a pak ho převezli do Asmberku, vrátil se domů až na Štědrý den. V lednu se rodina odstěhovala ke strýčkovi, kde otec za stáje udělal jednu místnost. Zpočátku spali na zemi, až do doby, než odstěhovali i nábytek. Místní lidé se k nim nechovali moc hezky a měli je za uprchlíky. Zpátky do Stříbra se vrátili v červenci 1945.²⁰⁴

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² TOMS, s. 130.

²⁰³ <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/vyhnanici-cechu-z-pohranici-4.html>, [8.4.2014 10:00]

²⁰⁴ Tamtéž.

Inženýr Miroslav Zahradka navštěvoval v Číhané českou jednotřídku. Řídící učitel Antonín Rill měl ve škole asi 10–12 žáků a 2–3 Němce. Jeho rodina neměla žádné zkušenosti se soužitím Čechů a Němců, jelikož se do pohraničí přistěhovali až v roce 1934. V obci nezažili žádné konflikty až do roku 1937. V Číhané žilo na 200 obyvatel, z toho jen pár českých rodin, starosta byl Němec, ale velmi loajální.²⁰⁵

Zvrat nastal, když v létě 1937 přijel do obce na prázdniny mladý student z Karlových Varů v krátkých kožených kalhotách, bílých podkolenkách, ozdobený chrpou. Během několika dní na sebe strhl pozornost německých chlapů, kteří se od nich distancovali. Po Mnichovu všechny Čechy vyhnali. Matce se podařilo sehnat autodopravce, který je odvezl do Plzně, kde zůstali až do konce války. Rodina vlastnila v Číhané zemědělskou usedlost s 15 hektary půdy a dobytkem. Po návratu našli vyplundrované hospodářství, ze kterého během války neměli žádný příjem.²⁰⁶

5.3 Tři vlny migrace

Migrace obyvatel z pohraničí, především z okresů obývaných z velké části německou populací, postupovala ve třech vlnách. Po květnové mobilizaci zaznamenáváme první migrační vlnu, která nebyla tak rozsáhlá jako následující dvě. Jednalo se většinou o zámožné Židy, kteří opouštěli své domovy z obav před narůstajícím antisemitismem. Každá osoba si náklady na dobrovolnou evakuaci musela uhradit sama. Nařízení bylo stanoveno v dodatkové zprávě k zákonu o obraně státu § 116. Političtí činitelé uvažovali v průběhu roku 1938, že by zákon poopravili.²⁰⁷

Zmíněná imigrace nebyla tak velká jako ta následující, která se udála po projevu Adolfa Hitlera 12. září 1938 na sjezdu NSDAP²⁰⁸ v Norimberku a následném pokusu henleinovců o puč, jenž byl doprovázen útoky proti četnickým služebnám a státním úřadům. Ušetřeni nezůstali ani Češi, Židé či antifašističtí Němci, který museli snášet různé sabotáže nebo násilí od henleinovců. V reakci na tyto události vyhlásila vláda Milana Hodži v několika okresech stanné právo. Taková situace v pohraničí nutně vedla

²⁰⁵ <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/ze-vzpominek-hranicar-5.html>, [8.4.2014 10:00]

²⁰⁶ Tamtéž.

²⁰⁷ BENDA, s. 137.

²⁰⁸ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei–Národně socialistická německá dělnická strana.

k druhé migrační vlně. Mezi uprchlíky se nacházeli obyvatelé všech sociálních vrstev i národností, Češi, Němci, Židé a antifašisté. Zastoupení české národnosti bylo údajně o dost menší než u Němců.²⁰⁹ Dne 15. září 1938 byla situace v Praze na Denisově nádraží kritická, jelikož do hlavního města dorazilo na 2000 přestěhovalců. Ředitelka sociální péče hlavního města Prahy Růžena Pelantová svolala na odpoledne poradu o zaopatření „*lidí na útěku*“. Následující den na vlakovém nádraží čekali sociální pracovníci pražské obce, aby emigranty dirigovali do příslušných středisek, která pro ně zřídili. Uprchlíky otázkou řešili tentýž dne i na ministerstvu sociální péče, kde projednávali dodatek k § 116 zákona, který občanům ukládal uhradit si náklady na dobrovolnou evakuaci, ale lidé přesto odcházeli z pomezí do vnitrozemí, protože se obávali záškodnických akcí. Ti, kteří neměli peníze, se vydali na cestu do hlavního města i pěšky jen s tím nejnужnějším.²¹⁰

Po podepsání mnichovské dohody, kterou 30. září 1938 potvrdila pražská vláda, došlo k zasedání kabinetu, aby rozhodl o evakuačním plánu. Následující den nastala třetí migrační vlna, která se od dvou předchozích výrazně lišila. Nyní uprchlíci odcházeli z území, které se stalo součástí jiného státu. V těchto oblastech začaly platit jiné zákony a nebyla zde možnost ochrany československými bezpečnostními orgány. Oproti předchozím dvěma migračním vlnám se ta třetí se odlišovala zejména tím, že mezi přestěhovalci měli převahu Češi a jednalo se o masivní migraci. Do doby, než došlo k podepsání mnichovské dohody, odešlo z pohraničí na 25 000 lidí, ale ve třetí vlně jich bylo jen do prosince 1938 desetkrát tolik.²¹¹ Z pomezí odcházeli lidé, jimž jejich politická minulost a národností aktivita neumožňovala přebývat v okupované oblasti. Mnozí komunisté, sociální demokraté, sokolové, legionáři a politici byli zatčeni německou tajnou policií a mnohdy i během výslechu tvrdě mučeni. Další početnou skupinu tvořili státní a veřejní zaměstnanci, kteří pracovali na úřadech, ve školách, na poštách, na četnických stanicích a ve vojenských kasárnách. Za poslední přestěhovalce můžeme označit „*obyčejné lidi*.“ Jednalo se o dělníky, řemeslníky,

²⁰⁹ MACEK, Jaroslav, *Uprchlíci z pohraničí v roce 1938*. In: Češi a Němci, historická tabu, Nadace Bernarda Bolzana a Ackermann Gemeinde, Praha 1995, s. 133.

²¹⁰ BENDA, s. 143.

²¹¹ Tabulková příloha – 1, s. 76.

živnostníky a rolníky, kteří se obávali, že kdyby žili v cizí zemi, znamenalo by to pro ně potíže hospodářské i politické.²¹²

Proč odcházeli obyvatelé ze svých domovů? Někteří byli pronásledováni příslušníky německé tajné policie. Druzí tak učinili z hospodářských a kulturních příčin, ale většina lidí odcházela z obav o budoucnost. Jeden ze současníků vylíčil události následujícím způsobem: „*Češi byli diskriminováni jako celek, a to ve všech oblastech života. Úředníci, pokud zůstávali, dostali výpověď, četní živnostníci museli likvidovat své živnostníky a jiné čekal ostrý bojkot. Kvalifikovaní řemeslníci ztráceli uplatnění a rolníky nutili němečtí starostové odprodat za směšnou cenu výnosná pole nebo se vystěhovat do vnitrozemí. České školy, kulturní instituce, redakce novin, tělocvičny a spolkové kluby zůstaly uzavřené. V hostincích a veřejných místnostech se objevily tabulky s nápisy, zde se nesmí mluvit česky!*“²¹³ Největší počet migrantů tvořili svobodní muži a bezdětné ženy. Rodiny s dětmi měly situaci komplikovanější. Útěk německých obyvatel z pohraničí byl především způsoben jejich politickými aktivitami.²¹⁴

²¹² RADVANOVSKÝ, Zdeněk, *K otázce uprchlíků z pohraničí českých zemí po Mnichovu 1938*. In: *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, 1998, 2, s. 7.

²¹³ BIMAN, Stanislav, MALÍŘ, Jaroslav, *Kariéra učitele tělocvičny*, Ústí nad Labem 1983, s. 233–234.

²¹⁴ BENDA, s. 140.

6 Druhá republika

Českoslovenští obyvatelé se identifikovali v základech první republiky založené na pocitu vítězství a práva na sebeurčení. O dvě dekády později byla společnost zaskočena a žádala vysvětlení, jak mohlo dojít k mnichovské katastrofě a kdo za ni nese zodpovědnost. Při hledání viníků nezůstali stranou ani významné osobnosti první republiky, mluvílo se o principech Tomáše Garrigua Masaryka.²¹⁵

Pod tlakem novým zpráv, které přicházely z Berlína, kde 4. října 1938 probíhalo jednání mezinárodního výboru o vymezení pátého okupačního pásma, francouzský vyslanec v Berlíně Francois–Poncet přednesl návrh, že by se jednalo o území s více než 75 %²¹⁶ Němců. Adolf Hitler nad jeho podnětem zuřil a považoval jej za nehoráznost.²¹⁷ Ve večerních hodinách říšský kancléř oznámil Ribbentropovi, aby při určování pátého pásma přihlížel pouze na německé stanovisko, a vyzval jej, aby území neprodleně zakreslil na mapu. 5. října 1938 německý ministr zahraničních věcí seznámil Francoise–Ponceta a Hendersona, britského vyslance v Berlíně, s realizací pátého okupačního pásma.²¹⁸

Československý vyslanec v Berlíně Vojtěch Mastný komentoval 5. října 1938 události ve své depeši adresované pražské vládě. V ní sdělil, že jednání nepřinesou Československu prospěch, protože v odpoledních hodinách téhož dne probíhala vyjednávání se signatáři mnichovské dohody, ke kterým československý pověřenec nebyl přizván. Bylo schváleno, že Německo obdrží území, které obývá více než 51 % Němců (podle sčítání obyvatel z roku 1910).²¹⁹ Rozhodnutí se nelíbilo ani generálu Husárkovi, vojenskému expertu v mezinárodní komisi v Berlíně a spolupracovníka hlavního velitele mobilizované armády. Ten argumentoval, že ztráta dalšího území bude mít pro Československo katastrofální důsledky, protože v pátém okupačním pásmu

²¹⁵ RATAJ, Jan, *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938–1939*, Praha 1997, s. 14–15.

²¹⁶ Vyslanci Velké Británie a Itálie mluvili o území obývané ze 60–70 % Němci, což Německo kategoricky odmítlo. Proto delegáti učinili kompromis s hranicí 66 % dle statistik z let 1910–1921, čímž nesouhlasilo Československo, MATES, Pavel, *Mezi Mnichovem a Berlínem. Státoprávní problémy druhé republiky*, Brno 1992, s. 17.

²¹⁷ BARTOŠ, Josef, *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938–1945*, Praha 1986, s. 14.

²¹⁸ GEBHART, KUKLÍK, *Velké dějiny*, s. 12.

²¹⁹ MATES, s. 18.

vznikne národnostní problém, jelikož více než 700 000²²⁰ Čechů bude začleněno do německé říše.

V reakci na uvedené události abdikoval 5. října 1938 prezident Edvard Beneš, který na konci října 1938 opustil Československo a odletěl do Londýna, kde začal budovat zahraniční odboj.²²¹ O den později přijala vláda Jana Syrového postulát zaslaný z Berlína, který stanovoval páté okupační pásmo. Předseda sociálně dekratické strany Hampl vylíčil situaci těmito slovy: „*Nic jiného jsme ostatně nemohli dělat.*“²²² 6. října 1938 vydala slovenská Hlinkova ľudová strana Manifest slovenského národa, ve kterém vyhlásila autonomní stát Slovensko. Tímto aktem zanikl princip jednotného československého národa. K prohlášení se přidaly i další slovenské strany, agrární, národně socialistická a živnostenská a národní. Další den, 7. října 1938, byla jmenována nová slovenská autonomní vláda, v jejímž čele stál Jozef Tiso.²²³ V dalších dnech byla dovršena autonomie v Podkarpatské Rusi, kde ustanovili 11. října 1938 první nezávislou vládu, kterou vedl Andrej Bród. Rozpad ústavně právních principů Československé republiky byl završen 22. listopadu 1938, kdy Národní shromáždění přijalo dva ústavní zákony. První č. 299/1938 Sb. vymezoval právo na autonomii „*slovenskej krajiny.*“ Druhý odhlasovaný ústavní zákon č. 328/1938 Sb. rozhodl o autonomii Podkarpatské Rusi. Změnil se i oficiální název státu, který nově zněl Česko–Slovensko.²²⁴

V nadcházejících dnech došlo k volbě prezidenta Česko–Slovenska. Stal se jím 30. listopadu 1938 doc. JUDr. Emil Hácha.²²⁵ V tentýž den, krátce po složení slibu prezidenta republiky, podaly všechny vládní strany demisi.²²⁶ 1. prosince 1938 pověřil Emil Hácha sestavením nového kabinetu poslance Rudolfa Berana,²²⁷ předsedu nově

²²⁰ V Okupovaném pásmu se nacházelo 800 000 českých lidí, FEIERRABEND, Ladislav, Karel, *Politické vzpomínky. Díl I*, Brno 1994, s. 51, srovnej s BARTOŠ, s. 14.

²²¹ HEJK, Vilém, *Rozvrat. Mnichov a nás osud*, Praha 1990, s. 43, srovnej s Venkov, *President Dr. Edvard Beneš odstoupil*, 33, 6.10.1938, 235, s. 1.

²²² FEIERRABEND, s. 35.

²²³ TÓTH, NOVOVTNÝ, STEHLÍK, s. 583.

²²⁴ MATES, s. 91.

²²⁵ Obdržel 272 hlasů z 312 možných, TOMÁŠEK, Dušan, KVAČEK, Robert, *Causa Emil Hácha*, Praha 1995, s. 10, srovnej s Národní politika, *Dr. Emil Hácha zvolen prezidentem*, 56, 1.12.1938, 331.A, s.1.

²²⁶ Národní politika, *Vláda generála Syrového odstoupila*, 56, 1.12.1938, 331.A, s. 2.

²²⁷ Národní politika, *Poslanec Rudolf Beran sestavuje novou vládu*, 56, 2.12.1938, 332.A, s. 1.

utvořené politické strany totalitního typu, Strany národní jednoty.²²⁸ Oproti předchozím vládám byl počet ministerských křesel omezen na minimum. Ministerské posty neobsadili vedoucí představitelé politických stran a jiné politické osobnosti, ale odborníci bez větší politické praxe.²²⁹

První zásah do předmnichovských demokratických struktur provedla Beranova vláda 15. prosince 1938, kdy byl parlamentem schválen tzv. zmocňovací zákon. Zákonodárná moc byla delegována na vládu, která měla právo nahrazovat zákony vládními nařízeními. Takovou mocí nedisponovala žádná vláda předtím a tímto aktem skončila v Československu parlamentní demokracie.²³⁰ Krátce po přijetí zmocňovacího zákona vydala Beranova vláda nařízení, které upravovalo existenci a podmínky vzniku politických stran. Zákon vešel v platnost 27. prosince 1938, úředně rozpustil Komunistickou stranu Československa.²³¹ V důsledku toho přestaly platit mandáty komunistických poslanců a senátorů. Policie u jejich členů provedla domovní prohlídky. Pražská vláda již 20. října 1938 zastavila jejich činnost a poté došlo k emigraci komunistů do Ruska, k níž se odhodlali například Klement Gottwald, Rudolf Slánský, Jan Šverma, Václav Kopecký.²³² K změnám došlo i v Národním shromážení z hlediska jeho národnostního složení, protože zákonodárci, jejichž trvalé bydliště se nacházelo v odtržených regionech Čech, Moravy a Slezska, přišli o svůj mandát. Těch ve sněmovně zaniklo na 69 a v senátu 33. Jejich zánik potvrdila vyhláška ministerstva vnitra z 11. listopadu 1938.²³³

Od počátku roku 1939 se očekávalo zlepšení vztahů Německa vůči Česko-Slovensku, protože předseda vlády Rudolf Beran učinil řadu ústupků v zahraniční politice, ale nikdy nezneužil zmocňovacího zákona v naprospěch státu. V prvních měsících roku 1939 se Strana národní jednoty snažila na politické sfěře

²²⁸ Národní strana jednoty vznikla sloučením agrárníků, národních socialistů, živnostníků, Národního sjednocení, lidovců, Národní ligy a Národní obce fašistické. Zpráva byla v tisku prezentována 18. listopadu 1938. Sociální demokraté, levicové křídlo národních socialistů, Sokolové, legionáři a většina inteligence se sdružila do Národní strany práce, České večerní slovo, *Nástup nové strany Národní jednoty*, 20, 18.11.1938, 271, s. 1, srovnej s HÁJEK, Miloš, *Od Mnichova k 15. Březnu. Příspěvek k politickému vývoji českých zemí za pomnichovské republiky*, Praha 1959, s. 80.

²²⁹ Např. Vladislav Šadek, gen. Alois Eliáš, Dominik Čípera, Ladislav K. Feierabend, Vladislav Klumpar, RATAJ, s. 44.

²³⁰ HÁJEK, s. 101.

²³¹ GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 127.

²³² UHLÍŘ, Jan, Boris, *Druhá republika. Stát, který nikdo nechtěl*, 14, 2003, 5/6, s. 125.

²³³ TÓTH, NOVOVTNÝ, STEHLÍK, s. 584–586.

upevnit svou pozici, objevily i snahy zastavit činnost Národní strany práce. Mezitím se začala formovat třetí politická síla, která postřednictvím ministra dopravy Aloise Eliáše udržovala kontakt s londýnskou emigrací.²³⁴

Ve Francii a ve Velké Británii si byli vědomi faktu, že vliv Německa ve střední Evropě, poté co neuznali v Berlíně garanci hranic roste, a říšští představitelé vystupovali s dalšími požadavky vůči pražské vládě. Této skutečnosti si byl vědom i ministr zahraničních věcí František Chvalkovský, který se již od jmenování Beranovy vlády dožadoval, aby jej Hitler přijal, poněvadž v Česko–Slovensku chtěli vědět, jak vypadá otázka záruky hranic. Návštěvu u říšského kancléře a von Ribentropa sjednali na 21. ledna 1939. Český státník měl v době návštěvy v Berlíně zvýšenou teplotu a nevzal v potaz rady předsedy vlády, aby svoji návštěvu odložil. Neučil tak a prostředníka mu dělal Masařík. Oba českí politici čelili během jednání v Berlíně nepříjemnému nátlaku. Po návratu do Prahy Chvalkovský vypracoval referát, ve kterém zmiňoval, že Německo nepovažuje československý model autoritativní demokracie za akceptovatelný, a vyjádřil německé požadavky. Ministr zahraničních věcí doporučil pražské vládě, aby německý nárok přijala.²³⁵

Téměř o měsíc později, 22. února 1939, předložila česko–slovenská diplomacie signatářům mnichovské dohody memorandum ve věci garance hranic, čímž bylo Německo silně dotčeno. Říšští hodnostáři apelovali, že záležitost hranic byla vyřešena dohodou z 20. listopadu 1938, a odkazovali na fakt, že v Berlíně zřídili zvláštní komisi, která měla řešit všechny otázky české menšiny v Sudetech. Diplomatická aktivita ministra zahraničních věcí Chvalkovského, který neustále oživoval otázku související s garancí hranic a samotnou existenci Česko–Slovenska.²³⁶

²³⁴ GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha 204, s. 209–224.

²³⁵ Plnou neutralitu, vypovězení ze společnosti národů, vést politiku v souladu s Berlínem, odstranění zbytku Benešova režimu, Židů, demobilizace armády, odstoupení části zlata a rezerv v Národní bance, otevření trhu pro zboží vyrobené v Sudetech, svoboda nacionálněsocialistického projevu, vyloučení Židů ze společenského života a přijetí stejné ideologie jako v Německu, FREIERABEND, s. 102.

²³⁶ UHLÍŘ, *Druhá republika*, s. 128.

6.1 Březen 1939

České zpravodajské zahraniční službě se podařilo získat důležitou informaci o plánované okupaci zbytku českých zemí, připravovanou na 15. března 1939.²³⁷ Většina politických představitelů to ovšem považovala za planý poplach. Zásadní obrat nastal až dne 13. března, kdy došlo k zhoršení mezinárodní situace, které zapříčinilo, že u českých hranic začalo shromažďovat německé vojsko. Prezident Hácha se s ohledem na situaci rozhodl pro cestu do Berlína. Následující den Hitler potvrdil, že jej přijme. Přesto v době, kdy vlak s prezidentem opouštěl Prahu, začala německá vojska obsazovat Ostravu a okupace tím vlastně byla již zahájena.²³⁸

Celé to začalo vyvrcholením takzvané slovenské krize v noci z 9. na 10. března 1939. Emil Hácha odvolal autonomní Tisovu vládu a tři slovenské ministry Ďurčanského, Pružinského a Vanča. Prezident svůj čin odůvodnil tím, že chtěl uklidnit politickou situaci v Česko-Slovensku. Po problémech se zformováním nové autonomní vlády v čele s Jánem Sivákem přikročil Hácha 11. března 1939 k jmenování nového předsedy vlády, jímž se stal Karol Sidor.²³⁹ Výkonnou moc na Slovensku mezitím převzal vojenský velitel generál Bedřich Homola. Ten dostal večer 9. března 1939 od ministerstva národní obrany rozkaz, aby zajistil na Slovensku klid a zabránil násilnostem, které prováděly Hlinkovy gardy. Později generál vyhlásil v zemi stanné právo, tzv. „*Homolův puč*.“ Održení Slovenska se připravovalo již od počátku února. Svědčí o tom velmi časté návštěvy Bratislavy Dr. Seysse-Inquarta, rakouského místopředsedy vlády, který jednal o plánovaném převratu s Karmasinem a Tukou.²⁴⁰

Vůdce Hlinkovy slovenské ľudové strany Jozef Tiso vystoupil jako zprostředkovatel a přistoupil na Hitlerovo pozvání do Berlína. 13. března 1939 došlo v hlavním německém městě k setkání říšského kancléře a jeho ministra zahraničních věcí Ribbentropa s premiérem Jozefem Tisem, Ferdinandem Ďurčanským a Franzem Karmasinem. Během schůze říšský kancléř prohlásil, že se definitivně rozhodl vyřešit český problém, a proto buď vznikne okamžitě samostatný Slovenský stát, nebo bude

²³⁷ Konec Česko-Slovenska, znepokojivé zprávy přicházeli od zpravodajských důstojníků, agenta A 54 Thümmela i francouzská rozvědková služba informací potvrdila, že německý zásah byl téměř jistý, PASÁK, Tomáš, *Pod ochranou říše*, Praha 1998, s. 16.

²³⁸ MATES, s. 153.

²³⁹ HÁJEK, s. 145.

²⁴⁰ GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 235.

Slovensko okupováno maďarskou armádou. Po svém návratu se expremiér obrátil na premiéra Sidora, aby svolal slovenský sněm, na němž slovenská vláda podala demisi. Krátce nato výbor odhlasoval návrh zákona o samostatném slovenském státě, který vyhlásili představitelé Slovenska 14. března ve 12 hodin 30 minut. Tím Německo dokončilo roztržství Československa.²⁴¹

Když odjížděli 14. března 1939 prezident Emil Hácha a ministr zahraničních věcí František Chvalkovský vlakem do Berlína, tak očekávali, že během oficiální návštěvy jim říšský kancléř nabídne totéž jako Slovensku, tedy vytvoření samostatného státu. První schůze s Hitlerem oba československé státníky přesvědčila o pravém opaku. Celé Československo mělo být obsazeno německou armádou. Kdyby obyvatelé země kladli odpor, nabízel německý kancléř částečnou autonomii. Hácha pochopil, že jakýkoliv odpor by byl zcela nesmyslný. V Praze v té době probíralo noční zasedání vlády. „*Ve 2 hodiny a 5 minut volal předsedu vlády ministr zahraničních věcí Chvalkovský a sdělil mu, že v 6 hodin ráno dne 15. března 1939 německé jednotky vtrhnou do Čech a na Moravu, aby odzbrojily armádu a obsadily celý stát. Zbývají necelé čtyři hodiny, a proto je naléhavě nutno učinit všechna opatření, aby nikde nebyl kladen odpor...*“²⁴² Dohodu podepsali Hitler a Hácha až ve 3 hodiny 55 minut ráno. Ještě téhož dne přijel na pražský hrad Adolf Hitler, aby oznámil své rozhodnutí o státoprávní podobě okupovaného území. Druhý den, 16. března 1939, byl oficiálně zveřejněn Výnos vůdce a říšského kancléře o vytvoření Protektorátu Čechy a Morava, jehož civilním správcem se stal Konrád Henlein.²⁴³

„*Šok a zklamání české veřejnosti ze státní a národní porážky lze přirovnat k reakci německého, rakouského či italského obyvatelstva (poražení mezi vítězi) po první světové válce.*“²⁴⁴ Společnost se spíše uchýlila ke kritice prvorepublikových poměrů a na dlouhá léta byla ve společnosti pohřbena idea liberalismu.

²⁴¹ RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012, s. 169.

²⁴² GEBHART, KUKLÍK, *Velké dějiny*, s. 171.

²⁴³ FREIERABEND, s. 146.

²⁴⁴ GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 229.

7 Dopad mnichovské dohody na Československo

V souladu s mnichovskou dohodou muselo Československo odstoupit území o rozloze 28 680 km² s celkovým počtem obyvatel 3 653 292. Dodatek mnichovské dohody upozorňoval, že nebude-li do tří měsíců vyřešena otázka polské a maďarské menšiny v Československu, bude následovat další jednání čtyř mocností podepsaných pod dohodou. Německo a Itálie požadovaly před uznáním hranic od Československa, aby nejprve vyřešilo otázku ohledně polské a maďarské menšiny s jejich vládami.²⁴⁵ Krátce nato předala Varšava Praze ultimátum, v němž požadovala odstoupení Těšínska Polsku. Kabinet generála Syrového vyhověl požadavku 1. října 1938 a Polsko anektovalo požadované dvě třetiny Těšínska spolu s částmi Frýdecka a Jablunkovska, jednalo se o územní zisky v rozsahu asi 1000 km².²⁴⁶ Maďarskou otázku se nepodařilo ve stanovené lhůtě vyřešit. Ve dnech 9.–13. října 1938 byla vedena československo–maďarská jednání v Komárně, ale zůstala bez výsledku. Československo maďarský spor vyřešila vídeňská arbitráž z 2. listopadu 1938. Rozhodnutím německého ministra zahraničních věcí Ribbentropa a jeho italského resortního kolegy Ciana odstoupilo Československo ve dnech 5.–10. listopadu 12 000 km² s zhruba 850 000 obyvateli.²⁴⁷

K dramatickému zvratu ohledně československých hranic došlo 10. listopadu 1938. Baron von Richthofen, předložil německý návrh hraniční čáry, jehož součástí byly obce rozléhající se v oblasti Jelemnicka a Chodska.²⁴⁸ Českoslovenští vyslanci v Londýně Masaryk a v Paříži Osuský neprodleně informovali vlády obou západních mocností, ale nedostalo se jim kladné odpovědi, jelikož Chamberlain i Bonnet chtěli ukončit nepříjemnou kauzu ve střední Evropě. Veškeré snahy československého vyslance v Berlíně Vojtěcha Mastného selhaly, následně už nic nebránilo záboru tzv. šestého pásma. V důsledku těchto událostí došlo 20. listopadu 1938 k uzavření protokolu mezi Československem a Německem o garanci státních hranic, ale k podpisu

²⁴⁵ GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 18.

²⁴⁶ BENDA, s. 112, srovnej s *Večerní české slovo*, *Část Těšínska Polsku*, 20, 3.10.1938, 237, s. 1.

²⁴⁷ Národní politika, *Dnes ve Vídni jednání o hranicích s Maďarskem*, 56, 2.11.1938, 302.A, s. 1, Národní politika, *Spolupráce italsko–německá na poradě Vídeňské*, 56, 5.11.1938, 305.A, s. 1.

²⁴⁸ Kapitola 7.1, Zábor obcí na Chodsku.

nedošlo, protože henleinovci vznesli vůči Československu další požadavky.²⁴⁹ Na čtvrtek 19. ledna 1939 byla dohodnuta další schůzka mezi oběma aktéry, na níž mělo dojít k podepsání definitivní úmluvy, ale němečtí představitelé na poslední chvíli oznámili, že se schůze odkládá a náhradní termín nebyl nikdy stanoven.²⁵⁰

Prvorepublikový stát ztratil z původní rozlohy 140 492 km² přibližně 41 098 km², tedy bezmála 30 %. Civilní ztráty činily 4 879 000 obyvatel, což byla jedna třetina z původních 14 730 000 milionů obyvatel.²⁵¹ Druhá republika patřila svou rozlohou 98 912 km² mezi nejmenší evropské státy a její průměrná šířka dosahovala pouze 115 kilometrů. Svým tvarem připomínala stát Chile a stala se druhým nejužším státem světa.²⁵² Jeden z prvních politických emigrantů v Londýně Hubert Ripka soudil: „*To už nebyl stát schopný života, politicky, hospodářsky i etnograficky bylo vytvořeno monstrum, které ani v minulosti nemělo v Evropě obdoby.*“²⁵³

Dva měsíce po mnichovském verdiktu byly známy nové předpoklady hospodářského vývoje. Podle nich by dosahoval roční schodek zahraničního obchodu Československa s ostatním světem (vyjímaje Německo) zhruba 800 000 000 Kč, při dovozu zboží za 7,3 mld. Kč a vývozu v hodnotě 6,5 mld. Kč. Z hlediska celosvětového zahraničního odchodu se nacházelo Československo na 15 místě těsně před Švédskem, v Evropě na místě osmém, ale v prvních měsících druhé republiky klesl zahraniční obchod téměř o polovinu, v porovnání s rokem 1937.²⁵⁴

Hospodářská schopnost odtrženého území byla větší, než vyprodukovala nově vzniklá druhá republika, protože došlo ke ztrátám 93 % ložisek hnědého uhlí a 55 % černého uhlí. V podstatě zmizela těžba tuhy, kaolinu a sklářského křemičitého písku. Na úplné minimum klesla těžba drahých rud, měděné, antimonové a uranové. Velké ztráty zaregistrovalo hornictví 57 %, porcelánový průmysl 90 %, hračkářský

²⁴⁹ BIMAN, Stanislav, *Vojenské obsazení území připojeného k Německu podle mnichovské dohody a období jeho vojenské správy (1.–20. října 1938)*. In: *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, Ústí nad Labem 1998, s. 81–90, srovnej s *Národní politika, Konečné hranice německo–české*, 56, 22.11.1938, 322.A, s. 1.

²⁵⁰ MATES, s. 20.

²⁵¹ PASÁK, s. 12, srovnej s *Večerní české slovo, Uvnitř nových hranic*, 20, 4.11.1938, 259, s. 1.

²⁵² KÁRNÍK, s. 625.

²⁵³ RATAJ, s. 12.

²⁵⁴ V roce 1937 dosahoval zahraniční obchod 55 mld. Kč a na počátku roku 1939 to bylo pouhých 34 mld. Kč, UHLÍŘ, Jan, Boris, *O co jsme přišli po Mnichovu*, 10, 1999, 9/10, s. 223.

a sklenářský 75 %, textilní 63 %, papírenský 54 %, kovoprůmysl 30 %. V záborovém území zůstalo na 40 % podniků, které patřili českým nebo židovským podnikatelům. Tyto výčty ukazují, jak se Československo potýkalo na podzim 1938 s hospodářskými problémy, které zapříčinilo podepsání mnichovské dohody. Již zmíněná čísla vypovídají o současné ekonomické síle nového státu.²⁵⁵

7.1 Zábor obcí na Chodsku

Okupace Chodska byla těžkou ranou pro pražskou vládu, neboť dle tradice Chodové byli vždy považováni na obránce Čech při pronikání Němců. Hitler a německá armáda chtěli získat nově vybudovaný železniční spoj z Domažlic do Tachova, kvůli propojení zabraného sudetského území s nádražím ve Furt im Waldu. Informace o požadované okupaci Chodska se objevila již 10. listopadu 1938, když baron von Richthofen předložil německý návrh hraniční čáry. Jeho součástí bylo i Chodsko. Obyvatelé obce Postřekova se s tímto faktem nechtěli smířit a na 16. listopad naplánovali před okresním hejtmanstvím v Domažlicích demonstraci, které se zúčastnilo na 1500 osob.²⁵⁶ Během demonstrace vzešel návrh na sepsání Manifestu chodského lidu všem veřejným činitelům. V deklaraci se občané vyjádřili: *„Tisíc let se udržují naše rody na své půdě a tisíc let každý Chod považoval za zradu vydání jen půdy zděděné půdy. I v dobách nejhroššího útisku jsme zůstali národně věrní. Není proto myslitelné, že by měl být náš kraj vydán...“*²⁵⁷

Na Chodsku se 22. listopadu 1938 sešla delimitační komise a následující den byly postaveny německé hraniční závory na rozcestí v Klenčí pod Čerchovem. V den záboru 24. listopadu v sedm hodin ráno opustili poslední vojáci kasárny oblasti. V 9 hodin 30 minut se rozezněly zvony v Dobré Vodě a potom i v dalších vesnicích. V Domažlicích na věži vlál černý prapor a starosta města Rádl se jel poslední den rozloučit s občany v obcích.²⁵⁸

²⁵⁵ FEIERRABEND, s. 51.

²⁵⁶ Státní okresní archiv Horšovský Týn, fond AO Postřekov, Postřekovská pamětní kniha.

²⁵⁷ VRBA, Jan, *Chodský černý týden. Pamětní záznamy*, Domažlice 2001, s. 49.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 90.

V 10 hodin 10 minut se na Výchledech objevily první německé tanky. Následoval zábor první obce, kterou se stal Postřekov, pak postupně byly obsazeny Klenčí pod Čerchovem, Chodov, Trhanov a další obce, které obývali převážně občané české národnosti.²⁵⁹ Nikdo z Chodů wehrmacht nevítal, všichni seděli doma. Správci obcí očekávali nezvané hosty ve svých kancelářích. V obci Klenčí jako jediný vyvěsil říšskoněmecký prapor s hákovým křížem Němec Wenzel Mack a zdravil německé oddíly „*německým způsobem*.“ Krátce po okupaci jej jmenovali starostou obce. První noc z 24. na 25. listopadu 1938 založil Němec Reiniger v Postřekově požár, ze kterého následně obvinil české občany, že se mstí za okupaci.²⁶⁰

²⁵⁹ Tabulková příloha – 2, s. 76.

²⁶⁰ VRBA, s. 95.

8 Závěr

Diplomová práce „*Mnichovská dohoda a vznik druhé republiky*“ se snaží zachytit vztahy mezi Čechy a Němci v západočeském pohraničí, v okrese Tachov. Nebylo účelem tohoto tématu zpracovat úplný vývoj před vyvrcholením mnichovské tragédie a po ní. Nejprve autor stručně analyzuje vznik Sudetoněmecké strany a zabývá problematikou spojenou s prvními rozhovory jejich zástupců s pražskou vládou o národnostním statutu.

V dalším oddílu se těžiště událostí přesune do roku 1938, kdy bylo hlavním úkolem zhodnotit důsledky politiky nadiktované Německem Sudetoněmecké straně. Ta prostřednictvím svého předsedy Henleina předložila tzv. karlovarské požadavky, jež pražská vláda nemohla splnit. Jejich přijetí by totiž znamenalo reálné rozbití československého státu. Politika SdP byla plně ovládána Německem a menšinová otázka byla jen prostředkem, aby Adolf Hitler prosadil své cíle. V průběhu roku 1938 se Sudetoněmecká strana stala nejvlivnější německou stranou v československé politice. Její vliv sílil i v pohraničí, kde za pomoci silné propagandy a agitace získávala stále více členů.

V mezinárodní politice Německo vyzývalo Velkou Británii a Francii, aby neprodleně vyřešily postavení německé menšiny v Československu. Jediným řešením by bylo realizovat národnostní statut, jehož přijetím by německé obyvatelstvo nežilo v útlaku. Můžeme říci, že se Československo chovalo velmi velkoryse, ale jednání s německou stranou se dostávala do slepých uliček. Pod mezinárodním tlakem bylo zapotřebí rychlého řešení, kterým mělo být poselství britské vlády. Jednalo se o přijetí britského nezávislého pozorovatele lorda Runcimana.

Cílem předložené studie bylo zachytit za pomoci archivních pramenů působení Sudetoněmecké strany v okrese Tachov. Práce věnuje pozornost zejména propagaci sudetoněmeckých cílů v západočeském pomezí před karlovarským sjezdem a reakci obyvatel na předložené požadavky Sudetoněmeckou stranou. Následně objasňuje provokace příznivců Henleinovy strany, jejíž členové se zdravili tzv. německým způsobem, čímž provokovali obyvatele Československa. Docházelo i k fyzickým konfliktům s příslušníky státních orgánů. Následně zkoumá září 1938

na Tachovsku. Hodnotí demonstraci na Tachovsku, kterou henleinovci pokusili o puč a při níž oslavovali Hitlerův projev. Československé státní orgány se snažily demonstraci potlačit, a to i za pomoci vojenské posádky v Tachově. Situace v centru města byla chaotická a během obrany okresního úřadu padlo i několik výstřelů, které usmrtily dva Němce. Příslušníci Sudetoněmecké strany v podobných případech ze všeho obvinili Čechy. Reakcí na uvedené události bylo zřízení Freikorps. Práce zkoumá jejich záškodnickou akci na Tachovsku a objasňuje několik případů.

Dále se diplomová práce zaměřuje na jednání všech aktérů před mnichovskou konferencí a samotný kongres čtyř mocností. Při analýze byly použity dobové noviny Venkov, Právo lidu, Večerní české slovo a Národní noviny. Autor se zaměřil nato, jakou roli ve svolání mnichovské konference sehráli jednotliví aktéři, a na úlohu Nevilla Chamberlaina, který se snažil za každou cenu odvrátit válečné hrozby říšského kancléře. Po rozhodnutí v Mnichově se ozývala slova jako zrada, zklamání, ale národy v takové situaci nemají příliš na výběr. Buď se musejí dát na jednu, či druhou cestu. Československo se rozhodlo pro kapitulaci, čímž podlomilo morálku společnosti. Rozhodnutím nejít do válečného konfliktu byla veřejnost zklamaná, jelikož věděla, že budoucnost bude nejistá. Mluvilo se také o zradě ve prospěch evropského míru. Českoslovenští občané byli přesvědčeni tvrzením, že jim Francie přijde na pomoc, ale země galského kohouta, aby ulehčila břemenu svých závazků, prohlásila, že smlouva s Československou republikou byla uzavřena za jiných podmínek. Nyní se můžeme zamýšlet nad funkčností mezinárodních smluv, ale jedná se spíše o konečnou realizaci. Je otázkou, do jaké míry se ve Francii obávali výhrůžek, které v posledních dnech prezentoval Hitler svým aktivním vystupováním. V Německu považovali podepsání mnichovské dohody za omyl, sám Ribbentrop přesvědčoval říšského kancléře, že jej připravil o vojenský triumf nad Československem.²⁶¹ Rozhodnutí podepsané v Mnichově mělo pro Československo mnohé důsledky. Veřejnost znevažovala demokratické smýšlení, které bylo chloubou první republiky. Lidé začali sympatizovat s totalitními tendencemi, jelikož odsuzovali ideály postavené na liberalismu, které zavedl Tomáš Garrigue Masaryk. Nelze si nevšimnout okupace wehrmachtem, která nastala v prvních říjnových dnech roku 1938. Češi žijící v Sudetech se ze dne na den

²⁶¹ BLOCH, s. 182.

stali součástí jiného státu, kde platily jiné zákony. V tomto kontextu můžeme analyzovat jejich odchod do vnitrozemí. Mezi migranty lze objevit i jiné národnosti, a to především Židy, kteří opouštěli pomezí již v průběhu roku 1938, jelikož měli strach ze sílícího antisemitismu. Odcházeli i někteří němečtí občané kvůli svým politickým aktivitám, což gestapo zjistilo během záboru v prvních říjnových dnech. Samotné vysídlování můžeme považovat za jeden z největších sociálních problémů. Odchod uprchlíků eskaloval v listopadu a v prosinci 1938 naproti tomu na jaře 1939 se situace pomalu uklidňovala. Našli se i lidé, kteří v pomezí zůstali, ale u nich německá tajná policie prováděla časté domovní prohlídky. Politika v druhé republice se zaměřila na koncepci jedné strany, jejíž představitelé po mnichovské zradě nechtěli hledat spojení mezi západními zeměmi. Obávali se totiž reakce společnosti po křivdě, kdy Československu nepomohl její spojenec. Z tohoto důvodu došlo k bližší vazbě na Německo, které ale neustále odkládalo garanci hranic se svým východním sousedem. K uklidnění migrace přispěl i fakt, že v březnu 1939 wehrmacht anektoval zbytek Čech, jelikož Slovensko vyhlásilo samostatný stát. Problémům v druhé republice, které následovaly po podepsání mnichovské úmluvy, je dle mého názoru v české historiografii věnováno málo pozornosti.

9 Seznam použité literatury a pramenů

9.1 Prameny

Národní archiv, Praha

- předsednictvo ministerské rady
- presidium ministerstva vnitra 1936–1940 (225)
- prezidium Zemského úřadu v Praze 1936–1940 (207)

Archiv bezpečnostních složek, Kanice

- fond K 12, okresní správa SNB Tachov

Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter

- fond bezpečnostních institucí Karlovy Vary

Státní oblastní archiv v Plzni

- fond KS Cheb

Státní okresní archiv Tachov

- sbírka soudobé dokumentace, pohlednice

Státní okresní archiv Domažlice se sídlem v Horšovském Týně

- fond AO Postřekov

9.2 Novinové články

Venkov – září 1938

Večerní české slovo – září 1938

Právo lidu – září 1938

Národní politika – říjen, listopad 1938

9.3 Literatura

AULACH, Harindar, *Britain and the Sudeten Issue, 1938. The Evolution of a Policy.*

In: *Journal of Contemporary History*, 18, 1983, 2, s. 233–259.

BARTOŠ, Josef, *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo v letech 1938–1945*, Praha 1988.

- BEDNÁŘ, Vladimír, *Obrana státní hranice na Tachovsku v roce 1938. Organizace ochrany a obrany státní hranice ve 30. letech minulého století*. In: Druhá světová válka. Případ Tachovsko (ed. NENUTIL, Jiří), Plzeň 2010.
- BENDA, Jan, *Útěky a vyhánění z pohraničí českých zemí 1938–1939*, Praha 2013.
- BENEŠ, Edvard, *Mnichovské dny*, Praha 2003.
- BENEŠ, Jaroslav, *Stráž obrany státu 1936–1939*, Mladá Boleslav 2007.
- BERNAMOU, Georges, Marc, *Mnichovský přízrak*, Praha 2008.
- BIMAN, Stanislav, *Vojenské obsazení území připojeného k Německu podle mnichovské dohody a období jeho vojenské správy (1.–20. října 1938)*. In: Historie okupovaného pohraničí 1938–1945, Ústí nad Labem 1998, s. 81–90.
- BIMAN, Stanislav, MALÍŘ, Jaroslav, *Kariéra učitele tělocviku*, Ústí nad Labem 1983.
- BLOCH, Michael, *Ribbentrop*, Praha 1994.
- BRANDES, Detlef, *Die Sudetendeutschen im Krisenjahr 1938*, München 2009.
- BROSZAT, Martin, *Das Sudetendeutsche Freikorps*. In: Vierteljahrshefte für Zeitgeschichte, 9, 1961, 1, s. 30–49.
- BÜGEL, Johann, Wolfgang, *Češi a Němci 1918–1938*, Praha 2006.
- ČAPKA, František, LUNEROVÁ, Jitka, *Tragédie mnichovské dohody. Skutečná fakta a odhalené mýty*, Brno 2011.
- ČELOVSKÝ, Bořivoj, *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy 1999.
- DEJMEK, Jindřich, *Edvard Beneš. Politická biografie českého demokrata, část druhá, prezident republiky a vůdce národního odboje (1935–1948)*, Praha, 2008.
- FEIERRABEND, Ladislav, Karel, *Politické vzpomínky. Díl 1*, Brno 1994.
- FILÍPEK, Jan, *Mnichov 1938. Hra o Československo*, Praha 2001.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Velké dějiny zemí koruny České XV. a*, Praha 2006.
- GEBHART, Jan, KUKLÍK, Jan, *Druhá republika 1938-1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě*, Praha 2004.
- GOEBBELS, Joseph, *Deníky 1938*, Litvínov 1992.
- HÁJEK, Miloš, *Od Mnichova k 15. Březnu. Příspěvek k politickému vývoji českých zemí za pomnichovské republiky*, Praha 1959.
- HEJK, Vilém, *Rozvrat. Mnichov a náš osud*, Praha 1990.
- HOUŽVIČKA, Václav, *Návraty sudetské otázky*, Praha 2005.

- HRUŠKA, Emil, *Boj v pohraničí. Sudetoněmecký Freikorps v roce 1938*, Praha 2013.
- JOHN, Miroslav, *Září 1938. První díl. Přípravy nacistického Německa na přepadení Československa v roce 1938*, Brno 1997.
- JUNEK, Václav, *Druhá republika. Nultá hodina*, Brno 2011.
- KAMAS, Pavel, *Mnichovská dohoda a osud sudetských Němců*, Brno 2012.
- KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře První republiky (1918–1938). Třetí díl. O přežití a o život (1936–1938)*, Praha 2003.
- KLÍMA, Vlastimil, *1938. Měli jsme kapitulovat?*, Brno 2012.
- KLIMEK, Antonín, *Velké dějiny země koruny české XIV. 1928–1938*, Praha 2002.
- KUKLÍK, Jan, NĚMEČEK, Jan, *Od národního státu ke státu národností? Národnostní statut a snahy o řešení menšinové otázky v Československu v roce 1938*, Praha 2013.
- KURAL, Václav, *Konflikt místo společenství? Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*, Praha 1993.
- KVAČEK, Robert, *Poslední den. Mnichov–Praha. Konec září 1938*, Praha 2011.
- KVAČEK, Robert, HEYDUK, Miloš, *Československý rok 1938*, Praha 2011.
- LAŠEK, Radan, *Jednotka určení SOS. První díl*, Praha 2006.
- LUKEŠ, Igor, *The Czechoslovak Partial Mobilization in May 1938*, 31, 1996, 4. s. 699–720.
- MACEK, Jaroslav, *Uprchlíci z pohraničí v roce 1938*. In: Češi a Němci, historická tabu, Nadace Bernarda Bolzana a Ackermann Gemeinde, Praha 1995.
- MATES, Pavel, *Mezi Mnichovem a Berlínem. Státoprávní problémy druhé republiky*, Brno 1992.
- NOVÁK, Otto, *Henleinovci proti Československu*, Praha 1987.
- OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny první republiky*, Praha 2012.
- PASÁK, Tomáš, *Pod ochranou říše*, Praha 1998.
- RADVANSKÝ, Zdeněk, *K otázce uprchlíků z pohraničí českých zemí po Mnichovu 1938*. In: Historie okupovaného pohraničí 1938–1945, 1998, 2.
- RATAJ, Jan, *O autoritativní národní stát. Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938–1939*, Praha 1997.
- RYCHLÍK, Jan, *Češi a Slovinci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992*, Praha 2012.

- SLÁDEK, Milan, *Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu 1848–1946*, Praha 2002.
- STRAKA, Karel, *Vojáci, politici a diplomaté. Československá vojenská delegace na jednáních mezinárodního výboru v Berlíně a odstoupení českého pohraničí v říjnu 1938*, Praha 2008.
- TOMÁŠEK, Dušan, KVAČEK, Robert, *Causa Emil Hácha*, Praha 1995.
- TOMS, Jaroslav, *K problematice počátku nacistického režimu ve vládním obvodu Cheb*. In: *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, 1999, 4.
- TÓTH, Andrej, NOVOTNÝ, Lukáš, STEHLÍK, Michal, *Národnostní menšiny v Československu 1918–1938. Od státu národního ke státu národnostnímu?*, Praha 2012.
- UHLÍŘ, *Druhá republika. Stát, který nikdo nechtěl*, 14, 2003, 5/6.
- UHLÍŘ, Jan, Boris, *O co jsme přišli po Mnichovu*, 10, 1999, 9/10.
- VITAL, David, *Czechoslovakia and the Powers. September 1938*. In: *Journal of Contemporary History*, 1, 1966, 4, s. 37–67.
- VRBA, Jan, *Chodský černý týden. Pamětní záznamy*, Domažlice 2001.
- ZIMMERMANN, Volker, *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*, Praha 2001.

9.4 Internetové zdroje

<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/vyhnaní-cechu-z-pohranici-4.html>,

[8.4.2014 10:00]

<http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/ze-vzpominek-hranicarů-5.html>,

[8.4.2014 10:00]

10 Resumé

Thesis Theme is "Munich Agreement and the establishment of the Second Republic." This work captures the relationship between Czechs and Germans in the West Bohemian border region with regard to the events that took place in 1938. Authors of this paper analyzes this year and evaluates the reasons why Czechoslovakia could not accept demands that the Sudeten German Party presented in Karlovy Vary, the annual Congress. The work explains the policy of the Sudeten German Party and its negotiations with the Prague government of national statute. The two sides could not agree , therefore, Czechoslovakia acceded to the implementation Mission British agent Lord Runciman.

Throughout the thesis the focus is on Tachov area and the author researched the disputes between the Czech and German population, which culminated in September 1938 when Henlein attempted takeover. In Tachov and in other cities such as Cheb, plans were recorded mass demonstrations, which lasted in some places up to two days. After the failed coup, the author explains the Sudeten German party negotiations that established the Freikorps units that carry out malicious actions against the Czechoslovak authorities.

This study analyzes the behavior of all actors before the Munich Conference and the role of British Prime Minister Neville Chamberlain, who tried in every price war to avert the threat of Reich Chancellor. The author explains the convening of a conference of the four powers and portrays the events in the first days of October 1938, in which began the occupation of the Sudetenland by the German army. In conclusion, the author describes the impact of the Munich Agreement Czechoslovakia.

11 Přílohy

Tabulková příloha 1 – Ukazuje, kolik osob migrovalo do vnitrozemí Čech a Moravy.²⁶²

Datum	Počet uprchlíků
27. září 1938	24 359
1. října 1938	28 137
15. října 1938	27 519
1. listopadu 1938	82 009
1. prosince 1938	145 903
1. ledna 1939	150 882
1. února 1939	162 947
1. března 1939	149 254
1. dubna 1939	155 702

Tabulková příloha 2 – Národnostní složení v okupovaných chodských obcích (podle sčítání obyvatel v roce 1930)²⁶³

Obec	Čechů	Němců
Babylon	190	2
Česká Kubice	363	17
Filipova Hora	77	67
Chodov	779	0
Klenčí	1188	175
Pec pod Čerchovem	456	4
Pelechy	94	79
Postřekov	1578	176
Trhanov	391	1
Celkem	5122	521

²⁶² RADVANSKÝ, Zdeněk, *K otázce uprchlíků z pohraničí českých zemí po Mnichovu 1938*. In: *Historie okupovaného pohraničí, Ústí nad Labem 1998*, 2, s. 40.

²⁶³ TOMS, Jaroslav, *K problematice počátku nacistického režimu ve vládním obvodu Cheb*. In: *Historie okupovaného pohraničí 1938–1945*, 1999, 4, s. 140.

Textová příloha 1 – Text Mnichovské dohody²⁶⁴

Dohoda uzavřená mezi Německem, Spojeným královstvím, Francií a Itálií v Mnichově, dne 29. září 1938

Německo, Spojené království, Francie a Itálie se s ohledem na smlouvu, jejíž cíle týkající se odstoupení sudetských oblastí byly podstatě dosaženy, usnesly na následujících podmínkách a modalitách tohoto odstoupení a na opatřeních, která mají být provedena po odstoupení, a touto smlouvou na sebe jednotlivě převzaly odpovědnost za kroky, které mají zajistit naplnění této smlouvy.

§ 1

Vyklízení započne 1. října.

§ 2

Spojené království, Francie a Itálie se shodují v tom, že vyklízení bude provedeno do 10. října, sice bez jakéhokoliv poničení veškerého stávajícího zařízení, že československá vláda nese odpovědnost za to, že vysídlené bude prováděno bez jakýchkoliv poškození jmenovaného zařízení.

§ 3

Způsob vyklízení stanoví mezinárodní výbor, který se bude skládat ze zástupců Německa, Spojeného království, France, Itálie a Československa.

§ 4

Obsazení převážně německy obydlených oblastí německými vojsky bude provedeno po etapách a začne 1. října. Čtyři naplánované územní úseky, jež jsou

²⁶⁴ KAMAS, s. 77–78.

znázorněné na přiložené mapě, budou obsazeny německými vojsky v následujícím pořadí.

úsek označený I. – 1. a 2. října,

úsek označený II. – 2. a 3. října,

úsek označený III. – 3., 4. a 5. října,

úsek označený IV. – 6. a 7. října.

Zbývající oblasti vykazují převážně německý charakter, budou neprodleně prošetřeny již zmíněným mezinárodním výborem a do 10. října obsazeny německým vojskem.

§ 5

Již v § 3 zmíněný mezinárodní výbor určí ty oblasti, ve kterých proběhne lidové referendum. Tyto oblasti budou až do rozhodnutí referenta obsazeny mezinárodními formacemi. Jmenovaný mezinárodní výbor stanoví způsob, jakým má být lidové referendum provedeno, přičemž bude brán zřetel na modalitu referenda v Sársku, které budou tomuto referendu sloužit jako vzor. Mezinárodní výbor stanoví též den konání lidového referenda, nesmí se však konat později než do konce listopadu.

§ 6

Konečné stanovení hranic bude provedeno mezinárodním výborem. Tento výbor je také oprávněn v určitých výjimečných případech doporučovat čtyřem smluvním mocnostem - Německu, Spojenému království, Francii a Itálii - nepatrné odměny přísně stanovených etnografických ustanovení týkající se stanovených zón, které se mohou provést bez rozhodnutí lidového referenda.

§ 7

Bude také připraveno právo na volby pro přestup do odstoupených oblastí jakož i přestup z těchto oblastí jinam. Rozhodne-li se kdo pro takový přestup, tak musí být proveden během šesti měsíců od uzavření této smlouvy. Podrobnosti tohoto přestupu bude usměrňovat německo- český výbor, dále rozhodovat řízení týkající se ulehčování výměny obyvatelstva a objasňovat zásadní otázky, které budou vyplívat z této výměny.

§ 8

Československá vláda propustí během čtyřdenní lhůty ode dne, kdy bude tato smlouva v platnosti, všechny sudetské Němce, kteří o toto propuštění budou žádat, ze svých vojenských a politických spolků. V průběhu stejné lhůty propustí Československá vláda sudetoněmecké vězně, kteří byli potrestáni odnětím svobody za politické delikty.

Adolf. Hitler

Edward Daladier

Benito Mussolini

Neville Chamberlain

Textová příloha 2 – Dodatky k dohodě²⁶⁵

Mnichov 29. září 1938

Čtyři přítomní předsedové vlád se shodli na tom, že se mezinárodní výbor předpokládaný v dnešní dohodě bude skládat ze státního tajemníka německého ministerstva zahraničí, velvyslanců Anglie, Francie a Itálie akreditovaných v Berlíně a z jednoho člena, kterého určí československá vláda.

Adolf Hitler

Neville Chamberlain

Mnichov 29. září 1938

Předsedové vlád čtyř mocností prohlašují, že se problém polské a maďarské menšiny v Československu, pokud nebude vyřešen do tří měsíců ujednáním mezi příslušnými vládami, stane předmětem další schůzky zde přítomných představitelů vlád čtyř mocností.

Adolf Hitler

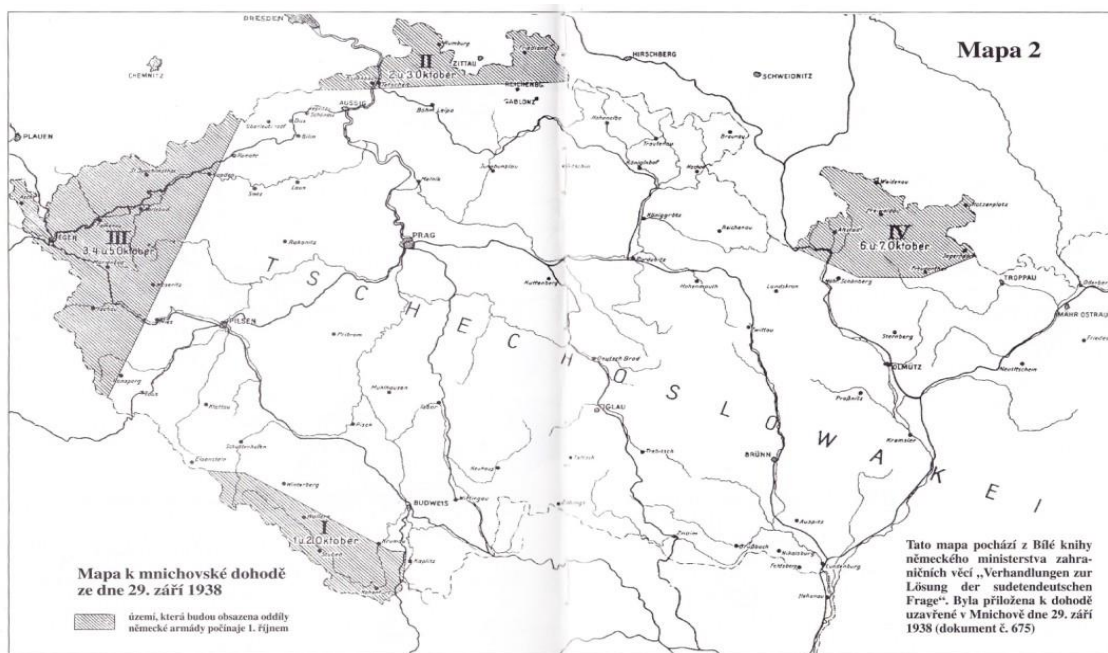
Neville Chamberlain

Mussolini

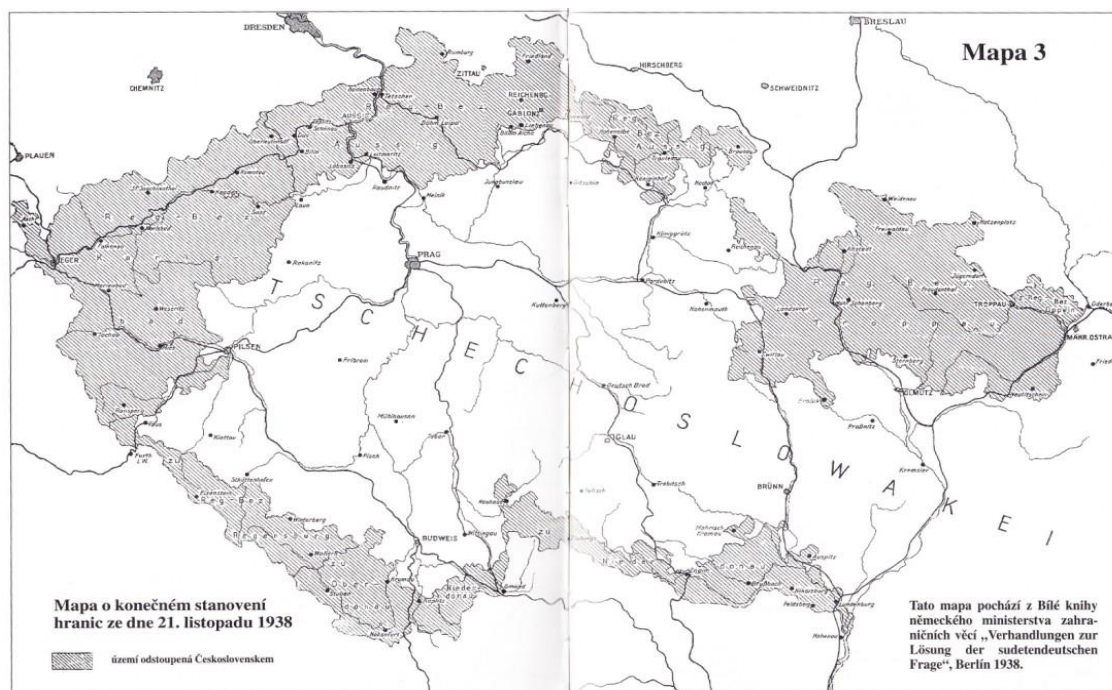
Ed. Daladier

²⁶⁵ ČELOVSKÝ, s. 388.

Obrázková příloha 1 – Mapa Československa po mnichovské dohodě, 30. září 1938²⁶⁶

Obrázková příloha 2 – Mapa Československa o konečném stanovení hranic z 21. listopadu 1938²⁶⁷

²⁶⁶ ČELOVSKÝ, s. 392–393.

²⁶⁷ ČELOVSKÝ, s. 394–395.

Obrázková příloha 3 – Příchod československé armády²⁶⁸

Obrázková příloha 4 – Shluk demonstrantů na náměstí²⁶⁹

²⁶⁸ Státní okresní archiv Tachov, sbírka soudobé dokumentace, pohlednice, č. 75.

²⁶⁹ Tamtéž, č. 583.

Obrázková příloha 5 – Starosta v buřince a hejtman při demonstraci v září 1938²⁷⁰

²⁷⁰ Tamtéž, č. 582.

Obrázková příloha 6 – Začátek demonstrace²⁷¹

Obrázková příloha 7 – Po střelbě na náměstí v Tachově²⁷²

²⁷¹ Tamtéž, č. 76.

²⁷² Tamtéž, č. 74.

Obrázková příloha 8 – Slavnostní příchod Wehrmachtu²⁷³

Obrázková příloha 9 – Nástup německých důstojníků a čelních představitelů města²⁷⁴

²⁷³ Tamtéž, č. 578.

²⁷⁴ Tamtéž, č. 580.

Obrázková příloha 10 – Nadšené pozdravy tachovských obyvatel²⁷⁵

Obrázková příloha 11 – Průchod Wehrmachtu městem²⁷⁶

²⁷⁵ Tamtéž, č. 575.

²⁷⁶ Tamtéž, č. 577.

Obrázková příloha 12 – Edvard Beneš s T. G. Masarykem po prezidentské volbě 1935²⁷⁷

Obrázková příloha 13 – Útěk českých uprchlíků ze zabaného pohraničí²⁷⁸

²⁷⁷ PATOČKA, Jan, et al, *Edvard Beneš, filosof a státník*, Praha 1937. s. 208.

²⁷⁸ GEBHART, KUKLÍK, *Druhá republika*, s. 37.